

Turkish Quarterly of Associations

Dernekler

Üç Aylık Sektörel Dergi

**DÜNYA NÜFUSUNUN TARİHSEL GELİŞİM SEYRİ
VE GÜNÜMÜZDE ULAŞTIĞI BOYUT**

**DERNEKLER YÖNETMELİĞİNDE YAPILAN
SON DEĞİŞİKLİKLER**

**DERNEKLER HARİTASI
KAYSERİ**

Fiyatı: 10 ₺

ISSN 1307-5942

4607014056847

e-dernek yöneticisi®

Türkiye’de yetkililer tarafından tavsiye edilen tek “ Dernek Yazılım Programı”

Dernek yönetmek

bilgi, birikim, tecrübe, öngörü ve zaman ister.

“siz yorulmayın diye biz sizin için dernek yönetmeyi kolaylaştırdık”

İletişim:

1324. Cadde No:24 Aşağı Öveçler Çankaya / ANKARA

Tel. +90 (312) 472 37 91 **Faks.** +90 (312) 472 64 75

www.e-dernekyoneticisi.net

editörden

Ülkeler yıllar boyu nüfuslarını bir güç olarak görmüşler ve görmeye de devam ediyorlar. Ancak bu güç sayısal olarak tek başına bir anlam ifade etmiyor. Üstelik bu nüfus, içinde giderek artan oranda bir yaşlı nüfus barındırıyorsa güçten ziyade sorun haline dönüşüyor.

Günümüzde sahip olunan nüfusun genç-dinamik ve eğitilmiş olması önem kazanıyor. Türkiye’de de nüfus giderek yaşılanıyor. Yakın zamana kadar “aile planlaması” adı altında “nüfus planlaması” politikaları uygulanan ülkemizde, artık bizzat Başbakan “en az üç çocuk” sloganı ile nüfus artış hızını arttırmayı teşvik ediyor.

Yaşam koşullarında belli bir standardın zorunluluk halini alması, doğacak çocukların eğitimi için belli bir bütçe ayrılması gerekliliği, her çocuğa ayrı bir oda verilmesi, iş hayatında kadının daha aktif yer alması ve çocuğun kariyer açısından bir “sorun” olarak görülmesi gibi sebeplerle aileler artık çocuk sahibi olmayı öteliyorlar.

Zihinlerde “her çocuk rızıkıyla doğar” yerine “yapabileceğin kadar değil, bakabileceğin kadar çocuk” sloganı tüm tazeliğiyle yerini koruyor. Aileler doğacak her çocuğun aile bütçesine getireceği ek yükü hesaplıyorlar. Buna, evlenme yaşının özellikle kadınlar açısından gittikçe büyümesi de ilave edildiğinde, bir ailenin en fazla iki çocukta kalması kaçınılmaz olarak karşımıza çıkıyor.

Elbette ki, 2050’li yıllarda büyük oranda yaşlı bir nüfusa sahip olmak istemiyorsak bir şeyler yapılması, işin sadece slogan seviyesinde bırakılmaması lazım. Çünkü ülkemizdeki aile yapısının hızla çekirdek aileye dönüşmesi özellikle kentleşmenin bir sonucu. Bir yandan “kentsel dönüşüm” bir hükümet politikası olarak uygulanır ve teşvik edilirken, diğer yandan ailelerin en az üç çocuk sahip olmasını gerçekleştirebilmek biraz zor görünmekte.

**STD - Uluslararası Sivil Toplumu
Destekleme ve Geliştirme Derneği**
Adına Sahibi / Publisher
M. Müjdat MERGEN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/ Editor in Chief
M. Müjdat MERGEN

Genel Yayın Yönetmeni/ Production Director
Recep EKMEKÇİ

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mümtaz'er TÜRKÖNE
Fatih Üniversitesi

Doç. Dr. Gökhan BACIK
Zirve Üniversitesi

Dr. Şentürk UZUN
Ankara Vali Yardımcısı

Abone Sorumlusu / Subscription
Mustafa ÇIRAK

Kapak Resim/ Cover Image

Arşiv

İLETİŞİM / CONTACT

Her Yönüyle Dernekler Dergisi
Aşağı Öveçler Mahallesi
1324. Cadde No: 24
Çankaya/ANKARA
Tel. +90 (312) 472 37 91
Fax. +90 (312) 472 64 75
www.derneklendergisi.com
info@derneklendergisi.com
Basım Tarihi / Print Date
Temmuz 2013

Baskı/ Print

SALMAT Matbaacılık Ltd. Şti.
T.0312 341 10 24 - F. 0312 341 30 50

Yapım/Production

Nasuh Akar Mahallesi

1. Cad. 1405. Sok. No: 3/1-2

Balgat-Çankaya/Ankara

T. 0.312 473 74 71 • F. 0.312 473 74 72

info@seyrajans.com • www.seyrajans.com

Grafik Tasarım/ Graphic Design

Okan SIVRİ

Dergide yayımlanan yazılardan
doğabilecek her türlü
sorumluluk yazı sahiplerine aittir.

Kaynak göstermek suretiyle
dergimizdeki

yazılardan alıntı yapılabilir.

Dergimiz Ulrich's Periodicals Directory
indeksinde yer almaktadır.

STK Haberleri

04

Dernekler Haritası

KAYSERİ

50

DERNEKLER

YÖNETMELİĞİNDE YAPILAN

SON DEĞİŞİKLİKLER

56

Yargı Kararları ————— 64

Soru - Cevap ————— 66

Makale Tanıtım ————— 70

Kitap Tanıtım ————— 76

Pratik Bilgiler ————— 80

12 | **Türkiye Nüfusu Tehlikede mi ?**
Nagehan ÖZDEMİR (Gazeteci)

16 | **Nüfus Üzerine Bir Kaç Not**
Prof. Dr. Korkut TUNA (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

20 | **Nüfus Politikalarının Dünyada ve Türkiye’de Uygulanma Süreçleri**
Doç. Dr. Mesut DOĞAN (İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı)

30 | **Türkiye Nüfusundaki Doğurganlık Düşüşü ve Yaşlanma Eğilimi**
Prof. Dr. Ertuğrul Murat ÖZGÜR (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi)

36 | **Gündemdeki Konu Nüfus: Nedir? Ne değildir?**
Doç. Dr. Salih ŞAHİN (Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi)

40 | **Dünya Nüfusunun Tarihsel Gelişim Seyri ve Günümüzde Ulaştığı Boyut**
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ (Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI TARAFINDAN DÜZENLENEN “STK KAPASİTE GELİŞTİRME EĞİTİM PROGRAMI” TAMAMLANDI

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen “STK Kapasite Geliştirme Eğitim Programı” STK katılımcılarına takdim edilen sertifika töreniyle son buldu. Başkanlık tarafından gerçekleştirilen eğitim programı 10-17 Mart 2013 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirildi. Programa Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere ve İsviçre’den STK temsilcileri katıldı.

Programın kapanış konuşmasını yapan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı Kemal Yurtnaç, dünyanın değişik ülke ve bölgelerinden katılan STK temsilcilerine yönelik bir hafta boyunca çeşitli konularda eğitim verildiğini ifade ederek, benzer çalışmaların yıl içerisinde farklı ülke ve bölgelerden STK temsilcilerini kapsayacak şekilde sürdürüleceğini bildirdi.

Başkan Yurtnaç, “Yurtdışındaki STK’larımızla birlikte çalışmayı sürdüreceğiz. Birlikte ortak akılla hareket edeceğiz. STK’lara yönelik 2013 Mali Destek Programlarını ilan ettik. Birlikte yapacağımız projelerle STK’larımızın kapasitelerini geliştireceğiz.” diye konuştu. “Tarihte bir gün bile birlikte olduğumuz toplumların dertleriyle dertleniyoruz.” ifadelerini kullanan Başkan Yurtnaç, “Tarihi ve kültürel bağlarımızı kuvvetlendiriyoruz. Gittiğimiz her coğrafyada insani değerleri ön planda tutmanın gayreti içerisindeyiz. Soydaş ve akraba topluluklarla kardeşlik hukukumuzu güçlendiriyoruz.” dedi.

Yurtdışında ailelerinden alınan Türk çocuklarının durumunun Türkiye’nin gündemine oturduğunu belirten Başkan Yurtnaç, “İnsan hakları evrenseldir. Çocuklarımıza yönelik yapılan uygulamalarda insan hakları ihlalleriyle karşılaşyoruz” dedi. Bu bağlamda hak ihlalleri konusunda çalışan STK’lara proje desteği verdiklerini söyleyen Yurtnaç, “STK’larımızla birlikte insan hakları konusunda çalışmalar yapacağız. Haksız uygulamalara karşı gerek iç hukukta gerek AİHM’de haklarımızı sonuna kadar savunacağız.” diye konuştu.

YEŞİLAY CEMİYETİ “GLOBAL ALKOL POLİTİKALARI SEMPOZYUMU” DÜZENLEDİ

Açılışına Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın da katıldığı “Global Alkol Politikaları Sempozyumu” 60 ülkeden Dünya Sağlık Örgütü yetkilileri başta olmak üzere 1200’ü aşkın uzman ismi ağırladı. Sempozyum ile Türkiye ve dünya siyasetine alkol politikaları önerileri sunmak, alkol politikaları alanında çalışmalar yapan uluslararası aktörlerle bilgi paylaşımında bulunmak ve toplumda alkol tüketiminin zararları ile ilgili farkındalık sağlamak amaçlandı.

Sempozyumun kapanış bildirgesini Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Başkanı Prof. Dr. M. İhsan Karaman, T.C. Halk Sağlığı Kurumu Başkanı Doç. Dr. Turan Buzgan ve Dünya Sağlık Örgütü Akıl Sağlığı ve Madde Bağımlılığı Departmanı Yöneticisi Dr. Shektar Saxena sundu.

İnsan vücudundaki bütün organ ve sistemlere zarar veren bir toksin olarak vasıflandırılan alkolün zararları hakkında sivil toplum örgütlerini, ulusal ve uluslararası devlet birimlerini, toplumu ve fertleri harekete geçmeye çağıran Yeşilay 7 maddelik tavsiye niteliğinde bir metni de kamuoyu ile paylaştı.

DERNEKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN “ULUSLARARASI KAMU-SİVİL TOPLUM İLİŞKİLERİ KONFERANSI” ANKARA’DA YAPILDI

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından 27-28 Mart tarihleri arasında, Türkiye ve çevre ülkelerdeki kamu ve sivil toplum temsilcileri bir araya getirilerek sivil toplum faziletlerine yönelik düzenlemelerin ve tecrübelerin paylaşılmasını sağlamak amacıyla, “Uluslararası Kamu-Sivil Toplum İlişkileri Konferansı” düzenledi.

Konferans sayesinde; Türkiye ve çevre ülkelerde sivil toplum kuruluşlarına yönelik hizmet sunan kamu kurumlarının ve bu kurumlarca yürütülen çalışmaların tanıtılması; sivil toplum mevzuatının, uygulamalarının, STK'lara yönelik hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri ile denetim faaliyetlerinin karşılaştırılması; ülkemizdeki sivil topluma yönelik hizmetlerin ve sivil toplum bilincinin yaygınlaştırılması ve kamu-sivil toplum ilişkilerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmaların doğru bir şekilde tanı-

tılarak fikir alışverişinin sağlanması amaçlandı.

Ankara Vilayetler Evi'nde iki gün boyunca dört panel şeklinde yürütülen programa, Azerbaycan, KKTC, Hırvatistan, Arnavutluk, Kosova, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan, Makedonya, Romanya ve Bulgaristan'dan temsilciler katıldı.

Dört oturum şeklinde düzenlenen panellerde; “Dünyada Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu-Sivil Toplum İlişkileri”, “STK'ların İş ve İşlemlerini Yürüten Kamu Kuruluşlarının Kurumsal Yapıları ve Bu Kuruluşların Sivil Topluma Yönelik Çalışmaları”, “Sivil Toplumun Gelişimine Yönelik Destek Mekanizmaları-Kamu Yararı Statüsü, Vergisel Ayrıcalıklar, Proje Yardımları ve Karar Alma Süreçlerine Katılım Mekanizmaları” ve “STK'larda Hesap Verebilirlik, Şeffaflık ve Denetim” üst başlıkları kapsamında tebliğler sunuldu.

Dernekler Dairesi Başkanı Mustafa Yardımcı'nın yaptığı açılış konuşmasında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini önemsediklerini belirterek, sivil toplum kuruluşlarının kamu ile olan ilişkilerinin yaygınlaşması için tüm güçleriyle çalıştıklarını söyledi. Yardımcı, “Özellikle karar alma süreçlerine etki etmede çok önemli roller üstlenen STK'ların varlığı, demokrasinin varlığı için gereklidir ve gerçek anlamda güçlü bir demokrasi, güçlü bir sivil toplum ile mümkündür.” diyerek, Dernekler Dairesi Başkanlığının kuruluşunun 10'uncu yılında düzenlenen böyle bir konferansa ev sahipliği yapmanın mutluluğu içinde olduğunu ifade etti.

“Dünyada Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu-Sivil Toplum İlişkileri” başlıklı oturumu yöneten TRT Genel Müdürü İbrahim Şahin de yaptığı konuşmada Osmanlı İmparatorluğu'ndan örnek vererek, “Fatih dönemi-ne giderseniz sivil toplum o kadar öne çıkmıştır ki o dönemde yaralı kuşları tedavi edecek vakıflar oluşturulmuştur.” dedi. Türkiye'de sivil toplum kavramının geliştirilmesi ve kabul görmesinde Dernekler Dairesi Başkanlığı'nın önemli bir rol üstlendiğini söyleyen Şahin, sivil toplumun gelişmesini ülkelerin demokratikleşmesine bağladı. Şahin, devletlerin demokrasileri geliştikçe, STK'ları destekleyerek, doğrudan kendilerinin yapamadıkları işleri sivil toplum örgütlerine yaptırdıklarını söyledi.

ABD St. Louis Community College'de öğretim görevlisi Prof. Dr. Gülten İlhan da yaptığı konuşmada Amerika'da yaklaşık 2,3 milyon STK olduğunu söyleyerek bunların faaliyet alanları ve yapıları hakkında bilgiler verdi. ABD'deki herhangi bir şey için gönüllü faaliyette bulunmayan Amerikalı sayısının çok az olduğunu ifade etti.

1998 yılından beri Uluslararası Dernekler Birliği (UIA) Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Prof. Dr. Cyril Ritchie de Sivil toplum kuruluşlarının demokrasinin ve insan haklarının korunması konusundaki rolüne dikkati çekti.

Polis Akademisi Başkanlığı, Uluslararası Güvenlik Bilimleri Bölümü öğretim görevlisi Prof. Dr. Kemal Başlar da STK'ların önemine vurgu yaptığı konuşmasında, yapılan her uluslararası anlaşmanın yapımında sivil toplum kuruluşlarının etkisi olduğunu söyledi.

Toplantının ikinci günü bir değerlendirme konuşması yapan Türk İdareciler Derneği Genel Başkanı Saffet Arıkan BEDÜK de “İçişleri Bakanlığı bünyesinde daire başkanlığı şeklinde teşkilatlanan Dernekler Dairesinin artık bu yapıya sığmadığı görülmektedir. Bu teşkilat yapısının en azından genel müdürlük düzeyinde olması gerektiği çok açıktır. Biz bu teşkilatın bütün sivil toplum kuruluşlarını kucaklayacak şekilde tek çatı altında toplanması gerektiğini söylüyor ve bunu destekliyoruz.” dedi.

Konferansta sunulan tebliğlerin, Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından, “Kamu-Sivil Toplum İlişkileri Raporu” başlığı altında yayınlanacağı bildirildi.

SİVİL TOPLUM DİYALOĞU - III HİBE PROGRAMI KAPSAMINDA PROJELERE 9 MİLYON AVRO DESTEK VERİLECEK

Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından Türkiye ve AB sivil toplumları arasındaki diyalogun güçlendirilmesi amacıyla geliştirilen ve teklif çağrısı 20 Mayıs 2013 tarihinde yayınlanan “AB ve Türkiye arasında Sivil Toplum Diyalogu-III” hibe programı kapsamında “Siyasi Kriterler” ve “Medya” alanlarında sivil toplum ve medya kuruluşları tarafından geliştirilecek projelere toplam 9 milyon Avro destek sağlanacak.

Siyasi Kriterler Hibe Programı ile Türkiye’deki sivil toplum örgütlerinin, Avrupa Birliği’nin siyasi kriterler alanındaki politikaları ve uygulamaları hakkındaki bilgi birikimlerinin artırılması ve Avrupa Birliği’ndeki muadilleriyle ortaklıklar geliştirerek, kurulacak güçlü bir diyalogla karşılıklı anlayış ve etkileşimin güçlendirilmesi hedeflenmekte.

Siyasi kriterler konusunda belirlenen öncelikli alanlar:

- İnsan hakları,
- Ayrımcılıkla mücadele,
- Demokrasi ve hukukun üstünlüğü olarak belirlenmiş.

Siyasi Kriterler Hibe Programı için ayrılan toplam bütçe 6 milyon Avro olarak açıklandı.

Medya Hibe Programı aracılığıyla, medya sektöründe faaliyet gösteren medya kuruluşları ve medya

alanında faaliyet gösteren STK'ların Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında mesleki birikimlerinin artırılması ve Türkiye ile AB üye ülkelerindeki medya kuruluşları arasında kalıcı bir diyalog geliştirilmesi hedeflenmekte. Bu hibe programı için ayrılan toplam bütçe ise 3 milyon Avro olarak belirlendi.

Bakanlıktan yapılan açıklamada, proje kapsamında hibe programlarından faydalanılabilmesi için en önemli şartın, AB ve Türkiye’deki kuruluşların birlikte ortak projeler geliştirmesi olduğu ifade edildi.

Proje başvuru sürecinde ortak bulmayı kolaylaştırmak amacıyla Bakanlık tarafından geliştirilen “Ortak Arama ve Eşleştirme Aracı” ile sivil toplum ve medya kuruluşlarının proje teklifleri için uygun ortak bulmaları sağlanacak.

SABANCI VAKFI'NIN VERDİĞİ HİBE DESTEĞİYLE YÜRÜTÜLEN PROJE İLE MASUM MAHKÜMLARIN SORUNLARI TESPİT EDİLDİ

Türkiye’de ceza infaz kurumlarında kalan tutuklu ve hükümlü kadınların yanında 2011 yılı verilerine göre 0-6 yaş arası 479 çocuğun olduğu bilinmekte. Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı (TCYOV) ile Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) tarafından yürütülen ve Sabancı Vakfı’nın hibe desteği verdiği proje ile anneleriyle beraber mahkûm hayatı süren bu masum çocukların sorunları tespit edildi.

Nisan 2011- Nisan 2012 tarihleri arasında Adana, Ankara, Eskişehir, Denizli ve İstanbul illerindeki kadın hapisanelerinde sürdürülen proje kapsamında 0-6 yaş arası çocuklarıyla birlikte hapisanede kalan mahpus annelere etkili ebeveynlik becerileri eğitimi, depresyon, hapiste anne olmak, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konularında bilgi verilmiştir. Seminerlere katılan ceza infaz koruma memurlarına da kadın hapisanelerinde kadın ve çocuklarla çalışmanın önemi, toplumsal cinsiyet ve sivil toplum konularında bilgi verilmiştir.

Proje sonunda Türkiye’de kadın odaklı hapisane modelinin uygulanmasına yönelik görüş ve önerilerin yer aldığı “Türkiye’deki Kadın Ceza İnfaz Kurumlarına Genel Bakış: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” kitabı yayınlanmış, ayrıca proje süresince çekilen fotoğrafların yer aldığı sergiler açılmıştır.

DÜŞ ÇİZGİSİ 9. ULUSLARARASI TASARIM OLİMPİYATI PROJE YARIŞMASI ÖDÜL TÖRENİ YAPILDI

“Düş Çizgisi 9. Uluslararası Tasarım Olimpiyatı Proje Yarışması” ödül töreni, Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığı Şura Salonu’nda yapıldı. Dünya genelinde 37 ülkeden 6 bin 805 projenin başvuru yaptığı yarışmada 127 proje sergilenmeye değer bulundu.

Ödül töreninde konuşan Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nihat Ergün, yaptığı konuşmada, çocukların ve gençlerin enerjilerini, duygularını, heyecanlarını ortaya çıkaran bu tür organizasyonları çok önemsediklerini belirterek, bu tür organizasyonların, çocukların hayal kurma ve onu gerçekleştirme sürecine aktif olarak katılmalarını sağladığını söyledi. Bu tecrübenin de çocuklara insan hayatının değerini, en güzel şeyin insana yapılan hizmet olduğunu çok daha iyi öğrettiğini ifade

ederek, “Ancak biz bu programın en az çocuklarımız için olduğu kadar büyükler için de son derece faydalı olduğuna inanıyoruz. Çocukların saflık, temizlik, iyi niyet, yardımlaşma ve empati örnekleri içeren projeleri, şüphesiz dünyayı bir çatışma alanına döndüren büyükler için, daha ciddi dersler içeriyor” diye konuştu.

Bakan Ergün, organizasyonun uluslararası bir kimlik taşımasının, farklı ülkelerden gençlerin birbirlerini tanımalarını sağladığını anlatarak sözlerine şöyle devam etti: “Dünyada devam eden birçok problemin kaynağının ön yargılar ve iletişimsizlik olduğunu düşünürsek, gençlerimizin birbirleriyle kurdukları bu köprüler, dünyamız için de büyük bir kazanımdır. Genç ve büyük nüfusumuz, iyi eğitilebilir ve doğru yönlendirilirse, ülkemiz için büyük bir nimettir. Türkiye’nin yeni nesiller sayesinde yükselmesi, sadece bizim için değil, tüm dünya için de son derece önemlidir. Zira bu ülke, bulunduğu her platformda, barışı, diyalogu, sevgiyi savunan bir ülkedir. Bu ülkenin insanları, dünyadaki haksızlıklar karşısında susmayan, Gazze’ye, Arakan’a, Afrika’daki aç çocuklara kayıtsız kalmayan insanlardır. Türkiye’nin tarih sahnesinde daha güçlü bir şekilde yer alması, dünyadaki haksızlıkların azalması için de çok önemlidir. Geçmişte ecdadımız Osmanlı döneminde, başı sıkışanlar, haksızlığa maruz kalanlar için hep sığınak olmuştur. İşte bu nedenle, bize nitelikli, bilgili, her açıdan donanımlı ve aynı zamanda ahlaklı, insafı, merhametli nesiller yetiştirme noktasında çok büyük bir sorumluluk düşüyor.”

Bakan Ergün, toplumlar arasındaki farkı genlerle değil, kültürle ve insanlara sunulan imkânlarla açıklamanın daha doğru olacağını belirterek, “Bugün ABD’de yaşayan 12 yaşındaki bir çocuk Apple için program yazabiliyorsa, oradan Bill Gates ve Steve Jobs gibi dahiler çıkıyorsa, bunun ana sebebi, onların bizden daha zeki olmaları değil, orada insanlara sunulan fırsatlardır, ortamdır, kültürdür. Biz insanımıza güveniyoruz, ülkemizde özgür ve demokratik bir ortam oluşturursak, eğitime, gençliğe, yeniliğe, bilime ve teknolojiye önem verirsek, benzer başarılarla imza atacağımıza inanıyorum. Ürettiğimiz bilgiyi teknolojiye, nihai ürünlere dönüştürecek mekanizmaları kurabilirsek, dünyada söz sahibi olacağımız, bir üst lige çıkacağımız ve orada kalıcı olacağımız açıktır.” diye konuştu.

Değerlendirme Kurulu Başkanı Prof. Dr. George Burden de Düş Çizgisi’nin tasarımlar sayesinde sürecin görülmesini sağladığını, sürecin de gençleri güçlendirdiğini söyledi. İnsanın sorularla yapamayacağı hiçbir şeyin olmadığını dile getiren Burden, öğrenciler ve öğretmenlere, öğrenmekten vazgeçmemeleri ve soru sormaya son vermemeleri önerisinde bulundu.

Teknoloji ve Tasarım Merkezi Başkanı İlhan Yerli ise Düş Çizgisi’nin geçen 9 yılda tasarımlarda düşleri ürüne dönüştürürken “evrensel insani değerlere saygı” fikrini uyandırdığını belirtti. Çılgınca, bilinçsizce tüketim yerine sadelik, yaşamdan beklentileri sınırlandırma gibi kavramları öne çıkararak, israf etmemeyi vurguladığını ifade eden Yerli, şöyle konuştu: “İnsanı, diğer varlıklardan ayıran en temel özelliği kendisine verilen bilgi. Diğer varlıklar bir başka âlemden tekâmül etmiş bir biçimde dünyaya gelirken, insan kendisine verilen bilgi sayesinde aklı kullanmayı, düş kurmayı, tasarlamayı ve üretmeyi ortaya koyabiliyor. İlk insandan bugüne bilgiyi amacına uygun, faydalı işlerde kullanan bilim insanları sayesinde insanlık çok büyük medeniyetler inşa etti.” Yerli, uluslararası tasarım olimpiyatlarının, geçen 9 yılda 70 farklı ülkeden, 50 bini aşkın proje ve yaklaşık 100 bin öğrencinin katılımıyla tasarım dünyasında saygın bir organizasyona dönüştüğünü kaydetti.

Yapılan konuşmaların ardından, dereceye giren öğrencilere ödülleri verildi.

“AVRASYA EKONOMİ ZİRVESİ” YAPILDI

Marmara Grubu Vakfı tarafından 16 yıldır aralıksız sürdürülen “Avrasya Ekonomi Zirvesi” ekonomi, enerji, sağlık, eğitim, kültür, ekoloji, bilgi teknolojileri, iletişim, savunma sanayi, güvenlik, modernleşme ve kadın konularında yapılan oturumlarla gerçekleştirildi.

3’ü cumhurbaşkanı, 1’i başbakan seviyesinde olmak üzere, 52 ülkeden katılımın olduğu zirvede, iş-tirakçilere plaket veya hediye yerine “Artık Benim de Türkiye’de Dikili Bir Ağacım Var” sertifikası sunuldu. Bu sayede Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından tahsis edilen araziye her yıl katılımcı sayısı kadar dikilecek ağaçla oluşturulacak Avrasya Ekonomi Zirveleri Korusu’nun da ağaçlandırılmasına başlandı.

Zirvenin bu seneki başlığı “Tek kutuplu dünya mı, çok kutuplu dünya mı?” idi. Zirvede ortaya çıkan sonuç dünyanın doludizgin bir şekilde tek kutba doğru gittiği şeklinde oldu. Bu kutbun da ABD olduğu, zirveye katılanlar tarafından özellikle ifade edildi.

Zirvede Avrupa’nın yaşadığı büyük ekonomik kriz de gündeme getirilerek ekonomik krizin boyutlarından ziyade yaptığı sosyal tahribatin önemine ve darboğazların aşılması için ülkeler arasındaki işbirliği gerekliliğine vurgu yapıldı. Özellikle komşu ülkelerde ve Avrupa Birliği’nde yaşanan mevcut ekonomik istikrarsızlığın bugün bütün boyutları ile dünyamızı tehdit eden bir tehlike arz ettiği gerçeği ifade edildi.

Zirve kapsamında yapılan panellerin ilki “Genişletilmiş Hazar Denizi ve Karadeniz Bölgelerinde Enerji Sorunları ve Çözümleri” başlığını taşımaktaydı. Toplantıda petrol, doğal gaz ve kömür gibi fosil kaynaklarının paylaşımı süreçlerinde, bölge ülkelerini birbirine yaklaştıran ya da uzaklaştıran, işbirliği olanağı yaratan ya da çatışma potansiyeli oluşturan farklı etkenlerin varlığına dikkat çekildi. Bölgede sağlıklı bir büyüme ve yatırımın olmasının istikrar sağlanması ile olabileceğine vurgu yapıldı.

İkinci panelin başlığı ise “Ortadoğu, Akdeniz ve Afrika: Enerji Sorunları ve Çözümler” idi. Toplantıda Türk-Yunan dostluğunun ve işbirliğinin bölgedeki enerji kaynaklarının üretilip kullanılabilmesine büyük katkı sağlayacağına vurgu yapıldı. Ayrıca güneş ve rüzgar gibi kaynakların, enerji tüketim karışımında (energy mix) paylarının artmasının, sadece küresel ısınmaya çare olarak değil, ülkelerin dışa bağımlılıklarını da önemli oranda azaltacak kaynaklar olduğunun özellikle altı çizildi.

Zirve kapsamında yapılan “Modernleşme ve Kadın” oturumundaki konuşmalardan yola çıkılarak, modernliğin dışında geri kalan, bu geriliklerinde direnen toplumların, üstün ekonomi ve teknoloji güçleri tarafından sömürüldüğüne vurgu yapıldı. Gelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik, teknolojik ve kültürel değerlerinden daha üstün değer oluşturabilmek için modernleşmenin şart olduğu sonucuna varıldı.

TÜSEV’İN HAZIRLADIĞI “SİVİL TOPLUM İZLEME RAPORU-2012” YAYINLANDI

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı-TÜSEV, sivil toplum-kamu ilişkileri, yasal ve mali ortam, sivil topluma aktarılan kaynaklar, yönetim, uluslararası ilişkiler gibi çeşitli konuları detaylı biçimde mercek altına alarak hazırladığı, “Sivil Toplum İzleme Raporu-2012”yi yayınladı.

Rapor’da, 2011-2012 döneminde sivil toplum alanında yaşanan gelişmeler, uygulamada karşılaşılan zorluklar ve alanın güçlü yanları, bir önceki yılın bulgularıyla karşılaştırmalı olarak inceleniyor. Yasal çerçeve, uluslararası ilişkiler, kurumsal kapasite ve araştırma başlıklarından oluşan raporda, bu sene STK’ların medyada görünürlüğü ek bir bölüm altında incelenmiş.

Rapor kapsamında yapılan ek bir araştırma ile 2012 yılında STK’lar tarafından yürütülen üç kampanya ve sivil toplumun geleneksel ve sosyal medya gibi araçlarla kamuoyuna erişimi ve STK’ların medyadaki görünürlüğü inceliyor.

Rapor kapsamında 2012’de STK’ların gündemini belirleyen ve aralarında “anayasa sürecine STK’ların katılımı”, “Van depremi ve STK’lar”, “hak temelli kuruluşların örgütlenme özgürlüğü” ve “gönüllülük” gibi konuların da yer aldığı on iki vaka analizi bulunuyor.

NEVZAT PAKDİL : “STK’LARIN TÜRK-AKRABA DEVLET VE TOPLULUKLARI ARASINDA KÖPRÜ KURMA İŞLEVİ BULUNMAKTADIR” DEDİ

Türk Parlamenterler Birliği Genel Başkanı ve Kahramanmaraş Milletvekili Nevzat Pakdil, Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği’ne yaptığı ziyarette Türk-akraba devlet ve toplulukları arasında köprü olması açısından sivil toplum örgütlerine önemli görevler düştüğünü ifade ederek, “Çoğu zaman devletlerin yapamadıklarını sivil toplum örgütleri yapabilmektedir. Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği de bu açıdan önemli çalışmalar yapmaktadır.” dedi.

Birlik Genel Başkanı Dr. İlyas Demirci de Birlik olarak önemli etkinlikler düzenledikleri bunların arasında Mimar Sinan Proje Olimpiyatları, Bursa Şehrengizi, Kars Şehrengizi ve Astana Kurultayı olduğunu ifade ederek, “Türk Parlamenterler Birliği ile ortaklaşa çalışmalar yapmak isteriz. Bu çalışmaların içerisinde en önemlisi ortak alfabenin bir an önce oluşturulması bulunmaktadır.” dedi.

Tüketici Hakları Günü dolayısıyla da bir açıklama yapan Pakdil, son yıllarda mevzuatta yapılan değişikliklerle tüketicilerin haklarını arama konusunda önlerinde engellerin tek tek kaldırıldığını ifade ederek “Eğer tüketicinin haklarını önemsenirseniz, bunun sonucu olarak ürettiğiniz ürünler uluslararası arenada pirim yapar” dedi.

Tüketicilerin korunması konusunun toplumun her kesimini yakından ilgilendirdiğini belirten Pakdil, “Tüketicinin korunması, üretenin daha kaliteli mal üretmesi anlamına gelir. Kaliteli mal üretimi, işinin ehli olan çalışanlarla yapılır. Tüm bunlar bir araya geldiğinde ticaretin tüm kuralları işlemeye başlar. Tüketicilerin, bu konuda da bilinçlendiğini ve bu alanda çalışan sivil toplum örgütleri kurduklarını görüyoruz. Bu örgütler aynı zamanda bir çatı altında toplanıyorlar. Tüm bunlar sevindirici gelişmelerdir.” şeklinde konuştu.

Konuşmasının Ahilikten örnek vererek sürdüren Pakdil, bilerek hatalı üretim yapan esnaf ve sanatkâra dükkân açma ve üretme yasağı getirildiğini söyleyerek, “Bizim literatürümüze geçen iki söz vardır; ‘Pabucu dama atılmak’ ve ‘Çırası yakılmak’. Pabucu dama atılan ve çırası yanan esnaf dışlandı. O dönemde Ahi Teşkilatı, günümüzdeki ifadesi ile tüketici haklarına büyük önem verirdi.” dedi.

KADIN STK’LARINI GÜÇLENDİRME PROJESİ “ELBİRLİĞİ DERNEĞİ” TARAFINDAN YÜRÜTÜLÜYOR

Elbirliği Eğitim Kültür Yardımlaşma ve Kalkındırma Derneği’nin Avrupa Birliği desteği ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen “Kadın ve Kadın Sivil Toplum Kuruluşlarının Güçlendirilmesi Hibe Programı” kapsamında uygulamakta olduğu “Güçlü Kadın-Güçlü Stk-Güçlü Toplum” projesinin faaliyetlerinden biri olan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kadın& Erkek Eşitliği” toplantısı Şanlıurfa’da yapıldı.

Söz konusu programda Elbirliği Derneği’nin çalışmalarını anlatan sunumdan sonra konuşan Şanlıurfa Valisi Celalettin Güvenç, toplumu ayağa kaldırmak için kadın ve erkek ayrım yapmadan herkesin var gücüyle çalışması gerektiğini söyledi. Güvenç, bu tür etkinliklerin önemsenmesi gerektiğini belirterek; “Sorunlarımız var, ama iyi yoldayız. Bilmelisiniz ki artık yalnız değilsiniz.” diyen Vali Güvenç, “Topyekûn haksızlıkla, ayrımcılıkla ve şiddetle mücadele ediyoruz. 40’ın üzerinde kadın kültür merkezimiz, bir o kadar gençlik merkezimiz, ÇATOM’umuz ve devletin diğer kurumları ile işbirliği içerisinde çalışıyoruz.” dedi.

Güvenç, “2012’de kadın kültür merkezleri eliyle istihdamını sağladığımız hanım kardeşlerimizin sayısı 400 iken 2013’te hedefimiz 2 bin olacaktır. Sizlerin içerisinde inşallah 2 bin kadını çağrı merkezlerinde, tekstil sektöründe ve diğer hizmet sektörlerinde istihdam edeceğiz. Ama bunun için sizlerden gayret bekliyoruz. Mahalledeki bütün hanımlara ulaşalım. Biraz fedakârlık ve gayretle beceri kazanma adına açtığımız kurslara ilgi gösterin. O anlamda yolumuz açık olsun.” dedi.

Elbirliği Eğitim Kültür Yardımlaşma ve Kalkındırma Derneği Başkanı Handan Karataş ise konuşmasında, kadının güçlenmesi için birlikte hareket edilmesi gerektiğini, bunun yolunun da güçlü STK’lardan geçtiğini söyledi.

Törende konuşan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanı Sadrettin Karahocagil ise, “Kadınlarımızı kalkınma sürecine dâhil etmediğimiz sürece 2023 hedeflerini tutturmamız zor görünüyor. Bu yüzden kadın çalışmalarına destek veriyoruz.” dedi.

Dernek tarafından yapılan açıklamaya göre, proje kapsamında şimdiye kadar “Toplumsal ve Kültürel Engellere Karşı Elele” paneli, “Kadın ve Sivil Toplum” başlığı altında bilgilendirme toplantısı, “STK Yönetim Eğitimi” kapsamında mevzuat konusunda bilgilendirme ve “Proje Döngüsü Eğitimi” yapıldı.

DOSYA

TÜRKİYE NÜFUSU TEHLİKEDE Mİ?

Gazeteci Nagehan ÖZDEMİR

NÜFUS ÜZERİNE BİR KAÇ NOT

Prof. Dr. Korkut TUNA

NÜFUS POLİTİKALARININ DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UYGULANMA SÜREÇLERİ

Doç. Dr. Mesut DOĞAN

NÜFUS POLİTİKALARININ DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UYGULANMA SÜREÇLERİ

**TÜRKİYE NÜFUSUNDAKİ
DOĞURGANLIK DÜŞÜŞÜ VE
YAŞLANMA EĞİLİMİ**

Prof. Dr. Ertuğrul Murat ÖZGÜR

**GÜNDEMDEKİ KONU NÜFUS:
NEDİR? NE DEĞİLDİR?**

Doç. Dr. Salih ŞAHİN

**DÜNYA NÜFUSUNUN
TARİHSEL GELİŞİM SEYRİ
VE GÜNÜMÜZDE ULAŞTIĞI
BOYUT**

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

TÜRKİYE NÜFUSU TEHLİKEDE Mİ?

Gazeteci Nagehan ÖZDEMİR

Çok değil bundan birkaç yıl önce, ülkemizde üçten fazla çocuk yapan aileler neredeyse “ayıplı” muamelesine maruz kalırken, nüfus çokluğu AB’ye girememizde etkili bir gerekçe olarak gösteriliyordu. Süryani asıllı tarihçi Mihael bir eserinde; “Bu asırda (13. yüzyıl) yeryüzü Türkleri taşımaya yetmiyordu. Orta Asya’dan Anadolu’ya, Balkanlar’dan Kafkasya’ya, oradan da Ortadoğu’ya ve Kırım’a seller gibi akın akın geldiler...” diye yazar. Bir dönem merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın, “Çok çocuk yapın ki, nüfusumuz yüz milyon olsun; Yunanistan’ı tükürüğümüzle boğalım.” temennisi ile bir zamanlar yeryüzünün en kalabalık topluluğu olarak değerlendirilen Türkler, günümüzde ise hâlâ nüfusu ile dünya devletlerinin dikkatlerini üzerine çekiyor. Ancak son yayınlanan rakamlar nüfus konusunda gelecek adına acı, bir o kadar da anlamlı bir gerçeği doğruluyor. Türkiye’de doğumlar azalıyor, genç nüfus sayısında düşüş yaşanıyor ve eğer böyle devam ederse, önümüzdeki yıllarda ciddi bir yaşlı nüfus nedeniyle Türkiye’nin başı fena halde ağrıyacak gibi görünüyor. Oysa bilim adamları nüfusun içinde bulunduğumuz dünyada petrol ve su kadar stratejik öneme sahip olduğunu vurguluyorlar.

Ülkemizde giderek yaygınlaşan nüfus planlamasıyla birlikte nüfus artış oranlarında büyük bir düşüş yaşanıyor. TÜİK tarafından açıklanan Adrese Dayalı Nüfus Sistemi sonuçlarına göre nüfusumuz 75 milyon 627 bin... Nüfus artış hızımız 2011 yılında %1,35 iken, 2012 yılında 1,2’ye inmiş! Tehlike kapıda olmasına rağmen “Türkiye’nin anlamlı bir nüfus politikası var mı?” diye sorduğumuzda ise bu konuda kafalar karışık... Başbakanın düğünde, toyda 3 çocuk ısrarı haricinde etkili tedbirler alınmadığı takdirde bu düşüşün devam edeceği ve bir süre sonra Avrupalıları bugün kara kara düşündüren durumla karşı karşıya gelmemiz kaçınılmaz görünüyor. Sayın Başbakan’ın 3 çocuk ısrarı özel hayata müdahale olarak algılanarak, nüfus planlamacılarını ve muhalifleri kızdırmasına rağmen son yayınlanan rakamlarla birlikte Türkiye, Özal ve Erdoğan’ın sözlerinde ne kadar haklı olduğunu yavaş yavaş anlıyor.

NÜFUSUN GELİŞİMİ

Yıllar	Nüfus	(%)*
2007	70.586.256	-
2008	71.517.100	1,310
2009	72.561.312	1,450
2010	73.722.988	1,588
2011	74.724.269	1,349
2012	75.627.384	1,201

Kaynak: TÜK (*) Nüfus artış hızı

BÖLGELERE GÖRE DOĞURGANLIK HIZI*

	2011
Güneydoğu Anadolu	3,42
Kuzeydoğu Anadolu	2,84
Ortadoğu Anadolu	2,80
Akdeniz	2,11
Orta Anadolu	2,03
Batı Anadolu	1,77
Doğu Karadeniz	1,74
Batı Karadeniz	1,72
Doğu Marmara	1,70
İstanbul	1,69
Ege	1,64
Batı Marmara	1,55
TÜRKİYE	2,02

Kaynak: TÜK (*) Çocuk sayısı

2 MİLYONU AŞAN İLLER

İller	Nüfus
İstanbul	13.854.740
Ankara	4.965.542
İzmir	4.005.459
Bursa	2.688.171
Adana	2.125.635
Antalya	2.092.537
Konya	2.052.281

NÜFUS ARTIŞI HIZLA YAVAŞLIYOR

Peki, bu nüfus oranlarına göre Türkiye'de nasıl bir tablo karşımıza çıkıyor? TÜİK'in açıkladığı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre, Türkiye nüfusu 2012 yılı sonu itibarıyla 75 milyon 627 bin 384 kişi oldu fakat artış hızı biraz daha gerileyerek %1,2 oldu. Sonuçlar, nüfusun hızla yaşlanmakta olduğunu gösteriyor.

Geçen yıl itibarıyla yıllık nüfus artış hızı binde 12 olarak gerçekleşti. Önceki yıl bu rakam binde 13,5 düzeyindeydi. 2011 yılında 74 milyon 724 bin olan ülke nüfusu, 903 bin kişi artarak 2012 sonunda 75 milyon 627 bin kişiye ulaştı. Erkek nüfusun oranı %50,2 (37 milyon 956 bin 168 kişi), kadın nüfusun oranı ise %49,8 (37 milyon 671 bin 216 kişi) olarak tespit edildi. 2011 yılında binde 13,5 (% 1,35) olan yıllık nüfus artış hızı, 2012 yılında binde 12'ye (%1,2) düştü.

Son sonuçlara göre, 75 milyon 627 bin kişilik nüfusun 58 milyon 448 bini il ve ilçe merkezlerinde, geri kalanı ise belde ve köylerde yaşıyor. Yani nüfusun %77,3'ü kentli olmuş durumda.

2007 yılında % 10,65 olan "yaşlı bağımlılık oranı (65+ yaş) düzenli bir şekilde artarak 2012'de %11,12'ye ulaştı. "Genç bağımlılık oranı (0-14 yaş)" ise aynı dönemde %39,71'den 36,91'e düştü. Bu, nüfusun yaşlandığını gösteren en çarpıcı verilerden biri.

Doğum hızındaki düşüş de dikkat çekici. 2012 verileri yıl ortasında açıklanacak. Ancak 2011'deki kaba doğum hızı (bir yıl içinde her 100 nüfus başına düşen doğum sayısı) %1,67. Bu, gördüğümüz en düşük oran. 2001 yılında %2,03, 2005'te %1,81 ve 2010 yılında %1,72 oranları söz konusuydu. (1)

Özetle nüfusumuz yaşılanıyor, doğurganlık hızı düşüyor. Nüfusun yaşlanması ise başlı başına bir problemler yumağı. Ekonominin üretken ve dinamik gücünün azalması, bakım ve sağlık harcamalarının artması, tasarruf oranlarının düşmesi, askere alınacak genç nüfusun azalmasıyla ülkenin milli güvenliğinin tehlikeye girmesi, sosyal güvenlik sisteminin çatırdaması, yaşlıların demokratik haklarını kendi lehlerine ve genç nüfus aleyhine kullanma ihtimalleri, ırkın ve kültürün erimesiyle zamanla azınlık durumuna düşme, gelişmenin yavaşlaması ve dış emek gücüne bağımlılık gibi problemler.(2)

"ÜÇ ÇOCUK" SÖYLEMİ ETKİSİZ Mİ?

Nüfus artış hızındaki düşüş ileriki dönemler açısından bir tehlike olarak görülebilecekken, aynı ivmenin devam etmesi durumunda bir müddet sonra negatife dönme, yani Avrupa ülkelerindeki gibi bir azalma söz konusu olabilir. Bu noktada Sayın Başbakan'ın yaptığı üç çocuk uyarısı son derece önemli bir hale geliyor.

Peki, Başbakanımızın "üç çocuk" söylemine

1- Kadir Dikbaş, "Nüfus Artışı Hızla Yavaşlıyor", Aksiyon Dergisi, Sayı: 948.

2 - Paul Kennedy, "Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken", İş Bankası Yay. Ankara 1996, s. 45 -47

rağmen bu düşüş devam ediyorsa, Başbakanın bu söylemi etkisiz mi kalıyor? Doğrusu sosyolojik açıdan değerlendirdiğimizde bunu söyleyemeyiz, çünkü bu düşüş biraz da toplumumuzun yaşamakta olduğu sosyolojik dönüşümle ilgili. Bu dönüşümün en önemli boyutu ise kentleşme. 1950 yılından itibaren hızlı bir şekilde kentleşme eğilimine giren Türkiye’de kentleşme oranı %25’lerden %77,3’e çıkıyor. Geride kalan kırsal kesimin ise kent şartlarında yaşamaya başladığını düşünürsek Türkiye’nin çok ciddi bir değişimden geçtiğini ortada.

KARİYER DE YAPARIM, ÇOCUK DA YAPARIM OLMUYOR

Bu değişimle birlikte kadınların iş hayatındaki etkinliğinin artması ve kadına yönelik çok ciddi istihdam politikalarının oluşturulması ise çocuğun ciddi bir külfet olarak görülmesine yol açıyor. Özellikle kadının istihdamdaki payı, aile ekonomisindeki yerinin artması ve kadınların çalışma hayatında yaşadığı olumsuz çalışma koşulları ile beraber daha az çocukla yetinilen ailelerin sayısında da ciddi bir artışın yaşandığını görüyoruz.

Bunun yanında “Acaba daha fazla çocuk olursa bunların eğitimini, beslenmesini nasıl karşılayabilirim?” şeklinde ortaya çıkan bir gelecek kaygısı ile kadının doğurganlık yaşının geçmeye başlaması,

bu yeni sürecin temel sebeplerinden biri olarak ortaya çıkıyor. İkinci, üçüncü çocuk bu sürece sığdırılmaya çalışılırken, çoğu zaman da sığmıyor. Yani son zamanların moda deyiimiyle “kariyer de yaparım çocuk da !” tezinin sosyal hayatta çok fazla bir karşılığının olmadığı ortaya çıkıyor.

NÜFUS PLANLAMASI YANLIŞ ALGILANIYOR

Kentleşme ve kadının çalışma hayatında daha çok yer almasının yanında Türkiye’de 1960 yılına kadar nüfusun artırılması yönündeki teşvik politikasının da değişmesi bugünkü rakamların bir nedenini ortaya koyuyor. 1962’de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda nüfus artışının yavaşlatılması politikası benimsenirken nüfus artışını durdurmak için ilk defa 1965’te kabul 557 sayılı Nüfus Planlaması Kanunu yürürlüğe giriyor.

Nüfus planlaması artık bu tarihten sonra “Aile Planlaması” olarak halka sunulmaya başlanıyor. Hatta orta dereceli okullarda nüfus planlaması dersi konulması bile gündeme geliyor. Nüfus planlamasını konu eden filmler ardı ardına çekilmeye başlanırken, 1989 yılında sırf bu amaçla Türkan Şoray’ın başrol oynadığı “Berdal” filmi Türkiye’nin her yerinde izlettirilmeye çalışılıyor. Filmlerde ve diğer yürütülen kampanyalarda “çok çocuk yapmayı bırakın” söylemlerine, ekonomik ve sosyal

sıkıntılar gerekçe gösterilirken, Türkiye'nin fazla nüfusu kaldıracak bir alt yapıya sahip olmadığı öne sürülüyor. İşsizliğin giderek arttığı, eğitim-öğretim kurumlarının ise ihtiyacı karşılayamadığı belirtiliyor.

Gerçekten de ekonomik ve sosyal sıkıntılar yaşıyan Türk halkı, nüfus planlamasına katkıda bulunmaya, çocuk yapmamaya başlıyor. Son yapılan araştırmalarda ailelerin % 76'sının çocuk istemediği görülürken, sebep olarak ta ekonomik nedenleri gösteriyorlar. Hâlbuki ekonomistlere göre ekonomiyi güçlendiren veya yavaşlatan mutlak nüfus miktarı değil nüfusun yapısı ve kullanılış şekli. Eğer toplam nüfus tükettiğinden daha fazla üretiyorsa böyle bir ülkede nüfus artışı iktisadi gelişmeyi hızlandıran itici bir kuvvet olacağına dikkat çekiyorlar. (3) Almanya'nın ülkemizden daha fazla nüfusa sahip olduğu 60'lı yıllarda bizden işçi talep etmesi bunun en açık delili. Toplam nüfus ürettiğinden daha fazla tüketiyorsa yapılması gereken ucuzculuğa kaçıp nüfusun artışını azaltmak değil üretim fonksiyonlarını geliştirmeye çalışmak olmalı.

Bir ülkede Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) nüfustan daha büyük oranda artıyorsa, kişi başına düşen reel gelir yükseleceğinden bu tarz bir nüfus artışı ne iktisadi durgunluğa ne de fakirleşmeye sebep olur. Aksine nüfusun dinamik gücünden yararlanılarak milli refah artırılır. (4) Türkiye'de son yıllarda GSMH artış oranının, yıllık nüfus artışının üstünde olduğu göz önüne alınırsa nüfus artışının ekonomik gerilememize sebep olduğu tezinin nasıl geçersiz kılındığını anlayabiliriz.

Nüfus artışı ile beraber işsizliğin artacağı tezi için ise bugün Avrupa devletlerinde büyük bir ekonomik kriz yaşanmasına, işsizliğin artmasına rağmen doğumun hâlâ teşvik edilmesi güzel bir örnek oluşturuyor. Türkiye'nin giderek sanayileşmenin arttığı bir toplum haline gelmesine rağmen sanayileşmenin artmasıyla nüfus artışı dışarıdan müdahale edilmese dahi tabii olarak azalacaktır. 1950'lerde %2,8 olan Türkiye'nin yıllık ortalama nüfus artışının, günümüzde %1,2'nin altına düşmesi bunu teyit etmektedir. (5)

Bu durumda doğum kontrolüne gitmenin ve bunda ısrar etmenin nüfusumuzu kısırlaştırmaktan ve toplumda çok ciddi sosyal ve ekonomik sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktan başka Türkiye'de nüfus kontrolünün daha çok şehirli kesim tarafından benimsenmesi sonucunda maddi ve manevi yönden iyi bakılma ve yetiştirilme imkânı olan çocukların oranını azalttığını ve bunun da nü-

“Bugün Sayın Başbakanın üç çocuğu her fırsatta dile getirmesi ile beraber en azından toplumda bu yönde oluşan psikolojik baskının kırılmaya başladığını görüyoruz.”

fusun yapısını daha da bozarak neslin dejenerasyonuna sebep olduğunu görüyoruz. (6)

Nüfus planlamasındaki en etkili uygulamalardan birisi de bu konunun bir gündelik hayat ideolojisine dönüştürülerek, nüfus kontrolünün halkın normal olarak benimsediği bir davranış tarzı haline gelmesidir. O kadar ki, çalışmayan ev hanımları bile erken yaşta anne olmayı veya ikiden fazla çocuk sahibi olmayı birbirlerine karşı ayıpladıkları bir konu olarak görmeye ve birbirlerini yargılamaya başladılar. Kadınlar, komplekse kapılmadan ve utanmadan ikiden fazla çocuğu olduğunu söyleyemez hale geldiler. Üç çocuğu olan diğer kadınlar ayıplamaya, bu durumu cehaletlerinin bir göstergesi gibi yargılamaya başladılar. Bu tam da nüfus planlamasının gündelik hayat ideolojisine dönüştüğü bir durumdur ve 1950'den sonra uygulanan politikaların bir başarısıdır. (7)

Bugün Sayın Başbakanın üç çocuğu her fırsatta dile getirmesi ile beraber en azından toplumda bu yönde oluşan psikolojik baskının kırılmaya başladığını görüyoruz. Artık kadınlar çocuklarının sayısını söylerken ayıplanma ve yargılanma endişesi taşımadan üç veya daha fazla çocuğa sahip olduklarını söyleyebiliyorlar. Başbakanın bizzat şahsiyle yürüttüğü bu kampanya Türkiye'nin doğurganlık artış hızını henüz artırma eğilimini yükseltmese de bundan ötesi işi daha etkili yapısal politikalara dönüştürmek, doğum yapacak kentli, kariyer sahibi kadının ihtiyaçlarına göre tedbirler almaktır.

Bunun için de istihdamın içinde olmak isteyen kadınlara yönelik “esnek çalışma” koşullarının da bulunduğu bir çalışma ortamının hazırlanması gerekiyor. Kadının eğer istihdamın içinde yer alması isteniyorsa onun yaşamını kolaylaştıracak sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilerek, kreş destekleri, doğum izinleri, süt izinleri, gibi düzenlemelerin de gündeme getirilerek bir an önce hayata geçirilmesi gerekiyor.

3 - Sabahattin Zaim, “Çalışma Ekonomisi”, Filiz Kitabevi, İstanbul 1997, s. 114.

4 - Bayram Kont, “Nüfus Artışını mı?”, Sızıntı Dergisi, Sayı 237.

5 - TÜİK, 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, Şubat 2012

6 - Sabahattin Zaim, “Çalışma Ekonomisi”, Filiz Kitabevi, İstanbul 1997, s.116.

7 - Yasin Aktay, “Azalan Doğurganlık Meselesi”, Yeni Şafak Gazetesi, 16 Şubat 2013

NÜFUS ÜZERİNE BİR KAÇ NOT

Prof. Dr. Korkut TUNA (İstanbul Ticaret Üniversitesi)

Bir toplumun nüfusu onu ayakta tutan aslı varlık koşullarının başında gelir. Nüfus toplumun en temel unsurunu oluşturmak yanında üzerinde yaşanan coğrafyaya da anlam verir. Nüfus tarih boyunca, birçok açıdan toplumun zenginlik kaynağı olarak görülmüş ve değerlendirilmiştir.

Nüfus bu ve benzeri özelliklere sahip olmakla beraber, bazı kereler dizginlenmek, kontrol altında tutulmak istenen yanlara da sahiptir. Bunun dışında, kendi halindeki bir nüfusun “yığın” olmaktan ileri gidemeyeceği, zaman içinde farklı koşullara bağlı olarak tarihin değirmeninde öğütülüp gideceğini de unutmamak gerekmektedir.

Başlangıcından günümüze genel olarak bakıldığında; yeryüzündeki nüfus, yakın zamanlara kadar, çabuk üreyen ama çabuk da tükenen bir özellik taşımıştır. Savaşlar ve kolera, veba gibi hastalıklar, insan nüfusunun zaman sürecindeki büyük kırılma dönemlerini gösterir.

İnsan üzerinde yapılmış olup, çok eskilerden başlayan ve tarih öncesi dönemlerine kadar giden araştırmalar; onun aynı zamanda, kafatası, boyu vb. beden ölçüleri üzerinde durarak, gösterdiği gelişmeyi kaydetmişlerdir.

İnsanın gelişme gösteren bu özellikleri arasında hayatta kalış süresi, başka bir deyişle yaşı da büyük önem taşımaktadır. İnsanın yaşama süresinde gözlenen ilerlemeler, başka bir deyişle yaşının ilerlemesi, önemli sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Geçmişte yaşanan büyük kırılmalar dışında günümüze geldikçe iyileştirilen hayat ve sağlık koşulları, doğum sonrası yaşanan ölümleri azalttığı gibi, yine çeşitli nedenlere bağlı olarak, yaşlı kişilerde görülen ölüm oranlarını geriletmiş bulunmaktadır. Artık hayatta kalabilmek için belirli bir nüfus sayısını aşmamak zorunluluğu da ortadan kalkmıştır.

Bu durum, günümüze gelinceye kadar, dünya nüfusu üzerinde önemli artışları sağlamakla birlikte, sağlanan bu artışın tüm dünyadaki insanlar üzerinde eşdeğer sayılabilecek bir artış oranı sağlamadığı, bazı bölgelerde büyük nüfus artışları gözlenirken, özellikle Avrupa’da yaşayan insanların doğum oranlarındaki düşüş sonucu, nüfusun belli bir düzeyde kalmasına yol açtığı bilinmektedir.

Batı âleminde rastlanılan nüfusun yerinde sayması olayına karşı Asya ve Afrika’da özellikle de güç koşullarda yaşayan toplumlarda görülen ve Batı’ya göre aşırı sayılan nüfus artışı, dünya çapında bazı tedbirlerin alınmasına yol açmıştır.

Bu tedbirleri gündeme getiren olayların başında

fazla nüfus artışı yaşayan bölge ve ülkelerin çocuklarda görülen beslenme, sağlık ve eğitim sorunları daha çok öne çıkarılarak nüfus ve sağlık planlamalarına gidilmesi teklif edilmiştir. Bu konularla ilgili dünya çapında iş gören örgütler oluşturulmuş ve bu bölgelerdeki nüfus artışlarında bir gerileme sağlanmasına büyük çabalar harcanmıştır.⁽¹⁾

Dünya üzerinde gerçekleşen ve toplumlar arasında bir tür dengesizlik yaratan nüfus artışları aynı zamanda şehir ve şehir çevresindeki nüfus üzerinde durulmasına da yol açmıştır. İleri derecede doğurgan kır nüfusunun şehirlere göç ederek şehir kenarlarına yerleşmelerinin bazı sorunlara yol açtığı bilinmektedir. Dünyadaki şehirleşme ve aldığı boyutların yol açtığı sorunlar Habitat toplantılarına yol açmış, yirmi sene ara ile yapılan iki Habitat toplantısı çerçevesinde şehirlerin karşı karşıya kaldığı sorunlar ele alınıp tartışılmış, tıpkı dünya nüfusuna getirilmek istenen frenleme gibi çabuk büyüyen şehirlere ve çevresindeki nüfusa çeki düzen verilmesi amaçlanmıştır. (2)

İster bu tür Batı çıkışlı müdahaleler olsun, isterse iktisadî durumdan veya şehir hayatının getirdiği güçlüklerden kaynaklansın, genel olarak dünyada görülen nüfus artışında Batı dışındaki bölgelerde de, yerine göre cüz’i de olsa, bir azalma görülmüştür.

Nüfus artışı sifıra yakın bir düzeyde kalan Batı Avrupa ülkelerinde, 2. Dünya Savaşı sonrası nüfus dengelerinde ortaya çıkan oranlar toplumdaki bazı sıkıntılara işaret etmektedir. Bu sıkıntıları aşmak için doğumu teşvik yolunda bazı tedbirlerinin alındığı bilinmektedir.

Bu tür tedbirler için bir örnek verilecek olursa, 1980’li yıllarda başlayan bir uygulama ile Fransa’da 3 çocuk sahibi annelere doğrudan emeklilik hakkını verilmesi karar altına alınmıştır. Yine bu yıllarda Fransa’nın nüfus özelliği ile ilgili dikkat çekici bir husus okula başlayan çocuk sayısında, bir önceki yıla oranla, küçük sayıda da olsa, düşüş olmasıdır.

Bu ve benzeri durumların yaşandığı Avrupa’da, iktisadî hayatta karşılaşılan büyüme sonucu, sadece Almanya’nın değil İtalya, İspanya gibi diğer Avrupa ülkelerinin de Türkiye’den çalışan nüfus talebinde bulunduğu unutulmamalıdır.

Yine bu doğrultuda emeklilik yaşının daha ileri yaşlara götürülmek istenmesi, karşılaşılan nüfus sorunlarına bir başka boyutta çözüm arandığını göstermektedir. Geçtiğimiz yıllarda Avrupada işçi sendikalarının kazanılmış daha erken yaşta emeklilik hakkını korumak için giriştiği kitlesel

1- Bu konuda Birleşmiş Milletler Teşkilatına bağlı UNICEF’i örnek gösterebiliriz.

2- Nüfusun frenlenmesi için Hindistan’da bir zamanlar kendisini kısırlaştıran erkeklerle, hediye olarak, transistörler radyolar verildiği bilinmektedir.

protesto yürüyüşleri ve iş bırakma girişimleri, söz konusu ülkelerdeki mevcut nüfus açmazlarını göstermektedir.

Genç nüfusa sahip olmanın getirdiği baskılar karşısında Türkiye'de de erken emeklilik fikrinin bir dönem için geçerli olduğu, yeni gelen genç nüfusa iş imkânları sağlamak için bu yola başvurulduğu görülmüştür. Ne var ki, günümüze yaklaştıkça, nüfus artış hızındaki düşmeler emeklilik yaşının yeniden düzenlenmesine yol açmış, genç yaşta kolay emekliliğin önü bir şekilde, kademeli de olsa kesilmiştir.

Genel olarak dünya genelinde yaşanan nüfusla ilgili benzeri gelişmeler, özellikle eski doğurganlık ve buna bağlı olarak nüfus artış hızını koruyamayan ülkeleri, nüfus artış hızlarının düşmesine bağlı olarak, yakın dönemlerini tehlike altına alacak bir sorun beklemektedir: Yaşlı nüfus sorunu.

Türkiye'nin de yakın gelecekte karşılaşacağı bu durum şimdiden tedbir alınmasını gerektiren bazı özellikler taşımaktadır.⁽³⁾ Toplumumuz 1960'lı yıllardan itibaren doğurganlık oranlarındaki artış sonucu önemli ölçüde nüfusla büyüme yaşarken aynı zamanda bir iç göç, başka deyişle köylerden şehirlere doğru nüfus hareketini de bünyesinde taşıyordu.

Söz konusu dönemlerde, her yıl bir milyon üzerinde gerçekleşen doğumlarla, Türkiye genç bir nüfusa sahip ülke özelliğine de sahipti. Bu artan genç nüfus topluma ilk başlarda sağlık hizmetlerini geliştirme görevi vermiş ve yeni doğan bebekler-

deki ölüm oranlarının azaltılması ile buradaki ilk basamak aşılmıştır.

Daha sonra yeni nesillerle ilgili olarak eğitim faaliyetleri mevcut gelişmeye ayak uydurmaya başlamış ve her sene okul aşamasına gelmiş bir milyon çocuğun, bazı köylerde sınıflar öğrencisiz kalsa bile özellikle şehirlerde, derslik ihtiyacı karşılanmaya çalışılmış ve bu faaliyet günümüze kadar sürmüştür.

Sonraki aşama ise bu genç nüfusa çalışma imkânının sağlanmasıdır. Bu konuda iktisadî sıkıntıların yarattığı dar boğazların aşılmaya çalışıldığı her ortamda, iş piyasasına giren genç nüfusun istihdamının yanında, artan nüfusun taleplerini karşılamak için üretimin canlanması gerekmektedir.

Bu şekilde işleyen bir nüfus sistemi ile nasıl her sene bir milyon civarındaki nüfusa sağlık, eğitim ve iş imkânı sağlanıyorsa; aynı şekilde, yakın gelecekte de yaşlılık dolayısı ile çalışma hayatından çekilecek aynı sayıdaki insana uygun emeklilik koşullarının sağlanması gerekmektedir. Böylesine bir durumda toplumda nüfus dengesinin sağlanabilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu dengenin sağlanabilmesi; en azından, emekli olacak insan kadar bir nüfusun iş piyasalarına girmesi ile mümkün olabilecektir. Ama nüfus artış hızımız azalıyorsa, nüfustaki işgücünü gösteren 15-65 yaş arası insan sayısında bir azalma olacak ise, bazı zorluklarla karşılaşılacağı açıktır.

Türkiye'deki nüfus artış hızımız dünyadaki ge-

“Toplumumuzun şehirlerde yaşayan kesiminin, gerek çalışma hayatının getirdiği güçlükler, gerekse de çocuk sayısından çok, mevcut çocuğuna iyi bir eğitim ve hayat verme kaygısı ile daha az çocuk yapmayı tercih ettiği bilinmektedir.”

lişmelerin dışında kalmamıştır. Toplumumuzun şehirlerde yaşayan kesiminin, gerek çalışma hayatının getirdiği güçlükler, gerekse de çocuk sayısından çok, mevcut çocuğuna iyi bir eğitim ve hayat verme kaygısı ile daha az çocuk yapmayı tercih ettiği bilinmektedir.

Nüfusumuzdaki köy-şehir dengesinin değişmesi, başka bir deyişle kırsal nüfusta görülen azalma, genel nüfusumuz üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Bu nüfus azalması genel olarak 30-40 yıl içinde yaşlı-emekli nüfusun çalışan nüfusa göre sayıca daha fazla olmasına yol açacak iken; diğer yandan, çeşitli nedenlerle çocuk sahibi olmak istemeyen veya bir çocukla yetinen belli bir sosyo-kültürel özellikteki insanların oranları-payları mevcut nüfus içinde azalacak ve belli bir hayat tarzını benimseyen ama çocuk yapmayan ailelerin taşıdıkları toplumsal değerler, kendileri gibi, toplum içinde giderek azalan, azınlığa doğru giden bir eğri izleyecektir.

Bu durum, bu sosyo-kültürel özellikleri taşıyan nüfusa bel bağlayan siyasî partilerin oy oranlarının azalmasına yol açacak; bu siyasî partiler, siyasetlerinde belli değişiklikler gerçekleştirmezler ise, sıra dışı bir hal alacaklardır. Buna karşılık, çocuk sayılarını arttıran toplum kesimleri toplum içindeki görünürlüklerini ve ağırlıklarını arttıracaklardır.

Bu gelişmenin yol açacağı sosyo-kültürel ve siyasî farklılaşmaların yanında, TÜİK'in yayınladığı nüfus verilerine bakacak olursak, şöyle bir tablo ile karşılaşacağımız öngörülmektedir: Türkiye nü-

fusunda yaşlı nüfus oranı 2023 yılında % 10,2'ye, 2050 yılında % 20,8'e ve 2075'te ise % 27,7'ye yükselecektir. (4) Bu durum belli bir iktisadî denge üzerine kurulmuş olan nüfus ve çalışanların toplam sayısının baş edemeyeceği bir sayıyı ortaya çıkarmış olacaktır.

Bütün bu nedenlerden ötürü toplumumuzun geleceği dengeli bir nüfusa sahip olmakla mümkün görünmektedir. Dengeli, başka bir deyişle ana nüfusu oluşturan dilimler arasındaki mevcut denge korunmuş bir nüfus artışı ise, doğum oranlarının aşağıya doğru bir seyir izlemediği, yerini muhafaza eden doğum oran ve sayıları ile mümkündür.

Bu durum, bir yandan iktisadî büyümenin gereği olacak yeni işgücüne kaynaklık ederken, diğer yandan yakın zamanlarda çalışma hayatından çekilmeye başlayacak yaş dilimlerindeki emekliler için toplumsal bir garanti oluşturacaktır.

4- Bu konuda Türkiye İstatistik Kurumunun WEB sayfasından daha ayrıntılı bilgi alınabilir

NÜFUS

POLİTİKALARININ

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE

UYGULANMA SÜREÇLERİ

Doç. Dr. Mesut DOĞAN (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı)

Nüfus politikaları, ülkelerin kendi insan kaynaklarını daha nitelikli ve işlevsel hale getirmek için uyguladıkları programlardır. Nüfusun sayısal artışını ekonomik ve sosyal açıdan ele alınmasını belirleyen ilkeler nüfus politikasını oluşturur.

Dünyada genellikle üç çeşit nüfus politikası uygulanmaktadır. Bunlar;

1. Nüfus artış hızını azaltmaya (antinatalist) yönelik olarak uygulanan nüfus politikası (Çin ve Hindistan gibi ülkelerde uygulanan nüfus politikaları).

2. Nüfus artış hızını yükseltmek (pronatalist) için uygulanan nüfus politikası (Son zamanlarda nüfusu hızla düşen İsveç, Finlandiya, Danimarka gibi ülkelerin uyguladığı nüfus politikaları).

3. Nüfusun nitelik ve niceliğini iyileştirmek amacıyla uygulanan nüfus politikası (Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı nüfus politikaları).

“Genel olarak nüfus politikalarının temelinde nüfusu kontrol altında tutma çabaları bulunmaktadır. Ancak bu durum ülkelerin tarihsel süreç içinde bulundukları, yer aldıkları konum ve alanlarda gösterdiği yayılma stratejisine göre değişiklikler göstermektedir.” (Doğan, 2011: 284). Nüfus bir ülkenin kalkınmasında en önemli etmenlerden biridir. Ancak ülkelerin kalkınmasında nüfus miktarından çok nüfus özellikleri önemlidir. Nüfus artış hızının yüksek olduğu gelişmemiş ülkelerde, başta ekonomik olmak üzere sosyal ve kültürel birçok sorun ortaya çıkmıştır. Buna karşın, nüfusun çok az arttığı veya azaldığı gelişmiş ülkelerde, bu durum ülke varlığını ve geleceğini tehdit etmektedir. Bu nedenle ülkeler nüfusun belli oranda, sorun yaratmadan artışını sağlamak için (optimum nüfus) çeşitli nüfus politikaları uygulamaktadır.

“Nüfus siyasetleri, genellikle, kontrolle ilgili kısıtlamalar olarak görülür. Aslında bunlar yalnızca nüfus artışını sınırlamak amacıyla değil, arttırmak amacıyla da uygulanırlar. Ayrıca siyasetin amaçları da değişik olabilir. Örneğin: (a) Büyük aileleri teşvik eden ve nüfus artış oranını yükselten siyasetlere yayılmacı nüfus siyasetleri; (b) Ayrımcı vergilendirme, kaynakların yeniden yerleştirilmesi/yer değiştirilmesi ya da başka ırksal tercihler yoluyla yapılan ırk ayrımcılığına dayanan nüfus siyasetleri; (c) Halen dünya ülkelerinin çoğunluğu ise, doğal artış oranlarını düşürmenin çarelerini aramak üzere kısıtlayıcı nüfus siyasetleri de uygulanmaktadır.”(Özgüç, 2012, İnsan, Mekan, Kültür Ders Notları).

Batı Avrupadaki büyük devletlerin uyguladıkları nüfus politikaları nedeniyle bazı şehirlerin nüfuslarının azaldığı, zaman içinde sönükleştiği ve dinamizmini kaybettiği görülmüştür. Bu nedenle devlet kaynakları iş gücünün daha kolay bulunabileceği ve göçmenlerin yaşadığı alanlara doğru yönlendirilmiştir.

Bilindiği gibi, bir ülke için nüfusun doğal yoldan artması doğumlarla ölümler arasındaki farktan meydana gelmektedir. Doğal nüfus artışı her ülkede aynı değildir. Günümüzde dünya ülkelerinin doğal nüfus artışı % -0,2 - 3,5 aralığında seyretmektedir. Hiç kuşku yok ki, bu artış yüzdesi tamamen ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle alakalıdır. Dünya üzerinde az gelişmiş ülkelerde nüfus artışı halen büyük bir hızla devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızında bir gerileme evresi veya çok az bir artışla beraber yaşanan nüfus dikkat çekmektedir.

"16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa'ya hâkim olan merkantilizm, nüfus artışını teşvik edici bir rol oynamıştır: Bekârların bazı işlere tayin edilememesi, genç yaşta evlenenlere vergi kolaylıkları gösterilmesi, hatta para yardımıyla bulunulması ve fazla çocuğa sahip kimselerin vergiden muaf tutulması, ülke dışından içeriye göçlerin teşviki, buna karşılık dışarıya göçlerin yasaklanması, nüfus artışını teşvik gayesiyle başvurulmuş çareler arasında idi." (Tandoğan, 1998: 28). Dünya nüfusu 1650 yılında yaklaşık 550 milyon iken, 1750 yılında 730 milyon, 1850 yılında 1,1 milyara ulaşmıştır. 2 milyarı 1930'larda geçmiştir. 1950 yılında ise, dünya nüfusu yaklaşık olarak 2,5 milyar olmuştur. 1960'larda 3 milyar, 1976'da 4 milyar, 1987'de 5 milyar, 1994'te 5,7 milyar, 2008'de 6,8 milyar olmuştur. Özellikle 1950 yılından itibaren dünya nüfusunun genelinde bir artış gözlenirken sanayileşmiş ülkelerde ise nüfus artış hızlarının düştüğü görülmektedir. Günümüzde ise dünya nüfusu 7 milyarın üstündedir.

Dünya nüfusunun gelişimine bakıldığında 18. yüzyılın sonlarına doğru Batı Avrupa ülkelerinde diğer bir deyişle sanayi alanında gelişen ülkelerde nüfus artışının hızlanmaya başladığı dikkati çeker. Bu nedenle Kuzeybatı Avrupa ülkeleri nüfus politikalarında 1900'lü yıllara doğru bir değişime girerek azalma yönünde değişime girmişlerdir. Özellikle 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra nüfuslarında azalma eğilimi gözlenmiş, 2. Dünya Savaşı sonrası sağlanan barış, sanayi, ekonomik ve kültürel gelişmeler nüfusun azalması hız kazanmıştır. Kuzeybatı Avrupada doğum oranlarının düşmesiyle beraber meydana gelen ekonomik değişim, halkların yüksek seviyede refah içinde yaşamaya başlamasıyla da sağlık sorunları azalmaya başlamış, bununla birlikte yaş ortalamaları yükselmiş, ölümler azalmış ve günümüzde yaşlı nüfus miktarı artmaya başlamıştır. Bu politikalar zaman içinde üreten nüfusun tüketen nüfusa dönüşmesine neden olmuştur.

Bazı ülkelerde uygulanan nüfus politikalarından tam olarak cevap alınamamıştır. "Hollandada pronatalist politikalar sonucu alınan bazı tedbirler toplumsal olarak kabul görmüş gibi görünse de bu tedbirlerin uygulaması kısıtlı kalmıştır. Bunun nedeni ise, bu tedbirlerin fizibilitesinin politik ve demografik açıdan ele alınmamış olmasıdır." (Leeuw, 1986: 307). Yine çoğu Batı Avrupa ülkesinde 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra doğum oranı oldukça düşmüştür. "Yüzyılın sonundan itibaren doğum oranı öylesine azaldı ki, doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki 'çatal' uzun süre çok açık olmadı." (George, 1976: 83).

Batı Avrupa ülkelerinde ekonomik güce bağlı olarak yaşam koşullarının yüksek refah seviyesine ulaşması, sağlık alanındaki gelişmeler ve insana verilen değer yaşam süresinin uzamasına neden olmuştur. Bununla beraber "2. Dünya Savaşı'nda salgın hastalıkların tıbbi gelişmelerle önlenerek ölümlerin azalması, kalkınma için elverişli bir uluslararası ekonomik düzenin sağlanması az gelişmiş ülkelerde daha önce hiç görülmemiş bir hızla nüfusun artmasına neden olmuştur." (Demeny, 2003: 15).

Uygulanan azaltıcı nüfus politikaları nedeniyle çoğu ailede tek çocuk fikrinin benimsenmesi, evlilik yerine birlikte yaşama isteği, kürtajı tetiklemesi doğum oranlarındaki düşüşe neden olmuştur. Doğum oranlarının azalması daha önceden de belirtildiği gibi, nüfusun zaman içinde azalmasına neden olmuşken küçük çekirdek ailelerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur.

Özellikle 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında sanayi hamlesine yönelen Batı Avrupa ülkelerinde işgücü açığının ortaya çıkmasıyla 1950'li yıllarla birlikte dışarıdan göçmen nüfus almaya

"Batı Avrupa ülkelerinde işgücü açığının ortaya çıkmasıyla 1950'li yıllarla birlikte dışarıdan göçmen nüfus almaya başlamışlardır".

başlamışlardır. Göçmen nüfusun gelişiyile birlikte doğum oranlarının az da olsa yükselmesini sağlamıştır. Diğer yandan da nüfuslarında az da olsa artış gözlenerek iş gücü açıkları da yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. İş gücünü karşılamak ve doğum oranlarını yükseltmek için bu ülkelerin uyguladıkları çocuk parası yöntemi göçmen nüfus üzerinde etkili olmuştur. Öyle ki, göçmenlerin doğurganlık oranı o kadar yükselmiştir ki, aldıkları çocuk paraları filmlere ve romanlara konu olmuştur. Zaman içinde bu göçmen nüfus yaşadıkları ülkelerde siyasal, kültürel ve ekonomik baskılar yaratmaya başlamışlardır. Bu durum gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde son 10-15 yıl içinde rahatsızlık yaratmaya başlamıştır. İşsizlik oranlarının artmasına, kültürel anlaşamama ve dinsel-etnik sorunlar oluşturmaya başlamıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra "Batı Avrupa ülkelerinde hem sanayileşme, kentleşme ve refah seviyesinde yükselmeler gözlenirken, hem de kadının özgürleşmesi ve aile içindeki rol değişimleri, çalışan kadın nüfusundaki hızlı artış, feminist akımlarla cinsel özgürlüklerin artması, aile değerlerinin erozyona uğraması, kişisel çıkarların toplumsal çıkarların önüne geçmesi, kısaca bireycilik ve bencilik ön plana çıkmaya başlamıştır." (Atasoy, 2013: 17).

1960 sonrası özellikle Batı Avrupa ülkelerinde nüfus gelişiminde tam bir geçiş dönemi yaşamaktadır. Doğum ve ölüm oranlarının birbirine çok yaklaştığı ve hatta dengelendiği görülmüştür. 1970'li yıllardan sonra ise doğum oranı sürekli bir düşüş içine girerken ölüm oranı ise, fazla bir değişkenlik göstermemeye başlamıştır. Nüfus artışın-

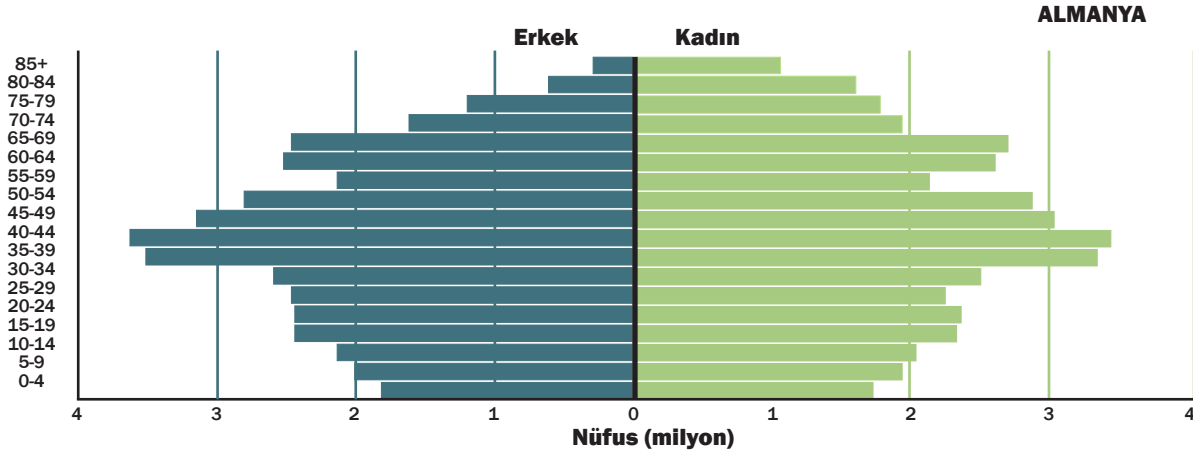
daki bu düşme gelecekte batı ülkeleri nüfuslarının yaşlanması anlamına geliyordu. Zaman içinde bu kendini hissettirmeye başlayınca Batı Avrupa ülkeleri doğumların artması yönünde kararlar almaya başlamıştır.

Uygulanan nüfus azaltıcı politikalar özellikle 1980 sonrası Batı Avrupa ülkelerinde bir korku ve endişe yaratmaya başlamıştır. Bu nedenle 1982 yılında Avrupa'da Batı Avrupa ülkelerinin önderliğinde Nüfus Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongrede endişeler açıkça dile getirilmiştir. "Doğum oranının yüksek düzeyini koruduğu birkaç ülke dışında, Avrupa'da nüfusun bugünkü durumunun en belirgin yönü, doğum oranındaki önemli düşmesidir. Bugünkü doğurganlık düzeyi, pek çok devlette, uzun vadede nüfusun yerini doldurulmasını sağlamaya artık yetmemektedir." (Heyman-Pericard, 1983: 11).

Uygulanan azaltıcı nüfus politikalarıyla "Avrupa kıtasındaki demografik değişimler, bölgeler ve ülkeler bazında bazı farklılaşmalar gösterse de kıta genelinde birbirlerine yakın ve benzer nüfus değişimleri daha yaygın olarak gözlenmektedir. Bir başka anlatımla kıta ülkelerindeki demografik değişimlerde farklılıklardan çok, ortak ve benzer yönler ön plana çıkmaktadır." (Kotseva, 2005: 27).

**Günümüzde
dünya nüfusu
7 milyarın
üstündedir.**

Grafik 1: Almanya'nın Nüfus Piramidi (2010)

Kaynak: Prof. Dr. Nazmiye Özgüç'ün ders notları

Grafik 1’de gelişmiş ülkelerden Almanya’nın nüfus piramidine bakıldığında doğumun azaldığını özellikle orta yaş grubu ve üstü nüfusun çok olduğunu ve yaşlanan bir nüfus kitlesini göstermektedir.

Bugün özellikle Batı Avrupa ülkelerinde düşük doğum-ölüm oranları sonucunda nüfus hareketi negatif yönde gösterirken bazılarında da durağan hale gelmiştir. “Fransız tarih uzmanı Aries’e göre, 1960’lı yıllardan sonra Batı Avrupa’da görülen doğum oranlarının azalmasının temelinde, çocukların ön planda olduğu şımartılmış ve yüceltilmiş ‘kral-çocuk’ toplumundan, bireysel istek ve çıkarların ön planda olduğu ‘kral-baba ve kraliçe-anne’ toplumuna geçişin büyük önemi bulunmaktadır.” (Kotseva, 2005: 42).

Batı Avrupa ülkeleri düşük doğum oranları yanında yüksek ölüm oranlarına da sahiptir. Bu durumun nedeni bu ülkelerdeki yaşlı nüfus miktarının fazla olmasıdır. Bu nedenle Batı Avrupa ülkelerinde ortalama ölüm oranları dünyadaki diğer gelişmiş ülkelerin değerlerinden daha yüksektir. “Dünya nüfusu sürekli olarak artmaktadır. Özellikle 20. Yüzyıl boyunca dünya nüfusunda çok hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu durumun temel nedeni sağlık, tıp ve sosyal alandaki gelişmeler ile ölüm oranlarının azalması ve ortalama ömür değerlerinin artması yanında; özellikle az gelişmiş ülkelerdeki doğumların fazlalığıdır.” (Şahin, 2008: 189).

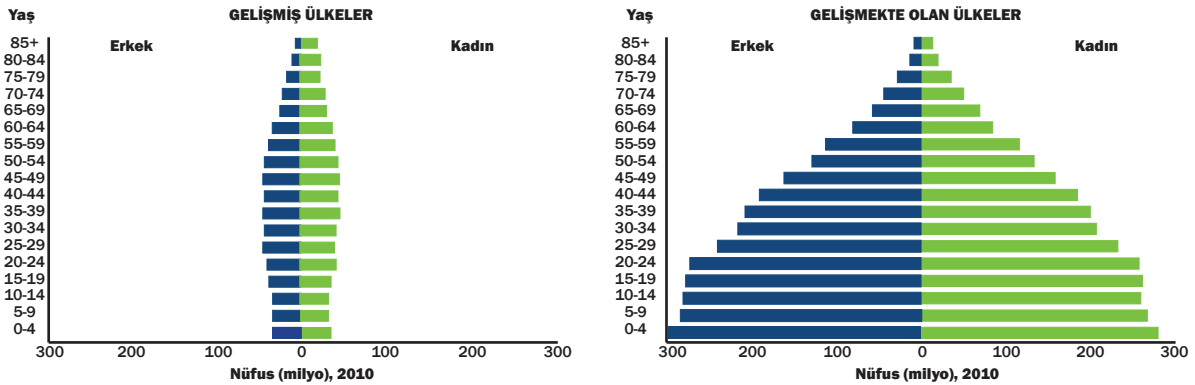
Nüfusu yaşlanan ve azalan Avrupa son yıllarda bunu tamamen hissetmiş olmalı ki doğum oranlarını arttırma yönündeki çalışmaları dışında nitelik ve nicelik bakımından özellikli göç alma olayına da sıcak bakmaya başlamıştır. “Batı Avrupa ülkelerinde nüfus artış hızının giderek düşmesi. Bilindiği gibi işgücü arzı önce yeterli miktarda çalışan nüfusun varlığına, sonra da bu kütlenin yaş ve cin-

“BATI AVRUPA Ülkeleri Düşük Doğum Oranları Yanında Yüksek Ölüm Oranlarına da Sahiptir. Bu Durumun Nedeni Bu Ülkelerdeki Yaşlı Nüfus Miktarının Fazla Olmasıdır.”

siyet yapısına bağlı bir durumdur.” (Yılmaz, 1992: 67). Yaşlanan nüfus nedeniyle ekonomik ve politik sıkıntılar yaşamaya başlayan Batı Avrupa ülkelerinde çalışan nüfusun yaklaşık %75’inin de emekli yaşının geldiği bilinmektedir.

Gelecekte nüfus artışını tahmin etmede en önemli olay doğum çağındaki kadın başına düşen çocuk sayısıdır. “Bu rakam dünya genelinde 2,06’dır. Bu rakam korunduğunda dünya nüfusunun artacağı kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu sayı 1,60’a inerken, gelişmekte olan ülkelerde 2,73’e ve az gelişmiş ülkelerde de 4,60’a çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinde bu oran daha düşük, 1,45’dir. Doğu Avrupa’da ise en düşüktür, 1,29. Dünyada Avrupa ülkeleri gibi sıfır nüfus artış oranına yaklaşan ve kadın başına düşen çocuk sayısı nüfusu sürdürmek için gerekli 2,06’dan az çocuk bulunan demografik rejimlere sahip yaklaşık 60 kadar ülke (çok az nüfuslular dışında) bulunmaktadır.” (Tümertekin-Özgüç, 2011: 221). Buna karşın Afrika’da 5,48’dir. Dünyada azaltıcı nüfus politikaları izleyen ülkelerde doğum oranı çok düşmüş olmakla beraber ABD’de doğum oranı %14, Kanada’da %11, Rusya’da %12, Japonya’da %9, Batı Avrupa’da ise %10,5’dir.

Grafik 2: Gelişmiş ve Gelişmekte olan ülkelerin nüfus piramitleri

Kaynak: Prof. Dr. Nazmiye Özgüç’ün ders notları

Grafik 2’de ise, farklı nüfus politikaları uygulayan ülkelerin nüfus piramitlerinin çok farklı karakter taşıdığı görülmektedir.

Hiç kuşku yok ki, nüfus politikalarının belirlenmesinde en önemli etkenler doğumlar, ölümler ve göçlerdir. Ancak çocuk sayısının belirlenmesinde en önemli etken, en etkili güç ekonomidir. “Bağımsızlık Bildirgesi’nden sonra ABD’de nüfus hızla artmıştır; mesela 1790 ve 1815 arası iki kat, 1915 ve 1840 arası yine iki kat ve 1840 ve 1865 arası üçüncü kez iki kat, 1865 ve 1900 arası dördüncü kez iki kat artmıştır. Nüfus artışı bu hızla devam etseydi ve azaltıcı nüfus politikaları uygulanmasaydı ABD’de nüfus 2. Dünya Savaşı öncesi 131 milyon yerine 151 milyon olacaktı.” (Whelpton, 1939: 401).

Uygulanan nüfus politikalarıyla birlikte sağlıklı çekirdek ailelerin oluşturulamaması nedeniyle bazı ülkelerin yıllık nüfus artış oranlarını eksi değerde olduğu ve gelecekte nüfus miktarlarının düşeceği bilinmektedir. Bunu gören ülkeler kapılarını belli oranlarda göçmenlere açmışlardır. Birleşmiş Milletler Nüfus İdaresi’ne göre; “2050 yılına kadar İtalya’nın halen 61 milyon olan nüfusunun 50 milyona, Rusya’nın 142 milyondan 107,8 milyona, Japonya’nın ise 127 milyondan 102,5 milyona ineceği beklenmektedir.” (Tümertekin-Özgüç, 2011: 229).

Dünyada birçok ülke, yaşlanma ve nüfusunun devamının olmayacağı gerekçesiyle, çocuk sayı-

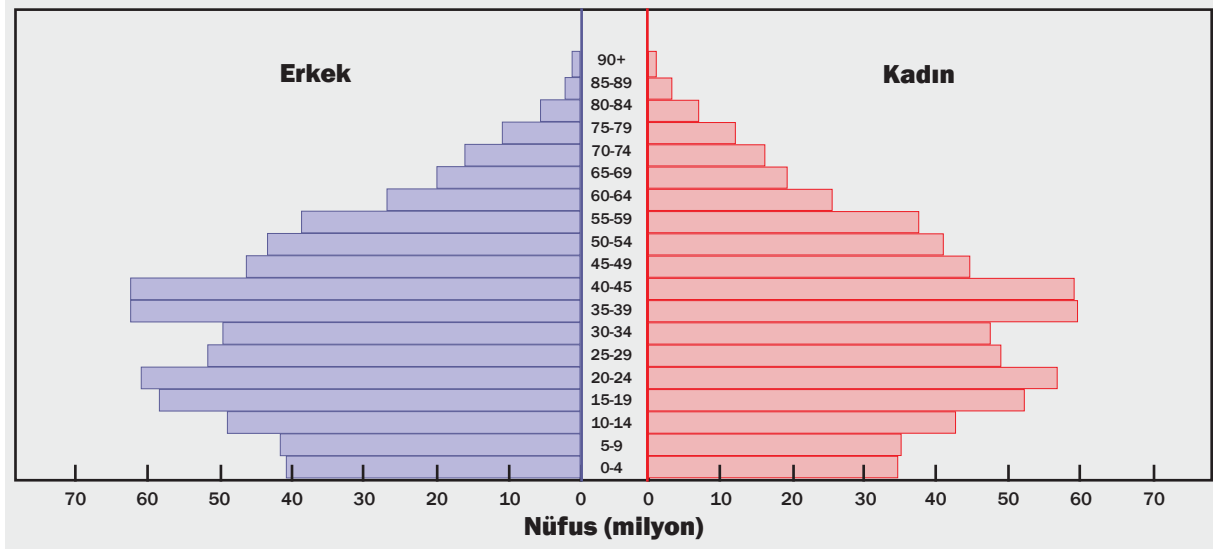
sının artması yönünde ailelere ve topluma maddi ve manevi katkılar yapmaya başlamıştır. Örneğin Fransa’da “Fransa’nın Çocuğa İhtiyacı Var” sloganı verilmeye başlanmıştır. Japonya da buna benzer sıkıntı içindedir. Yine Singapur’da ailelerin üç hatta dört çocuk sahibi olmaları konusunda maddi yardımlar yapılmaya başlanmıştır.

Birleşmiş Milletler 1974 yılında ilk nüfus kongresini (Bükreş) düzenlemiştir. O yıllarda soğuk savaş devam ettiğinden nüfus konusunda genel bir anlaşma sağlanmamış, Çin nüfus artışını kısıtlayan uluslararası anlaşmalara imza atmayacağını ve ülkesinde 10 ve daha fazla çocuk sahibi olan kadınların ödüllendirilerek ayrıcalık tanınacağını ilan etmiştir.

1984 yılında ikinci nüfus kongresinde (Mexico City) Çin nüfus artış hızının düşmesi gerektiğini savunarak 10 yıl öncesinden tamamen zıt bir politika izlemeye başlamıştır. 1994 yılında ki üçüncü nüfus kongresinde (Kahire) ise dinin nüfus artışı üzerindeki görüşleri ön plana çıkmıştır. Katolik Kilisesi uygulanan nüfus politikalarıyla çocuk sayısının düşürülmek istenmesinin doğru olmadığını ileri sürmüş ve buna Müslüman ülkeler de destek vermişlerdir. İtalya ve İspanya Katolik olmasına rağmen bu çağrıya kulak vermemiştir. Katolik Filipinler bu çağrıya tam uymuştur. İslam âleminde ise Endonezya bu çağrıya uymamıştır.

Japonya, uyguladığı nüfus azaltıcı politikasıyla

Grafik 3: Çin'in Nüfus Piramidi (2009)

Çin'in nüfus piramidinde (2009) ise, en alttaki 0-4 ve 5-9 yaş grubu tek çocuk siyasetinin etkisini, 40-49 yaş grupları da bu siyasetin uygulanmaya başladığı yılları göstermektedir. (Kaynak: Prof. Dr. Nazmiye Özgüç'ün ders notları)

1950'li yılların başında kürtajı devreye sokmuş fakat kısa bir zaman sonra kadın sağlığına zarar verir düşüncesiyle eğitim ve propaganda yöntemini kullanmaya başlamıştır. Ancak 1980'li yılların sonunda geniş ailelerin oluşması yönünde teşvikler yapmaya başlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde nüfus artış oranı %0,1'e düşmüştür. Toprak bakımından küçük olan bu ülkede yaşama maliyetleri de yüksek olduğundan teşvikler olumlu cevap vermemiştir.

Hindistan'da uygulanan nüfus politikalarıyla 1980'li yılların başında ölüm oranları düşmeye ve doğum oranları da azalmaya başlamıştır. Ancak nüfus miktarının çok olması sebebiyle azalan doğum oranlarının getireceği nüfus miktarı halen fazladır.

Dünyanın en fazla nüfusuna sahip olan Çin, günümüzde çok farklı alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır. 1950'li yıllarda Çin "sayılarla güçlü olma" siyaseti uyguluyordu. Mao yönetimi nüfus kontrolünü siyasi müdahale olarak kabul etmekteydi. Nitekim Çin 1974 yılında Bükreş'te yapılan nüfus kongresinde kararlaştırılan "azaltıcı nüfus" politikalarını, gelişmekte olan ülkelerin gücünü azaltmayı hedefleyen güçlü ülkelerin oyunu olarak görmüştür. 1976 yılında Mao'nun ölümünden sonra, ülkenin nüfus politikası değişmiş ve nüfusu azaltarak Çin'in gelişebileceği düşüncesi hâkimiyet kazanmıştır. 1982 yılında Çin "zorunlu tek çocuk"

ilkesini uygulamaya başlamış ve nüfus artış oranı da zaman içinde az da olsa düşmüştür. Bu politika özellikle kırsal alanda iş gücü nedeniyle sıkıntı yaratmış bu nedenle ikinci ve üçüncü çocuk için hamile kalan kadınlar gözden uzak tutulmuş ve doğan bebeklerin nüfusa kaydı yapılmamıştır. Fark edilen hamile kadınların gebeliklerine devletçe son verilmiştir. Ayrıca bu yıllarda kısırlaştırma politikası da ön plana çıkmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısından sonra tek çocuk politikası nispeten gevşetilmiştir. İlk çocukları kız doğan ailelere 4 yıl sonra bir çocuk daha yapma hakkı verilmiştir.

Türkiye'de Uygulanan Nüfus politikaları...

Türkiye'de nüfusun az olması sorununu ulusal bir politika olarak ele alan Atatürk, halk sağlığının korunması ve güçlendirilmesi, ölümlerin azaltılması, nüfusun arttırılmasını önemle vurgulamıştır.

Cumhuriyet sonrası hızlı nüfus artışını hedef alan Türkiye'nin ilk nüfus politikası öncelikle ekonomik ve siyasal yönleriyle düşünülmüştür.

Bilindiği gibi, cumhuriyetin ilanından önce uzun yıllar savaşımlara bağlı olarak her bakımdan bitme noktasına gelmiş olan Osmanlı'nın bakiyesi Anadolu toprakları üzerinde genç bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Tüm politkala-

rını yeniden kuran ve geleceğe yönelik atılımlar yapan devletimiz için fazla nüfus; askeri ve siyasal bir güç olmakla beraber işgücü potansiyeli olarak da görülüyordu. O yıllarda tarıma bağlı olarak ekonomisini ayakta tutan ülkemiz, özellikle bu sektörde tamamen insan gücüne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmekteydi. Ayrıca diğer ekonomik faaliyetlerde de insan gücü o yıllar için önem taşıyordu. Ekonomiyi canlandırmak için her sektörde eleman ihtiyacı kaçınılmazdı. Sağlık alanında görülen olumsuz koşullar nedeniyle bebek ve çocuk ölümleri oldukça fazlaydı. Bunun yanında özellikle bulaşıcı hastalıklar nedeniyle de ölümlerin artması için halk sağlığına önem verilmiştir. Ayrıca savaşımlardan çıkan bir ülkenin yoksulluk nedeniyle ölüm oranları da yüksek seviyede idi. Yine bunun yanında dünyada siyasal ve askeri anlamda henüz tam olarak bir barış tesis edilmemişti. Bu kaygı verici duruma karşın insana bağlı askeri gücümüzü de hazır ve canlı tutmak gerekmekteydi.

“Hızlı nüfus artışını hedef alan Türkiye’nin ilk nüfus politikası bu amacını şu iki ekonomik nedene dayandırıyor. Birincisi, Türkiye’nin boş duran tabii kaynaklarını işletmek, uygulanan tekniği modernleştirmek, ikincisi ise, hızlı çoğalma ile ülkedeki sosyal işbölümü ve ihtisaslaşmayı sağlamak.” (Güngördü, 2003: 484). Cumhuriyet döneminde sıkıntı içinde; yaşamaya, gelişmeye ve büyümeye ihtiyacı olan devletimiz çok çeşitli alanlarda geliştirdiği politikalar içinde nüfus politikalarına da oldukça önem vermiş ve nüfusu arttırmaya yönelik özendirici politikalar izlemiştir. Anne ve çocuk sağlığı konusunda aldığı tedbirlerle sağlıklı nesiller

yetiştirme konusunda sağlık alanında koruyucu önlemler almıştır. 1929-1950 yılları arasında çok çocuklu ailelerden yol vergisinin alınmaması ilkesini uygulamıştır. Evli ve çocuklu memurların maaşlarında iyileştirme yapılmıştır. Ayrıca hem iç göçlerde hem de dış göç olaylarında çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Özellikle dış göçle ülkemize gelenlere vergi muafiyeti tanınmıştır. Gelen göçmenler, ülke topraklarının işlenebilir hale gelmesi için dengeli bir şekilde ülkeye yerleştirilmiştir. 1938 yılında evlenme yaşı erkeklerde 17 kadınlarda 15’e indirilmiştir. Bu sebeple de 15 yaşında evlenen kadının doğum süreci de uzamış olmaktadır. Öyle ki, çok çocuklu aileler devletin de isteğiyle basının ilgisini çekmiştir. Özellikle gazete ve dergiler çok çocuklu aileleri haber yaparak, onların çok çocuk sebebiyle mutlu ve güçlü olduklarını yazmışlardır. 1950’li yılların sonuna doğru Cumhuriyet döneminde benimsenen nüfus arttırıcı politikaların o günün şartlarında geçerli olmadığı açıkça ortaya çıkmaya başlamıştır. Dünya konjonktüründe meydana gelen değişim ve gelişmelere bağlı olarak ülkemizin de çok alanda yeni düzende çeşitli politikalar üretmesi gerekmekteydi. Özellikle 1960 yılından sonra ülkemiz nüfus konusunda yeni açılımlara girmiştir.

Ülkemizde kalkınma planlarında nüfus politikalarıyla ilgili bölümler üzerinde durulmuştur. 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı ve Sağlık Bakanlığının işbirliği sonucunda nüfus artışını teşvik eden pronatalist (nüfus arttırıcı) politikasının değiştirilmesi üzerinde çalışmalar başlatılmıştır.

Tarımda görülen makineleşme faaliyetleri topraktan geçimini sağlayan ailelerde işgücü fazlalığı ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bunun yanında sağlık olanaklarının nispeten daha da gelişmesiyle ölüm oranları azalmaya başlamıştır.

Kalkınma planlarında nüfus ve aile planlamasına önem verilmeye başlanmıştır. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı ve Sağlık Bakanlığı tarafından 1960 öncesi nüfus artışını teşvik eden nüfus politikasının değiştirilmesi üzerinde tartışmalar başlatılmıştır. 1965 yılında Sağlık Bakanlığı bünyesinde Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü kurulmuştur. “Devletin büyük bir nüfus potansiyeline sahip olması olumlu bir veri olarak değerlendirilmekle birlikte, eğitimsiz ve yeterince istihdam sağlanamayan kalabalık nüfus ekonomiye yük olarak değerlendirilmektedir.” (Arıboğan, 2001: 91). Hızlı nüfus artışının iktisadi gelişmeye engel olduğu ileri sürülmüştür.

Kalkınma planlarında (özellikle ilk dört kalkınma planı) nüfus politikaları üzerinde etraflıca durulmuştur. Hızlı artan nüfusun sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara neden olacağı ve bu nedenle nüfus planlamasının önemine dikkat çekilmiştir. Bu tarihten sonra nüfus politikalarıyla ilgili yasalar yeniden gözden geçirilmeye başlanmış, nüfus planlaması için gerekli sağlık, sosyal ve ekonomik tedbirler alınmaya başlanmıştır. Öyle ki, doğum kontrol araçlarının ücretsiz dağıtımı ele alınmıştır. İlerleyen kalkınma planında nüfus planlaması terimi yerine günümüzde de halen geçerli “Aile Planlaması” terimi kullanılmaya başlanmıştır.

Ancak 1970’li yıllara gelindiğinde ülkemizde

görölmeye başlanan ekonomik ve siyasal krizler nedeniyle sık sık hükümet değişikliğine bağlı olarak aile planlaması konularına çok önem verilmediği görülse de hızlı nüfus artışı, uzun dönemde çözümlenmesi gereken sorun olarak görülmüştür. Daha sonraki yıllarda anne ve çocuk sağlığı hususunda çalışmalar başlatılmıştır.

1980’li yıllara gelindiğinde nüfus politikalarının sosyal, ekonomik ve kültürel politikalardan ayrı tutulamayacağı ve bir arada düşünülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Yüksek doğum ve bebek ölümleriyle birlikte anne ve çocuk sağlıklarında görülen rahatsızlıklar ve hizmetlerdeki aksamalar gözle görülür şekilde açığa çıkmıştır. Bu yıllarda artık ülke nüfusunun dinamik bir hale geldiği açıkça görülmekteydi. Ortaya çıkan problemler nedeniyle nüfus fazlalığından çok nüfusun kalitesi ilkesi benimsenmeye başlanmıştır. Nüfus artış hızının yükselmesinin de ülke geleceği için sıkıntılar oluşturacağı düşüncesiyle, nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır. Aksi takdirde gelecekte ekonomik ve sosyal krizlerin doğacağı ve milli gelirin azalacağı hükmü benimsenmiştir.

“Sayımlar esas alınırsa, 1960-1985 arasındaki dönem bir önceki dönemden farklı özellikler göstermektedir ve ikinci bir aşama oluşturmaktadır. Bu devrenin en önemli vasıflarından biri, nüfus artış hızının yüksek seviyede olmasına rağmen, hemen tüm sayım dönemlerinde aynı hızı korumasıdır (ortalama binde 25 dolaylarında). Bu dönemde hem doğum hem de ölüm oranları düşmektedir. Doğum oranlarının düşmesi, normalde nüfus artış hızının yavaşlamasına neden olması gerekirken, ölüm oranlarındaki azalmanın etkisiyle perdelenmiş ve artış oranının belirli bir düzeyde duraklaması söz konusu olmuştur. Nitekim 1960’da binde 43 olan kaba doğum oranı, 1980’de binde 31’e gerilerken aynı yıllarda kaba ölüm oranları binde 20’den binde 10’a düşmüştür.” (Özgür, 1998: 13).

Ülkemizde uygulanan nüfus azaltıcı politikalar nedeniyle 1980’li yıllardan itibaren doğum oranları azalmaya başlamıştır. Bu olay ülkemizin nüfus gelişiminde değişikliğe sebep olmuştur. Bu değişim hemen ilk nüfus sayımında 1985’te hissedilmiş, 1985-1990 yılları arasında ülkemizde nüfusun artış hızı düşerek yaklaşık binde 21,5 olmuştur. Bu düşüş günümüze kadar sürmüştür. 2000 yılında binde 18,3’e ve 2002 yılında binde 12’ye düşmüştür. Buna rağmen doğum yapabilecek kadın sayısının fazlalığı nedeniyle nüfus artışı halen fazladır. Türkiye’de 2000-2007 yılları arasında ortalama

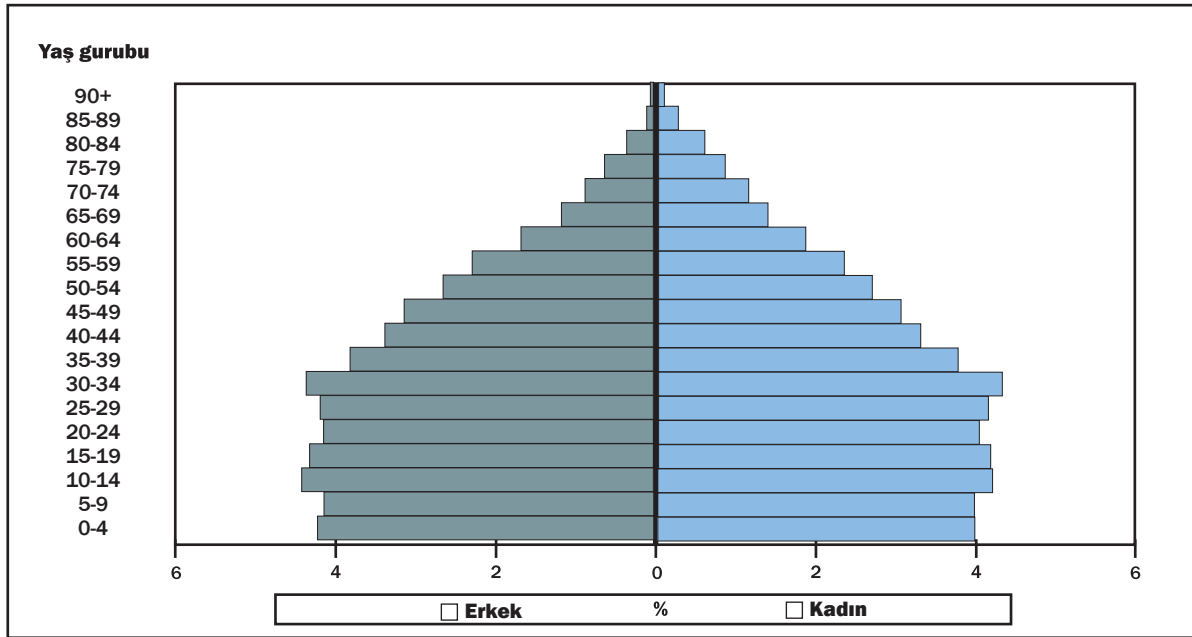
www.derneklerdergisi.com

yıllık nüfus artış hızı %5,7 olmuştur (<http://www.tuik.gov.tr>). Ülkemizde 2010 yılında kadın başına düşen çocuk sayısı 2,1'dir. Bu rakam 1985 öncesi özellikle 1970'li yıllarda 5,2 civarındaydı.

Grafik 4'te görülen nüfus piramidi gelişmekte olan ülkelerin nüfus özelliklerini yansıtmaktadır.

“Hızlı nüfus artışını hedef alan Türkiye'nin ilk nüfus politikası bu amacını şu iki ekonomik nedene dayandırıyordu. Birincisi, Türkiye'nin boş duran tabii kaynaklarını işletmek, uygulanan tekniği modernleştirmek, ikincisi ise, hızlı çoğalma ile ülkedeki sosyal işbölümü ve ihtisaslaşmayı sağlamak.”

Grafik 4: Türkiye Nüfus Piramidi (2012)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Son dönemlerde ülkemizde nüfus artışı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bazı görüşlere göre fazla nüfusun bir gücü simgelediği, genç nüfusun önemli olduğunu savunurken bazı görüşlerde nüfusumuzun dengeli ve nitelik-nicelik yönünden değer taşıması koşuluyla artması gerektiğini savunmaktadır.

Nüfus Artış Hızımız Düşmeye Devam Ediyor...

2010-2015 dönemi tahminlerine göre dünya nüfusunun artış hızı %1,1'dir. Bu dönemde, nüfus artış hızının en yüksek olduğu ülkeler arasında Nijer (%3,5), Afganistan (%3,1) ve Yemen (%3) bulunmaktadır. Nüfus artış hızının en düşük oldu-

ğu ülkeler arasında ise Almanya ve Romanya (% -0,2), Ukrayna (% -0,6), Bulgaristan (% -0,7) bulunmaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin nüfus artış hızı %1,3 olup 187 ülke arasında 92. sırada yer almaktadır. 2045-2050 döneminde ise dünya nüfusunun artış hızının %0,4 olması beklenmektedir. Bu dönemde, nüfus artış hızının en yüksek olacağı tahmin edilen ülkeler arasında Zambiya (%3), Nijer (%2,7) ve Somali (%2,6) bulunmaktadır. Nüfus artış hızının en düşük olacağı tahmin edilen ülkeler arasında ise Çin Halk Cumhuriyeti, Portekiz (% -0,6) ve Bosna-Hersek (% -1) yer almaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin nüfus artış hızının %0,2 ile 187 ülke arasında 109. sırada yer alacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'de 2011 yılında 1 milyon 237 bin 172 doğum gerçekleşerek kaba doğum hızı binde 16,7'ye gerilemiştir (TÜİK).

SONUÇ

Dünya üzerinde beslenme kaygısı nedeniyle her zaman nüfus konusu ön planda olmuştur. Önceleri hastalıklar ve savaşlar nedeniyle ölüm oranları yüksek seyretmiştir. Özellikle askeri, siyasi ve ekonomik yönden büyük güç olma tamamen nüfusun fazlalığıyla ifade edilirdi. Bu sebeple önceleri dünyamız genelinde nüfus arttırıcı politikalar izlenmiştir.

Zamanla savaşların sona ermesiyle dünya üzerinde gerçekleşen barış ortamıyla birlikte sağlık alanında meydana gelen olumlu gelişmelerle birlikte ülkelerin ekonomik, sosyal, eğitim ve kültürel alanda kat ettiği mesafelere bağlı olarak nüfusun azalması yani doğum oranlarının düşmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır.

Uygulanan nüfus azaltıcı politikalar, toplumda meydana gelen maddi, sosyal ve kültürel değişimler, aile kurumunun oluşmasını engellemiş, doğum kontrol yöntemlerinin de yaygınlaşmasıyla da nüfus artış oranı düşmüştür. Dengeli bir nüfus politikasının olmaması, Batı Avrupa ülkelerinde genç nüfustan çok yaşlı nüfusun hâkim olmasına neden olmuştur. Bu da demografik çöküşü hazırlamıştır. Şimdi de bu çöküşe dur diyebilmek adına çocuk teşviki konusunda çalışmalar yapan bu ülkeler ödedikleri çocuk paralarını arttırmak, annelere uzun süreli ücretli izinler vermek, babaları da bu kapsama almak gibi çalışmalar içine girmişlerdir.

Nüfus politikalarının kontrol altında tutulmadığı zamanlarda ise, ekonomik problemler dışında çok çeşitli sorunlar ortaya çıkar. Bunlardan en önemlisi sosyal ve kültürel sorunlardır. Özellikle çarpık kentleşme, gelir dengesizliği, sosyal sorunlar, toplumsal olaylar, işsizlik, güvenlik zaafı, aile bütünlüğünün bozulması gibi sorunların çıkması kaçınılmazdır.

Uygulanan azaltıcı nüfus politikalarıyla günümüzdeki gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması problemi ortaya çıkmaktadır. Refahın eşit şekilde dağılmadığı ve sağlık nedeniyle yaşlılarabüyük oranda harcama yapılması sorunu ortaya çıkmaktadır. Bakıma muhtaçlığı nedeniyle bağımlı nüfusun arttığı da önemli bir konu olarak dikkat çekmektedir.

Son dönemlerde nüfus artışı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bazı görüşler fazla nüfusun bir gücü simgelediğini, genç nüfusun önemli olduğunu savunurken, bazı görüşler de nüfusun dengeli ve nitelik-nicelik yönünden değer taşıması koşuluyla artması gerektiğini savunmaktadır. Bu

bağlamda hem ülkemiz için hem de dünya için, her halde en önemli olan, nüfusun nitelik ve nicelik yönünden dengeli bir seyir izlemesidir.

KAYNAKÇA

Arıboğan, D.Ü., 2001, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, Der Yayınları, İstanbul.

Atasoy, E., 2013, *Demografi Yazıları*, Mkm Yayıncılık, Bursa.

Demeny, P. 2003, "Population Policy Dilemmas in Europe at the Dawn of the Twenty-First Century", *Population and Development Review*, Cilt: 29, Sayı: 1, S: 1-28, New York.

Doğan, M., 2011, "Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 23, S: 293-307, İstanbul.

George, P. (Çev: Gökçöl, T.), 1976, *Nüfus Coğrafyası*, Gelişim Yayınları, İstanbul.

Güngördü, E., 2003, "Türkiye'nin Nüfus Projeksiyonları ve Nüfus Politikaları" *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, No: 2, S: 481-486, Ankara.

Heymann, P.-Pericard, F. 1983, *Dikkat Yaşlanıyoruz*, Avrupa Dergisi, Avrupa Topluluğu Komisyonu Temsilciliği, S: 34-46, Ankara.

Leeuw, F. L., 1986 "On the Acceptability and Feasibility of Pronatalist Population Policy in the Netherlands", *European Journal of Population* Sayı: 2, S: 307-334, Hollanda.

Kostova, D., 2005, *Aspekti na Promeneshtiya se Semeen Model Bulgaria*, Sofya.

Özgür, E. M., 1998, *Türkiye Nüfus Coğrafyası*, Gmc Basın Yayın, Ankara.

Şahin, S., 2008, "Avrupa Birliğinde Demografik Dönüşümler ve Türk Nüfusun Geleceği, TSA Dergisi, Sayı:2, S:187-205, Ankara.

Tandoğan, A., 1998, *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*, Eser Ofset, Trabzon.

Tümertekin-Özgüç, 2011, *Beşeri Coğrafya -İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Yayınevi, İstanbul.

Whelpton, P.K. 1939, "Population Policy for the United States", *Journal of Heredity*, Sayı: 30, S: 401-406, ABD.

Yılmaz, C., 1992, *Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan Türk İşçilerinin Türkiye'de Kırsal Kesim ve Şehirleşme Üzerine Etkileri*, İstanbul.

TÜRKİYE NÜFUSUNDAKİ DOĞURGANLIK DÜŞÜŞÜ VE YAŞLANMA EĞİLİMİ

Prof. Dr. Ertuğrul Murat ÖZGÜR (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü)

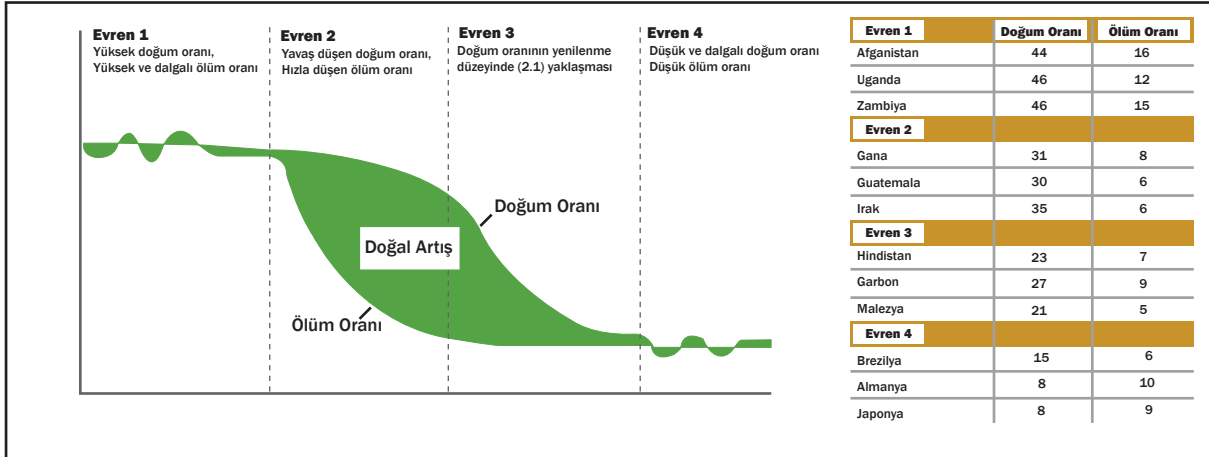
Bu çalışma, Türkiye’de son yıllarda meydana gelen demografik değişim ve dönüşüm eğilimlerinden olan doğurganlıktaki düşüş ve buna paralel olarak nüfusun yaşlanması konularını kısa bir literatür gözden geçirmesi yoluyla ele almaktadır.

Demografik Geçiş ve Doğurganlıktaki Düşüş

Yüksek doğum ve ölüm oranlarının gerçekleştiği durağan ve doğal bir demografik düzenden, doğumların insan tarafından kontrol edildiği ve ölüm oranlarının sağlıktaki ilerlemelerle düştüğü başka bir durağan düzene geçiş süreci, demografik geçiş (Şekil 1) olarak isimlendirilmektedir (Weeks,

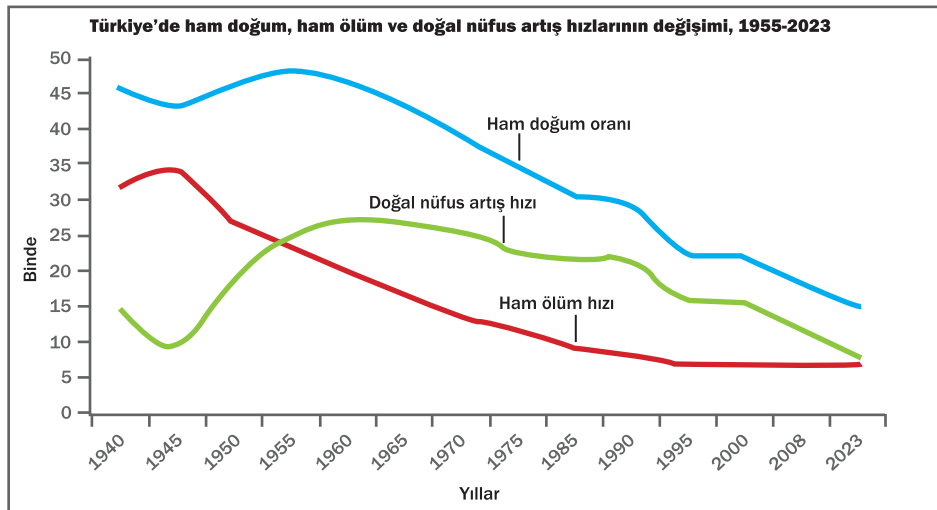
2002; Peters ve Larkin, 2005). Modern toplumların oluşum dinamikleri açısından önemli bir sosyo-ekonomik değişimi temsil eden bu süreç, dünya nüfusunun büyüklüğünü ve yaş yapısını etkilemek suretiyle geçtiğimiz yüzyıla damgasını vurmuş ve etkileri günümüzde de devam eden emsalsiz bir olgu olarak kabul edilmektedir (Lee ve Reher, 2011; Yücesahin, 2011).

19. yüzyılın sonlarında başlayan ve 20. yüzyılın ortalarında tüm dünyada hızlı bir azalma eğilimine giren ölüm oranlarına, yaklaşık 40 yıldan beri, dünya nüfusunun çoğunluğunu etkisi altına alan doğurganlık düşüşü eşlik etmektedir (Yüceşahin, 2009). Demografik geçişin ikinci evresinde ölüm oranlarındaki düşüş, yirminci yüzyıl ortalarında dünya nüfusun artış hızının yükselmesine, üçüncü evresinde doğum oranlarındaki düşüş ise artış hızının azalmasına yol açmıştır. 20. yüzyıl başı ile sonu arasında dünyanın her yerinde, önce gelişmiş dünyada (Avrupa, Kuzey Amerika) deneyimlenen demografik geçiş süreci, daha sonra gecikmeli olarak gelişmekte olan dünyada (Afrika, Latin Amerika ve Asya) bazı farklılıklarıyla gözlenmiştir (Reher, 2004; Peters ve Larkin, 2005).

Şekil 1. Demografik Geçişin Klasik Evreleri, Kaynak: Population Reference Bureau, 2012: 3.

Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi demografik geçişi, gelişmiş ülkelere (öncülere) göre gecikmeli olarak yaşayan ve yakın takipçiler diye isimlendirilen ülkelerden biridir (Yüceşahin, 2011). Türkiye'de 1940'lı yılların sonuna kadar nüfus artış hızı, binde 20'nin altındadır ki (Şekil 2) bu, ülkenin demografik geçiş sürecinin ilk evresinde olduğuna işaret etmektedir. Türkiye, 2. Dünya Savaşı sonrasında demografik geçişin ikinci evresine girmiştir. Bu evrede, ham ölüm hızı önemli ölçüde düşerken, ham doğum hızı da yükselmeye başlamıştır (Şekil 2). 1955-60 döneminde doğal nüfus artış hızı (binde 28,4) zirve yapmış olmasına rağmen (Özgür, 2003) bu dönemin ardından doğum hızı da ölüm hızında gözlenen düşüşe eşlik etmiştir (Yüceşahin, 2009). Bu çerçevede 1960'lı yılların sonuna kadar toplam doğurganlık hızı (TDH) çok yüksek düzeylere (kadın başına 6 çocuktan fazla) ulaşmıştır (Şekil 3).

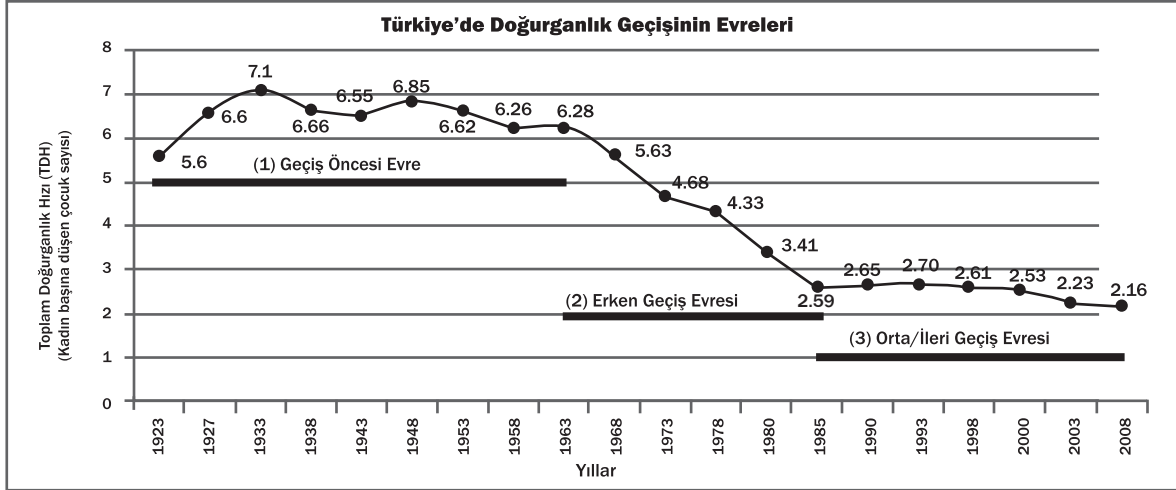

Şekil 2. Türkiye'de ham doğum, ham ölüm ve doğal nüfus artış hızlarının değişimi, 1935-2023
Kaynak: Koç vd., 2010: 13

1-Ham ölüm hızı, bir yılda meydana gelen ölüm sayısının, aynı yılın yıl ortası toplam nüfusuna bölünmesiyle ortaya çıkan değerdir. $HÖH = (\text{Ölüm sayısı} : \text{Yıl ortası toplam nüfus}) \times 1000$ şeklinde formüle edilebilir.

2-Ham doğum hızı, bir yerde, bir yıl içinde meydana gelen doğum sayısının, aynı yılın yıl ortası toplam nüfusuna bölünmesiyle ortaya çıkan değerdir. $HDH = (\text{Canlı doğum sayısı} : \text{Yıl ortası toplam nüfus}) \times 1000$ şeklinde formüle edilebilir.

3-Toplam doğurganlık hızı, soyut nüfus kuşağı esasına göre kadınların 15-49 yaşlar arasında doğurgan oldukları süre boyunca ortalama olarak doğurabilecekleri çocuk sayısını ifade eder.

Şekil 3. Türkiye'de Doğurganlık Geçişinin Evreleri, Kaynak: Yüceşahin ve Özgür, 2008, Yüceşahin, 2010 ve Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü-HÜNEE, 2009.

Doğurganlıktaki geçiş açısından 1960'lı yılların sonuna kadar geçiş öncesi evreyi yaşayan Türkiye'de, bu tarihlerden itibaren TDH, belirgin bir düşüş eğilimi sergilemiştir (Şekil 3). 1963-1968 döneminde ulusal toplam doğurganlık hızında kaydedilen %11,5'lik düşüşle Türkiye, demografik değişimin kesin doğurganlık geçiş evresine girmiştir (Yüceşahin, 2009). Geçişin yaklaşık yirmi yılında (1980'lerin ortalarına kadar) Türkiye'de TDH'ler sürekli ve hızlı bir azalma eğiliminde olmuştur ki bu sayede 1985'te TDH, 2,59'a gerilemiştir (DİE, 1995; Yavuz, 2005; Yüceşahin ve Özgür, 2008). 1990'ların ortalarına kadar hafif bir direnç gösterse de doğurganlıktaki düşüş günümüze kadar devam etmiş ve Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması-TNSA'ya göre 2008 yılında TDH 2,16 olarak belirlenmiştir (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü-HÜNEE, 2009). Toplam doğurganlık hızının bu gidişi, Türkiye'de doğurganlığın nüfusun kendini yenileme düzeyine (kadın başına 2,1 çocuk) çok yaklaştığına işaret etmektedir. İşte son zamanların üç çocuk söyleminin ardında yatan gerçeklerden biri budur. Zira bu düşüş eğilimi devam ederse; ülkenin doğurganlık hızı yakın bir gelecekte yenilenme düzeyinin altına inecek gibi görünmektedir.

Yaşlanmanın Küresel Görünümü

Doğurganlıktaki düşüşle de yakından ilişkili olan ve dünya çapında demografik yapıyı değiştiren bir diğer süreç, nüfusun yaşlanmasıdır. Nüfusun yaşlanması ve yaşlı nüfusla ilgili sorunlar, özellikle yaşlıların toplumla bütünleşmesi, işlevselliğinin artması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi konuları son yıllarda bütün dünyanın gündeminde ön sıralarda yer almaktadır (DPT, 2007). Nüfus konferansları ve ilgili literatürde nüfusun yaşlan-

ması, büyük bir görüş birliğiyle yaygın ve bütün dünya ülkelerini yakından ilgilendiren bir süreç olarak kabul edilmektedir (Choi, 2009; Harford, 2009; Sanderson ve Scherbov, 2006; UN, 1994, 1999, 2002a, 2007a; Wisensale, 2003 ve 2006; Zweifel vd., 1999). Önceleri gelişmiş ülkelerin deneyimlediği ve bir ölçüde zamana yayılmış bu süreç, artık tüm dünyayı etkisi altına almaya ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda birkaç on yıl içinde ciddi bir baskı oluşturmaya başlamıştır (Kinsella ve Phillips, 2005, Peng, 2008).

Hızlı nüfus yaşlanması, küreselleşmeye eşdeğer evrensel bir olgu olarak görülmektedir. Gelişmiş ülke nüfuslarının daha şimdiden 1/5'ini yaşlı nüfus oluştururken; bu oranın içinde bulunduğumuz yüzyılın ortalarında 1/3'e yükseleceği tahmin edilmektedir (UN, 2002b; Wisensale, 2006). Gelişmekte olan ülkelere 60 yaş üstü nüfus oranlarının 21. yüzyıl başındaki %7-8'lik düzeyinden yüzyıl ortasında %20'ye yaklaşması, geri kalmış ülkelere ise bu oranların %5 düzeyinden %10'a ulaşması beklenmektedir (UN, 2002b).

Pek çok araştırmada, nüfusun yaşlanmasının geçmişte görülmemiş ve insanlık tarihinde eş benzeri olmayan bir süreç olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yaşlı nüfus (60 ve üzeri) oranlarındaki artışa; çocuk nüfus (15 yaş altı) oranlarındaki azalma ve çalışma çağındaki nüfusun (15-59 yaş) düşüşü eşlik etmektedir. Dünya ölçeğinde, yaşlı nüfus miktarının 21. yüzyıl ortasında ilk kez çocuk sayısını geçeceği tahmin edilmektedir. Çocuk sayısı 1998 yılında yaşlı nüfusun altına düşmüş olan gelişmiş ülkelere nüfusun yaşlanmasının daha da ileri aşamalara ulaşması beklenmektedir (UN, 2007a).

Nüfusun yaşlanmasının aynı zamanda kalıcı

ve devamlı bir olay olduğu üzerinde de neredeyse fikir birliği vardır ve düzenli olarak büyüyen bir yaşlı nüfustan söz edilmektedir. Bu bağlamda, tüm dünyada yaşlıların sayısı 1950 yılından 2000 yılına 205 milyondan 606 milyona ulaşırken 50 yılda üçe katlanmıştır ve yeni yüzyılın ilk yarısında artışın, yüzyıl başına göre üç kattan daha fazla olacağı sanılmaktadır. Böylece, 1950’de %8, 2007’de %11 olan dünya yaşlı nüfus oranının 2050’de %21’e erişmesi beklenmektedir (UN, 2007a).

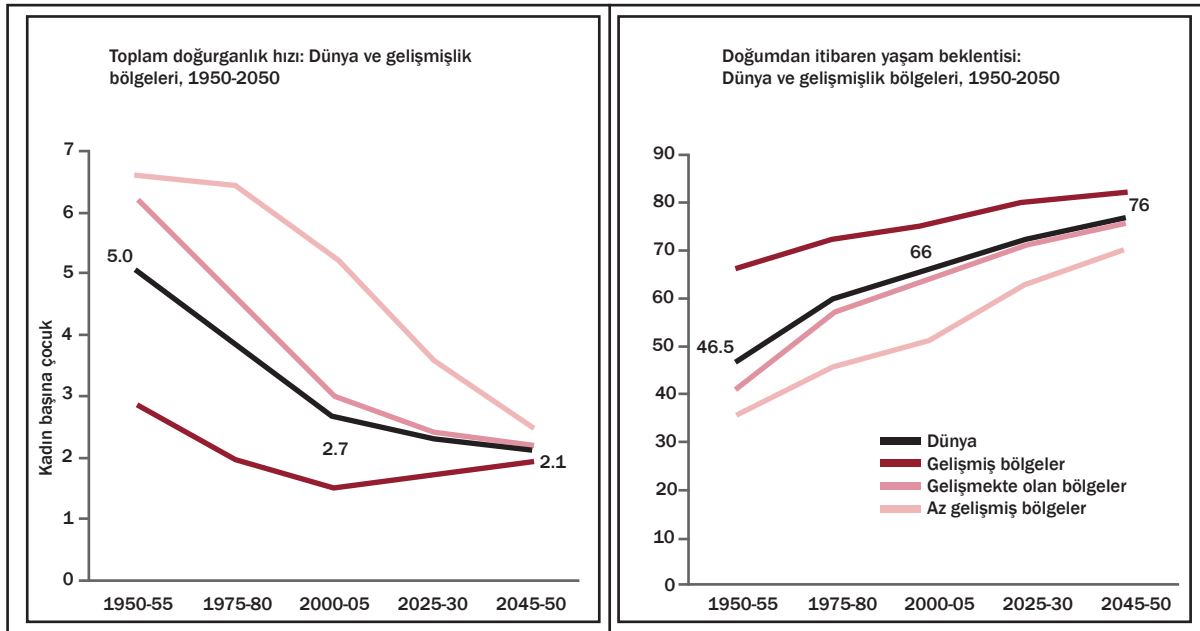
Küresel ölçekte 21. yüzyılın en önemli demografik ve sosyal olgularından biri olarak kabul edilen nüfusun yaşlanması (DPT, 2007), insan yaşamının çeşitli yönleri bakımından çok derin ve önemli sonuçlar doğurmaktadır (Batljan vd., 2009; Choi, 2009; DPT, 2007; Lloyd-Sherlock, 2000; Lutz vd., 2008a; UN, 2002b; Wisensale, 2006; Zweifel vd., 1999). Nüfusun yaşlanmasının ekonomik alanda; ekonomik büyüme, tasarruflar, yatırım, tüketim, işgücü piyasası, emeklilik fonları, vergilendirme ve nesiller arası transferler üzerinde etkileri olacağı sanılmaktadır (UN, 2007a). Yaşlanma olgusu sosyal kapsamda; aile kompozisyonu ve yaşam düzenlemelerine, konut talebine, göç eğilimlerine, epidemiyolojiye ve sağlık hizmeti gereksinimine etkide bulunabilecektir (Harford, 2009; UN, 2007a). Siyasi arenada ise nüfusun yaşlanması; seçim desenlerini ve siyasi temsilcileri şekillendirecek gibi görünmektedir (Lutz vd, 2008a; Rogers, vd, 2000).

Dünyada nüfusun yaş yapısının değişim ne-

“Dünyada nüfusun yaş yapısının değişim nedenleri olarak ise; küresel çerçevede doğurganlık hızlarındaki düşüş ile doğuşta yaşam beklentisinin artışı gösterilmektedir.”

denleri olarak ise; küresel çerçevede doğurganlık hızlarındaki düşüş ile doğuşta yaşam beklentisinin artışı gösterilmektedir (Lutz vd., 2008a ve 2008b; Kinsella ve Velkoff, 2001; UN, 2007a ve 2007b; Wisensale, 2003, Zweifel, vd., 1999). Başka bir söylemle küresel nüfus yaşlanması, doğurganlık ve ölümlülüğün yüksek düzeylerden düşük düzeylere gerilediği demografik geçiş süreciyle bağlantılı görülmekte ve dünya nüfusunun yaş yapısı, yaşlı nüfus lehine yeniden şekillenmektedir.

Tüm dünyada toplam doğurganlık hızları (TDH) düşmektedir. Nitekim 1950’lerde kadın başına 5 olan TDH, 21. yüzyıl başında 2.7 çocuğa gerilemiş, bu değer 2050’de 2.1’e düşmesi beklenmektedir (Şekil 4). Zaten şimdi bile gelişmiş ülkelerdeki doğurganlık, nüfusun yenilenme düzeyinin altına inmiştir ki 19 ülkede doğurganlık, kadın başına 1.3 çocuktan daha azdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki doğurganlık düşüşü ise doğurganlık geçişine girişteki geçikmeye paralel olarak daha geç başlamış olmasına rağmen hızla devam etmektedir (UN, 2002b).

Şekil 4 . Toplam doğurganlık hızı ve doğuşta yaşam beklentisindeki değişim: Dünya, Bölgeler, 1950-2050.

Kaynak: United Nations, 2002b: 5-6

Yaşlı nüfusun göreceli artışı, aynı zamanda nüfusun hayatta kalma olasılığının yükselmesiyle de ilişkilidir. Dünyada doğuştan yaşam beklentisi, 21. yüzyılın ikinci yarısı boyunca gelişmiş ülkelerde 9.4 yıl, gelişmekte olan ülkelere 23.1 yıl, az gelişmiş ülkelere ise 16 yıl uzamıştır (Şekil 4). Buna karşın hâlâ gelişmiş bir ülkede doğan bir birey, gelişmekte olan ülkelere doğandan 12 yıl, az gelişmiş ülkelere doğandan 24 yıl daha fazla yaşamaktadır (Özgür, 2010a).

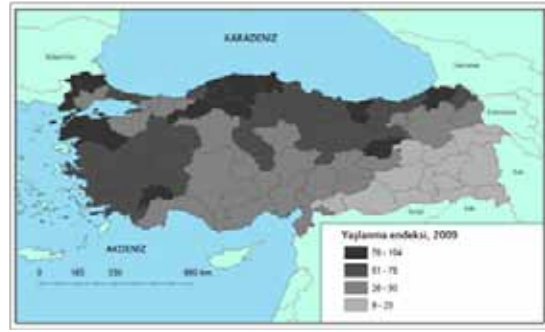
Yaşlanan Bir Türkiye

Türkiye’de de son yıllarda ulusal yaş yapısında ciddi değişimler yaşanmakta ve ülke nüfusunda yaşlanma eğilimi gözlenmektedir. Türkiye’nin 1950’de %6 kadar olan 60 yaş üzerindeki nüfusun oranı 2012’de %11’e ulaşmış, 2050 ise %23’e erişeceği tahmin edilmektedir (Çizelge 1). Başka bir deyişle bu, ülkenin 1950’de 1.24 milyon ve 2000 yılında 5,7 milyon olan 60 yaş üstü nüfusunun, 2050 yılında 23 milyona yaklaşması anlamına gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi veri tabanına göre; 8.35 milyon 60 yaş üstü ve 1.15 milyonu biraz aşan miktarda da 80 yaş üstü nüfus bulunmaktadır. Her iki yaşlı nüfus grubunun toplam ülke nüfusu içindeki yüzdeleri sırasıyla %11 ve %1,5’dir. Bütün bu görünüm, Türkiye nüfusunun genç nüfus yapısından çıkarak yaşlı nüfus yapısına geçiş yapmak suretiyle yapısal bir değişiklik yaşadığını (Koç vd, 2010) ima etmektedir.

Çizelge 1. Yaşlı nüfus yüzdeleri: Türkiye, 1950-2050

Yaşlı Nüfus Grubu	1950-55	1975-80	2000 ⁽¹⁾	2000 ⁽²⁾	200-35 (t)	2045-50 (t)
60 yaş ve üstü	5,9	6,9	8,4	11,0	14,2	23,0
65 yaş ve üstü	3,3	4,5	5,7	7,5	9,5	17,9
80 yaş ve üstü	0,3	0,4	0,7	1,5	1,5	3,8

Kaynak: United Nations 2002b; (1) DİE, 2003 ve (2) TÜİK, 2013, (t): Tahmin

Şekil 6. Yaşlanma endeksi: Türkiye İller, 2009, Kaynak: Özgür, 2010b

“Türkiye’de de son yıllarda ulusal yaş yapısında ciddi değişimler yaşanmakta ve ülke nüfusunda yaşlanma eğilimi gözlenmektedir.”

Bununla birlikte Türkiye’de nüfusun yaş yapısının mekânsal örüntüsünde önemli farklılıklar dikkati çekmekte (Özgür, 1999 ve 2010b) ve ülkenin her yerinde aynı düzeyde yaşlı nüfus dağılımından söz edilememektedir (Şekil 5). Doğu ve Batı Karadeniz ile Batı Marmara istatistiki bölgelerinde yaşlı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi dışındaki bölgelerdeyse yaşlanan bir yapı gözlenmektedir (Şekil 5). Yaş yapısının ölçülmesinde kullanılan ve 15 yaş altındaki her 100 kişiye düşen 60 ve üzeri yaştaki kişi sayısını ifade eden “yaşlanma endeksi” de (ageing index), benzer bir görünüm sergilemektedir (Şekil 6). Böyle bir coğrafi paternin ortaya çıkışında; Güneydoğu Anadolu’da büyük ölçüde kültürel normlar ve eğitim ile ilişkili olarak beliren yüksek doğurganlık düzeyi (Yücesahin ve Özgür, 2008) ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyiyle ilintili düşük yaşam beklentisi (UN, 2004) ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Doğu ve Batı Karadeniz bölgeleri ile Batı Marmara’da, dışarıya göç sayesinde genç nüfusun azalması, dolayısıyla da doğurganlık düşüşü ve kısmen uzun yaşama olasılığı sayesinde nüfus yaşlanma belirtisi göstermektedir. Bu iki uç arasındaki alanlar ise; henüz hem doğurganlıkta düşük doğurganlığa doğru geçiş yaşayan hem de ülkenin genç nüfusunun göç hedefi olmayı sürdüren alanlarını bir arada bulundurmaktadır.

“Doğu ve Batı Karadeniz ile Batı Marmara istatistiki bölgelerinde yaşlı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi dışındaki bölgelerdeyse yaşlanan bir yapı gözlenmektedir”

Türkiye nüfusunun doğurganlık düşüşü yanında yaşlanma eğilimine girmiş olması, fakat aynı zamanda her iki demografik olgunun mekânsal örüntüsündeki bölgesel farklılıklar, Türkiye'nin son zamanlardaki çocuk sayısının arttırılmasına yönelik (doğurganlığı artırıcı) söylem ve politika değişikliğinde önemli rol oynadığı ifade edilebilir. Bu yolla muhtemelen yaşlanma sürecinin gelecekte yaratacağı sosyal, ekonomik ve demografik olumsuzlukların önüne geçilmek istenmekte, ülke nüfusunun dinamizminin korunmasına çalışılmakta ve hatta belki de toplumsal entegrasyonun önündeki bir engel olarak bölgeler arası demografik farkların derinleşmemesi umut edilmektedir.

Bu noktada, tüm dünyada kentleşme ve modernleşme ile doğurganlık düşüşü arasında deterministik nedensel bir bağlantı olduğuna dikkat çekmekte yarar vardır. Günümüzde modernite (hatta post-modernizm) ve kentleşme süreçlerine paralel olarak kadınların eğitim düzeyindeki yükselme ve kentsel çalışma yaşamına daha fazla katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinde sağlanan görece ilerleme, hane formlarında ve yaşam tarzlarındaki değişiklik eğilimleri sayesinde doğurganlığın düşmesi ve düşük düzeyli kalması mümkün olmaktadır. Diğer taraftan önceki deneyimler bir toplumda demografik geçiş süreci başladığında, bunun çoğu kere geri döndürülmez bir süreç olarak işlediğine işaret etmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye'de son zamanların doğurganlığı artırıcı söylem ve politikalarının nasıl sonuçlanacağı sorusu gerçekten merak konusu olmaktadır.

Türkiye'de doğurganlığın düşüşü ve yaşlanma ciddi demografik sorunlar olmasına rağmen buna karşı geliştirilen politikanın bir boyutu üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Bu da çok çocuk sahibi olma söylem ve politikalarından düşük eğitim ve gelir grubundaki çiftlerin etkilenmesi olasılığının yüksekliğidir. Zira doğurganlık literatüründe özellikle kadınların otonomisini etkileyen eğitim düzeyi ile doğurganlık arasında negatif bir ilişki sıklıkla vurgulanmaktadır (Jejeebhoy, 1995; Cleland, 2002; Johnson-Hanks, 2003). Kadınların sosyo-ekonomik statüsü geliştikçe (Basu, 2002; Kravdal, 2002) ve sosyo-kültürel çevrenin baskısından kurtuldukça (Yüceşahin ve Özgür, 2008) daha rasyonel kararlar vermekte dünyaya getirdikleri çocuk sayısı azalmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında düşük eğitim düzeyi ve düşük sosyal statüye sahip ailelerin çocuk sayısındaki artış, bu aileler ve toplum üzerinde önemli bir sosyo-ekonomik baskı unsuru haline gelebilecektir. Modernleşme ve kentleşme bağlamında bölgeler arasındaki farklılıklar da demografik anlamda yeni sorunların doğmasına yol açabilecektir.

Referanslar

- Basu A.M. (2002). Why does education lead to lower fertility? A critical review of some of the possibilities. *World Development*, 30, 1779-1790.
- Batilan, I., Lagergren, M., Thorslund, M. (2009). Population ageing in Sweden: The effect of change in educational composition on the future number of older people suffering severe ill-health. *European Journal of Ageing*, 6 (3), 201-211.
- Choi, S.J. (2009). Ageing society issues in Korea. *Asian Social Work and Policy Review* 3, 63-83.
- Cleland, J. (2002). Education and future fertility trends with special reference to mid-transitional countries. Completing the Fertility Transition içinde (s.187-202), New York: United Nations Population Division.
- Devlet İstatistik Enstitüsü-DİE (1995). Türkiye Nüfusu: 1923-1994 Demografi Yapısı ve Gelişimi. Ankara: DİE Yayınları.
- Devlet İstatistik Enstitüsü-DİE (2003). 2000 Genel Nüfus Sayımı (Türkiye). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı-DPT (2007). Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.
- Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü-HÜNEE (2009). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2008. Ankara: HÜNEE Yayınları.
- Harford, J. (2009). Population ageing and dental care. *Community Dent Oral Epidemiol*, 37, 97-103.
- Jejeebhoy, S.J. (1995). Women's Education, Autonomy and Reproductive Behaviour: Experience from Developing Countries. Oxford: Clarendon Press.
- Johnson-Hanks J. (2003). Education, ethnicity, and reproductive practice in Cameroon. *Population-E* 58, 153-180.
- Kinsella, K., Velkoff, V.A. (2001). An Aging World: 2001. U.S. Census Bureau, Series P95/01-1, Washington DC: U.S. Government Printing Office.
- Kinsella, K., Phillips, D.R. (2005). Global Aging: The Challenge of Success. *Population Bulletin* Vol. 60, No. 1. Washington DC: Population Reference Bureau.
- Koç, I., Eryurt, M.A., Adalı, T., Seçkiner, P. (2010). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayını. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf
- Kraval, O. (2002). Education and fertility in Sub-Saharan Africa: individual and community effects. *Demography*, 39, 233-250.
- Lee, R.D., Reher, D.S. (2011). Introduction: The Landscape of demographic transition and its aftermath. *Population and Development Review*, 37 (Supplement s.1), 1-7.
- Lesthaeghe, R., van de Kaa, D. J. (1986). Twee demografische transitities? D. J. Van de Kaa ve R. Lesthaeghe (eds.) Bevolking: groei en krimp. Van Loghum Slaterus içinde, (s. 9-24), Deventer.
- Lloyd-Sherlock, P. (2000). Population ageing in developed and developing regions: implications for health policy. *Social Science and Medicine*, 51, 6, 887-895.
- Lutz, W., Sanderson, W.C., Scherbov, S. (2008a). Global and regional population ageing: How certain are we of its dimensions? *Population Ageing*, 1, 75-97.
- Lutz, W., Sanderson, W., Scherbov, S. (2008b). The coming acceleration of global population ageing. *Nature*, 451 (7), 716-719.
- <http://www.nature.com/nature/journal/v451/n7179/pdf/nature06516.pdf>
- Özgür, E. M. (1999). Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 7, 159-174.
- Özgür, E.M. (2003). XXI.Yüzyıl başında Türkiye nüfusu. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1 (1), 43-53.
- Özgür, E.M. (2010a). Yaşlanan Bir Dünya Nüfusu. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafya Anabilim Dalı Konferansları, 16 Mart 2010, Ankara.
- Özgür, E.M. (2010b). Türkiye'nin Yaşlanma Sürecine Coğrafi Bir Bakış. 1.Ulusal Nüfusbilim Kongresi, 10 Ekim 2010, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi, Ankara.
- Peng, X. (2008). Demographic shift, population ageing and economic growth in China: A computable general equilibrium analysis. *Pacific Economic Review*, 13, (5), 680-697.
- Peters, G. L., Larkin, R.P. (2005). *Population Geography, Problems, Concepts, And Prospect*, Eighth Edition, Dubuque: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Population Reference Bureau-PRB (2012). The World at 7 Billion. 2011 World Population Data Sheet. http://www.prb.org/pdf11/2011population-data-sheet_eng.pdf
- Population Reference Bureau-PRB (2013). 2012 World Population Data Sheet. <http://www.prb.org/Publications/Datasheets/2012/world-population-data-sheet/data-sheet.aspx>
- Reher, D.S. (2004). The demographic transition revisited as a global process. *Population, Space and Place*, 10, 19-41.
- Rogers, D.L.; Toder, E. ve Jones, L. (2000). Economic Consequences of an Aging Population. Urban Institute, The Retirement Project Occasional Paper Number 6.
- Sanderson, W., ve Scherbov, S. (2006). A new perspective on population ageing. *Demographic Research*, 16, 27-58. <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol16/2/16-2.pdf>
- United Nations-UN (1994). *Population and Development*. vol. 1: Programme of Action, the International Conference on Population and Development, Cairo, 5-13 September 1994, United Nations publication, Sales No. E.95.XIII.7.
- United Nations-UN (1999). Review and Appraisal of the Progress Made in Achieving the Goals and Objectives of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development, 1999 Report, United Nations publication, Sales No. E.99.XIII.16.
- United Nations-UN (2002a). Report of the Second World Assembly on Ageing. A/CONF.197/9, United Nations publication Sales No. E.02.IV.4.
- United Nations-UN (2002b). World Population Ageing 1950-2050. UN Population Division, DESA, Sales No. E.02.XIII.3.
- United Nations-UN (2004). Human Development Report Turkey 2004.
- United Nations-UN (2007a). World Population Ageing 2007. United Nations, Department of Economic and Social Affairs: Population Division, New York. <http://www.un.org/esa/population/publications/WPA2007/wpp2007.htm>
- United Nations-UN (2007b). Development in an Ageing World. World Economic and Social Survey 2007E/2007/50/Rev.1 ST/ESA/314, New York.
- Wisensale, S. K. (2003). Global Aging and Intergenerational Equity. *Journal of Intergenerational Relationships*, 1, (1), 29-47.
- Wisensale, S. K. (2006). Aging Societies and Intergenerational Equity Issues. *Journal of Feminist Family Therapy*, 17, (3), 79-103.
- Weeks, J.R. (2002). *Population: An Introduction to Concepts and Issues*. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning Press.
- Yavuz, S. (2005). Fertility transition and progression to third birth in Turkey. Max-Planck Institute for Demographic Research, Working Paper No. WP-2005-028, Rostock, (<http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2005-028.pdf>).
- Yüceşahin, M.M. (2009). Türkiye'nin demografik geçiş sürecine coğrafi bir yaklaşım. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7, (1), 1-25.
- Yüceşahin, M.M. (2010). Küresel Demografik Geçiş ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Konferansları 18 Mayıs 2010, Ankara.
- Yüceşahin, M.M. (2011). Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9, (1), 11-27.
- Yüceşahin, M.M., Özgür, E.M. (2008). Regional fertility differences in Turkey: Persistent high fertility in the southeast. *Population, Space and Place*, 14, (2) 135-158.
- Zweifel, P., Felder, S., Meiers, M. (1999). Ageing of population and health care expenditure: A red herring? *Health Economics* 8, 485-496.

Gündemdeki Konu Nüfus: *Nedir? Ne değildir?*

Doç. Dr. Salih ŞAHİN (Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi)

Son zamanlarda üzerinde en çok konuşulan konulardan biri de nüfustur. Bu durumun temel nedeni, 200 yıldan beri nüfus özelliklerinde yaşanan çok önemli değişimlerdir. Ülkeden ülkeye ve ülkelerin çeşitli bölgelerine göre az çok farklılık göstermekle birlikte; özellikle 20. yüzyıl boyunca tüm dünyada aşırı bir nüfus artışı gözlemlenmiştir.

Dünyada nüfusun ilk olarak 1 milyar olması için 1804 yıl geçmesi gerekirken; son iki yüzyılda nüfus 7 milyarı aşmıştır. Nüfustaki değişim, sadece toplam sayıda değil; ortalama ömür, ölüm oranla-

rı, doğurganlık durumu, bebek ölümleri, yaş yapısı ve aşırı artışa bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli çevre sorunları gibi, diğer nüfus özelliklerinde de yaşanmaktadır. Bu durum nüfus konusuna geçmiş yıllardan farklı bir önem ve anlam yüklemiştir.

Nüfusun son zamanlarda gündemde olmasının nedeni sadece son yıllardaki görülen değişiklikler değildir. Aslında nüfus, tüm ülkeler için eskiden beri çeşitli yönleriyle ele alınan bir konudur. Ancak geçmiş yıllar ile günümüz arasında, nüfusun önem ve anlamı bakımından bazı farklar bulunmaktadır.

Daha açık bir ifade ile günümüzden yüzyıllar önce nüfusun sayısı daha önemli iken, son yıllarda nüfusun niteliği önem kazanmıştır.

Nüfus konusuyla ilgilenenler, nüfusun başlıca şu yanlarını incelemektedir:

- *Nüfusun yıllara göre gelişimi,*
- *Doğurganlık durumu,*
- *Ölüm oranları,*
- *Nüfus hareketleri (Göçler),*
- *Nüfus dağılışı ve bu durumun nedenleri,*
- *Nüfus nitelikleri (Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışma çağı nüfusu, yaşadığı yerleşim birimine göre durumu),*
- *Nüfus sorunları (Aşırı artışa bağlı ortaya çıkan sorunlar, nüfusun artmaması, yaşlanma),*
- *Nüfus politikaları,*
- *Nüfusun gelecekte alacağı durum.*

Dünyada nüfus sadece sayı olarak artmakla kalmamış; **zaman ve mekâna** bağlı olarak birçok özellik bakımından da değişiklik göstermiştir. Doğum, ölüm ve göç gibi nüfus değişkenlerine bağlı olarak farklı nüfus dağılışı kalıpları ortaya çıkmıştır. Bu değişiklikler kaynakların etkin kullanımı ve ülkelerin geleceğinin planlanması gibi hususlar başta olmak üzere, birçok açıdan önemlidir ve anlam taşır.

Bir ülkede beslenme, barınma, sağlık ve eğitim başta olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçların belirlenmesi ile karşılanmasında, nüfusun sayısal olarak miktarı ve çeşitli özelliklerinin bilinmesi gerekir. Nüfusun zaman içindeki gelişimi ve nüfus hareketleri gibi bilgiler de ülkeler hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olur. Nüfus ile ekonomik kalkınma ve diğer ekonomik değişkenler arasında yakın bir ilişki olduğundan, nüfus verileri yönetim ve planlama açısından önem taşır. Nüfus, bir yandan üretim faktörleri, diğer yandan da kaynak kullanımı ve çevre üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum doğa ve insan ilişkisinin belirleyici etkenidir (Başol, 1989: 1-2).

Nüfusun ve nüfus verilerinin ülkeler için önemi

Nüfus her ülke için önemli olmakla birlikte, ülkelerin özellikleri (gelenek-görenekler, ekonomik özellikler, inançlar, değer yargıları, eğitim seviyeleri, gelişmişlik durumları vb) aynı olmadığı için farklı anlamlar taşır. Çünkü nüfus özellikleri ülkeden ülkeye olduğu gibi, ülkenin farklı alanlarında da önemli değişiklikler gösterir. Bunların bilinmesi, yöneticiler başta olmak üzere, nüfusla ilgilenen

herkes açısından önemlidir. İşgücü, sermaye birikimi, şehirleşme, eğitim ve sağlık gibi birçok ekonomik ve toplumsal konunun değerlendirilmesi ve planlanması nüfusla ilgilidir.

Ülkeler nüfus konusunu farklı şekilde algılamaktadır. Çünkü nüfus artış hızları, nüfus yoğunlukları ve diğer nüfus değişkenleri yanında, ülkelerin içinde bulundukları sosyal, kültürel düzey ve ekonomik şartların farklı olması, nüfus konusunun farklı değerlendirilmesine neden olmaktadır. Örneğin, gelişmiş ülkelerde aşırı nüfus artışı ekonomik gelişme için engel olarak değerlendirilirken, günümüzden yüzyıllar öncesinde, birçok toplumda, nüfusun fazlalığı önemli bir güç unsuru olarak karşılanmaktaydı. Tarımla geçinen bazı toplumlarda da, halen çocuğun aileye ekonomik yardımı dolayısıyla doğurganlığın fazla olması olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir (Tuncer, 1976: 5).

Nüfus özelliklerini belirlemek amacıyla çeşitli veriler toplanmaktadır. Yapılacak planlamalar için önemli birer kaynak durumunda oldukları için bu verilerin güvenilirliği, yapılacak planlamaların isabetli olmasında en başta gelen hususlardan biridir. **Yöneticiler, politikacılar, planlamacılar, yatırım yapacaklar ve bilim adamları** için nüfus verileri son derece değerlidir. Dünyadaki birçok olay veya olgu, doğrudan veya dolaylı olarak nüfus ile ilgilidir. Hatta küresel birçok sorunun kaynağı da insanın faaliyetleri sonucu olarak ortaya çıkar. Bu nedenle nüfus önemli bir olgudur ve birçok bilim dalının araştırmalarına konu olmaktadır (Şahin, 2007).

Herhangi bir yerde yaşayan insanların, yeterli gıda, su vb ihtiyaçları yanında, eğitim, sağlık ve diğer yaşam koşullarını iyileştirebilmek ve daha sı toplumun ekonomik kalkınmasını sağlayarak bunu sürdürülebilir kılabilmek için nüfus verilerinin sağlıklı bir şekilde bilinmesi gerekmektedir.

Nüfus verilerinin elde edilmesinde çeşitli yöntemler bulunmakla birlikte, başlıca veri kaynağı **nüfus sayımlarıdır**. Sayımlar yanında, halk sağlığı ve diğer halk hizmetleriyle ilgili tutulan hayati kayıtlar (doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve çeşitli hastalıklara bağlı kayıtlar olabilir) da önemli veri kaynaklarıdır. Bu kayıtlar hem yerel yönetim birimleri ve sivil organizasyonlar hem de merkezi yönetimler tarafından tutulabilir. Hayati kayıtlar, okul, hastane ve polis (hatta daha küçük ölçüde yerel yönetimler örneğin, muhtarlıklar tarafından tutulan göç kayıtları) gibi birimler tarafından elde edilen verilere dayanmaktadır.

Belirli bir yerde, belirli bir zamanda, kaç kişinin yaşadığını, nasıl bir alansal dağılışı gösterdiğinin, kaç kişinin doğup, kaç kişinin öldüğünün, oraya ve oradan kaç kişinin göç ettiğinin; bunların neden ve sonuçlarının bilinmesi nüfus ile uğraşanlar için çok önemlidir. Çeşitli nüfus özelliklerinin günümüzdeki durumunu değerlendirebilmek için geçmişte nasıl olduğunu ve günümüze kadar hangi aşamalardan geçtiğini de bilmek gereklidir. Doğum, ölüm ve göç gibi değişkenlerin bir yerde az veya çok olmasını ortaya çıkarabilmek, oranın fiziksel, sosyal, ekonomik hatta psikolojik özellikleriyle yakından ilgilidir. Böylece insanların doğum, ölüm ve göç etme gibi özellikleri, nüfus konusunda temel veri olarak kabul edilebilir (Weeks, 2005: 110).

Bir yerde yaşayan insan sayısını belirleme amaçlarında geçmiş yıllar ile günümüz arasında bazı değişiklikler olmuştur. Yöneticiler, çok eskiden beri yönetim alanlarında hangi özellikte kaç kişinin yaşadığını bilmek istemişlerdir. Günümüzden yüzyıllar öncesinde vergi verecek ve askere alınacak potansiyeli ortaya koymak için nüfus sayısını bilmek istemişlerdir (Weeks, 2005: 111). Daha sonraki yıllarda ise çok farklı amaçlarla bu bilgilere ihtiyaç duyulmuştur. Günümüze daha yakın zamanlarda ve günümüzde yukarıda sözü edilenlerden fazlası için nüfus verisine ihtiyaç vardır. Çünkü ülkelerin nüfusunun miktarını bilmeden ekonomilerine yön vermeleri mümkün değildir.

Ülkeler elde ettikleri nüfus verilerini çok çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Kamu hizmetlerinin yürütülmesinden, özel yatırımlara kadar her kesimden insan nüfus verisine ihtiyaç duyar. Esasen nüfusun sadece toplam sayısının bilinmesi de yapılacak yatırımların belirlenmesinde yeterli değildir. Çünkü nüfusun sayısından daha da önemli olan çeşitli özellikleri bakımından durumudur. Nüfusun büyük bir bölümünün yaşlılardan oluştuğu bir bölgeye yapılacak yatırım ve hizmetler ile nüfusunun büyük bir bölümünün çocuk veya gençlerin oluşturduğu yerlere yapılacakların farklı olarak planlanması gerekir. Örneğin, doğurganlığın fazla olduğu yerlerde çocuk bakımevleri ve eğitim ihtiyacı için okul; yaşlı nüfusun fazla olduğu yere ise huzurevi, fizik tedavi merkezi gibi tesislerin öncelikle yapılması beklenir (Şahin, 2007).

Nüfus ile ilgili en bilinen ve en yaygın kullanılan veri toplama yönteminin nüfus sayımı olduğunu belirtmiştik. Birleşmiş Milletler, "Bir ülkenin tamamında veya ülkenin iyi tanımlanmış bölgesindeki bütün insanlarla ilgili demografik, ekonomik

ve toplumsal verilerin; toplanma, değerlendirme, analiz edilme ve yayınlama işlemlerinin tamamı" nüfus sayımı olarak tanımlanmaktadır (Weeks, 2005: 111). Yapılan tanımdan da anlaşılacağı gibi, modern anlamda bir nüfus sayımı sadece orada yaşayanların sayısının ne kadar olduğunun tespit edilmesi değildir. Buna ek olarak insanların sosyal, ekonomik ve toplumsal özelliklerinin belirlenmesi ve bunların analiz edilmesidir. Nüfusun bu özellikleri, ülkelerin işgücü, konut, eğitim gibi alanlarda yapılacak yatırım ve planlamalarda politikalarının belirlenmesine yönelik veri kaynağı durumundadır. Ancak dünyada halen bazı ülkelerde düzenli ve periyodik olarak nüfus sayımları yapılmamaktadır.

Nüfus ile ilgili veri toplama ve nüfus istatistikleri tutmanın gerekliliği Görtan'dan da yararlanarak şu şekilde belirtilebilir (Görtan, 1969: 39-42).

• **İdari bakımdan:** Ülkede yaşayanların belirli bir düzen içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için yönetim organizasyonlarının önemli bir işlevi vardır. Emeklilik, miras ve çeşitli sosyal, ekonomik düzenlemelerinin ve planlamalarının yapılabilmesi ancak hangi birimde hangi özellikte insan yaşadığının bilinmesi ile mümkün olmaktadır.

• **Siyasi bakımdan:** Kimin nerede oy kullanacağı, ülkede toplam ne kadar seçmenin bulunduğu, seçimlerde kaç kişinin oy kullanacağı veya hangi idari birimden ne kadar kişinin temsilci olarak seçileceği, nüfus sayısına göre belirlenir. Bu durum da ancak sağlıklı nüfus verileri ile mümkün olmaktadır.

• **Askeri bakımdan:** Ülke savunmasında insan sayısının önemi geçmişe oranla azalmakla birlikte halen önemli bir husustur. Özellikle askerliğin zorunlu olduğu ülkelerde askerlik çağındaki insanların bilinmesi yanında diğer ülkeler için de olası bir savaş durumunda mevcut askeri gücün bilinmesi yapılacak planlamalarda büyük önem taşır. Geçmiş yıllarda ülkelerin nüfus miktarının çokluğu oranında o ülkenin güçlü olduğu kabul edilirdi. Ancak, bu durum günümüzde geçerliliğini büyük oranda yitirmiştir.

• **Sosyal ve iktisadi bakımdan:** Bir ülkenin kalkınması için bazı planlama ve yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu nedenle farklı yaş grubu, cinsiyet ve diğer özellikteki nüfusun istekleri, ihtiyaçları ve kabiliyetlerinin bilinmesi hazırlanacak planlarda dikkate alınması gerekli bir husustur. Yapılacak yatırımların isabetli olmasında hangi özellikte, ne kadar nüfusun bulunduğu bilinmesi gereklidir. Çünkü herhangi bir alana yapılacak

yatırımların neler olacağı ve bunların öncelik sırasının belirlenmesinde, nüfus miktarı ve nüfusun çeşitli özelliklerinin bilinmesi gerekir.

Dünyada modern anlamda ilk sayımlar İngiliz ve Fransızların sömürgelerinde yaptıkları sayımlarla başlamıştır. Bu amaçla Kanada'da 1665 ve İzlanda'da 1703'de sayım yapılmıştır. İlk periyodik sayımlar ise İsveç'te 1748, Danimarka'da 1769 yılında; ABD'de 1799'da, İngiltere'de 1801'de yapılmıştır. 1665'de Kanada'da yapılan sayım, yalnızca nüfusu saymak için yapılan ilk nüfus sayımı olarak kabul edilmektedir. Sonraki yıllarda nüfusla ilgili en doğru bilgilerin elde edildiği İskandinav ülkelerinde nüfus sayımları periyodik olarak yapılmaya başlanmıştır (Weeks, 2005: 112; Tümertekin-Özgüç, 2002: 233). Bu sayımlar nüfusu belirlemek için yapılmakla birlikte içerik ve diğer birçok bakımdan birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir.

Nüfus ile ilgili veri toplamada en yaygın yöntemlerden biri nüfus sayımı olarak kabul edilse de nüfus sayımlarının yapılmasında da bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bazı kimselerin yazılmaması, bazılarının birden çok kez yazılması, yanlış bilgi verilmesi, farklı sayım yöntemlerinin veya sayımlara göre farklı kriterlerin kullanılması ve sayımların periyodik olarak yapılmaması bu sorunların başlıcalarıdır (Weeks, 2005: 124-128; Tümertekin-Özgüç, 2002: 234-235).

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özellikle geçen yüzyılın ikinci yarısından beri yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sosyal ve ekonomik yapının hızla değişmesine neden olmaktadır. Bu gelişmelerin bir yansıması olarak, 2007'den itibaren, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'ne geçilmiştir. Böylece bu sistemle; daha güvenilir, daha doğru ve daha hızlı bir şekilde nüfus verilerine istendiğinde ulaşmak mümkün olacaktır (<http://www.nvi.gov.tr>, <http://www.tuik.gov.tr>).

Nüfus ile ilgili veri toplama işlemleri kamu ve özel sektöre ait birimler tarafından yapılmaktadır. Dünya ülkelerinin resmi istatistik birimlerine "http://unstats.un.org/unsd/methods/internationallinks/sd_natstat.htm" adresinden ulaşılabilir. Türkiye'de de bu amaçla faaliyetlerini yürüten Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) bulunmaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>).

SONUÇ

Son zamanlarda gündemi işgal eden en önemli konuların başında gelen nüfus konusuyla ilgili tartışmalar kısa sürede bitecek gibi değildir. Ülkelerin

geleceğinin teminatı olan nüfus aslında her zaman gündemdeki yerini korumuştur. Özellikle son iki yüz yıldır dünya nüfus yapısında meydana gelen değişim, nüfus konusunu yeniden gündemin en önemli maddelerinden biri haline getirmiştir. Bu haliyle gelecek ile ilgili kestirimlerde bulunmak kolay değildir. Ancak nüfusun ülkeler açısından önemi ve gündemdeki yerini koruma sebepleri şu şekilde belirtilebilir:

- *Nüfus, güç unsurudur ve ülkelerin devamı için gereklidir.*
- *Üretim faaliyetini gerçekleştiren nüfustur.*
- *Yapılacak planlamaların isabetli olması için nüfusun miktarı ve diğer yapısal özelliklerinin, zaman ve mekâna göre durumunun bilinmesi zorunludur.*
- *Yönetim ve idari hizmetlerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesinde nüfus özelliklerini bilmek gerektirir.*
- *Farklı artış eğilimlerine bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel sorunlara karşı çözümler üretebilmek için, nüfus değişkenleri bilinmelidir (Şahin, 2007).*

Bu gerekçelerle, nüfus konusunun önemi kabul edilirken, "Nasıl bir nüfus politikası izlenmelidir ki, aşırı nüfus artışı ve onun getireceği sorunlar önlenibilsin?" ve "Nasıl bir nüfus politikası izlenmelidir ki, azalmadan ve yaşlanma sorunu yaşanmadan, nüfus kendi kendini yenileyebilsin ve toplumların devamı sağlanabilsin?" soruları gündemdeki yerlerini korumaktadır. Nüfusun sosyal bir olgu olması ve değişkenleri kontrol etmenin zorluğu gibi nedenlerle bu soruların cevaplarını vermek pek de kolay değildir.

KAYNAKÇA

- Başol, K., 1994, *Demografi, Anadolu Matbbası, İzmir.*
- Gürtan, K., 1969, *Demografik Analiz Metotları, İst. Üniv. Yay. 1479, İstanbul.*
- Şahin, S., 2007, *Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği, Gazi Kitabevi, Ankara.*
- Tümertekin, E.-Özgüç, N., 2002, *Beşeri Coğrafya, Çantay yayınevi, İstanbul.*
- Tuncer, B., 1976, *Ekonomik Gelişme ve Nüfus, Hacettepe Üniv. Yay. D-20, Ankara.*
- Weeks, J.R., 2005, *Population, Wadsworth Thomson Learning, Belmont, USA.*

*“Kesin olarak bilinen bir gerçek
varsa o da insanın yaklaşık*

10.000 yıl

*önce yerleşik hayata geçtiği ve
günümüz medeniyetinin ilk
temellerini attığıdır.”*

DÜNYA NÜFUSUNUN TARİHSEL GELİŞİM SEYRİ VE GÜNÜMÜZDE ULAŞTIĞI BOYUT

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ (Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi)

Sınırları belli bir alanda yaşayan insan sayısı olarak tanımlanan nüfus, her ne kadar esas olarak demografyanın (nüfus biliminin) konusu olsa da, diğer birçok ilim dalı onu çeşitli yönleri ile ele almakta ve incelemektedir. Demografiya insan sayısı ve nitelikleri açısından nüfusu ölçüp analiz ederken, coğrafyacılar yeryüzündeki dağılışını, iktisatçılar nüfus ve kaynaklar bağlamında arz-talep dengesi içindeki durumunu, sosyologlar toplum içi ilişkilerini, tarihçiler geçmişten günümüze yaşamışlıkları, antropologlar evrimini inceler.

Nüfusun öznesi olan insanın ilk olarak nerede ve nasıl ortaya çıktığı konusu tartışmalı bir mesele

olup, dinî bağlamda Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan türediğimize inanırken, antropolojik anlamda insan olarak yeryüzünde varlığımızın tam ve kesin olarak hangi tarihte başladığını günümüz bilgileri ile ifade etmek zordur. Fakat kesin olarak bilinen bir gerçek varsa o da insanın yaklaşık 10.000 yıl önce yerleşik hayata geçtiği ve günümüz medeniyetinin ilk temellerini attığıdır.

Nüfus başlangıcından günümüze sürekli artmış ve dünya çapında yayılma göstermiştir. Fakat zaman zaman ortaya çıkan açlık, kıtlık, yoksulluk, savaşlar ve salgın hastalıklar yüzünden bu artış ve yayılma süreci bazen kesintiye uğramıştır.

Dönemler itibarıyla dünya nüfus miktarına baktığımızda elimizde kesin bilgiler olmadığı için ancak tahminlerde bulunabiliyoruz. Bugünkü nüfus miktarından geriye doğru gittiğimizde ise bölgesel farklılıklar ve diğer sebeplerle “şu zamanda, şurada, şu kadar insan yaşardı” demek oldukça güçtür. Çünkü nüfusun öznesi insandır ve insan aynı zamanda hareketli bir varlık olduğundan tarih boyunca yaşanan göçler neticesinde asla bir yerde sabit kalmamış, sürekli yer değiştirmiştir.

İnsanın yerleşik hayata geçmesi dünya üzerinde nüfusun gözle görülür şekilde izlenmeye başladığı dönem olması itibarıyla çok önemlidir. Yerleşik hayata geçiş tarımla mümkün olmuştur ve binlerce yıllık sürecin sonunda, bulunulan coğrafyanın da tesiriyle, tarımsal üretimde görülen artış (ürün fazlası), aynı zamanda ilk uygarlıkların temellerinin atılmasında etkin rol oynamıştır. Bilindiği gibi ilk medeniyetlerin kurulduğu yerler olan Mezopotamya, Nil ve İndus vadileri aynı zamanda suyun, verimli (alüvyal) toprakların ve sıcaklığın bir arada olduğu yerlerdir. Bu coğrafi şartlar ziraî verimi arttırmış, tarımla geçinen nüfusun kendi ihtiyacından daha fazlasını üretmesini sağlamış, bu artı ürün (fazla mahsul) ticarete ve mübadeleye konu olmuş, tüm bu şartlar bir kısım nüfusun tarım yapmadan da (ihtiyacı olan gıdayı fazla ürün elde eden köylüden alarak) başka işlerle uğraşmasına imkân vermiştir. Böylece tüccar, sanatkâr, idareci, asker vb. sınıfların ortaya çıkması sağlanmış, bu da toplumda işbölümünü beraberinde getirmiştir. Gelenen bu son aşama ilk uygarlıkların ortaya çıkış noktasıdır.

Medeniyetin ilk izlerinin, aynı zamanda insanın da yeryüzündeki ilk eserleri olması nedeniyle biz bugün bu izlere bakarak ve bunları tarihlendirerek insanlığın ilk olarak nerede ortaya çıktığı, hangi yönde yayılış gösterdiği ve sonuçta nerelerde yoğunlaştığı konularında fikir sahibi olabiliyoruz. Tarım amaçlı olarak toprağın işlenmesi ve bu süreçte oluşan toprak erozyonu ve orman tahribi gibi çevresel sorunlar göz önüne alınarak insanların ilk olarak toprağı nerede nasıl kullandıkları, sonra hangi yönde yer değiştirdikleri konusunda da bilgi sahibiyiz. İşte bütün bu izler bize insanın ilk ortaya çıktığı ve yayılış gösterdiği yer olarak bugünkü Güneybatı Asya’yı (Ortadoğu’yu) işaret etmektedir. Gerek tarih kitaplarında gördüğümüz ilk uygarlıkların ortaya çıkışları ve milletler arası ilk mücadeleler, gerekse kutsal kitaplarda bahsedilen

ve özellikle Peygamberler tarihinde bize sunulan insanlar arası münasebetlerin mekânının da yine bu bölge olması tesadüfî değildir.

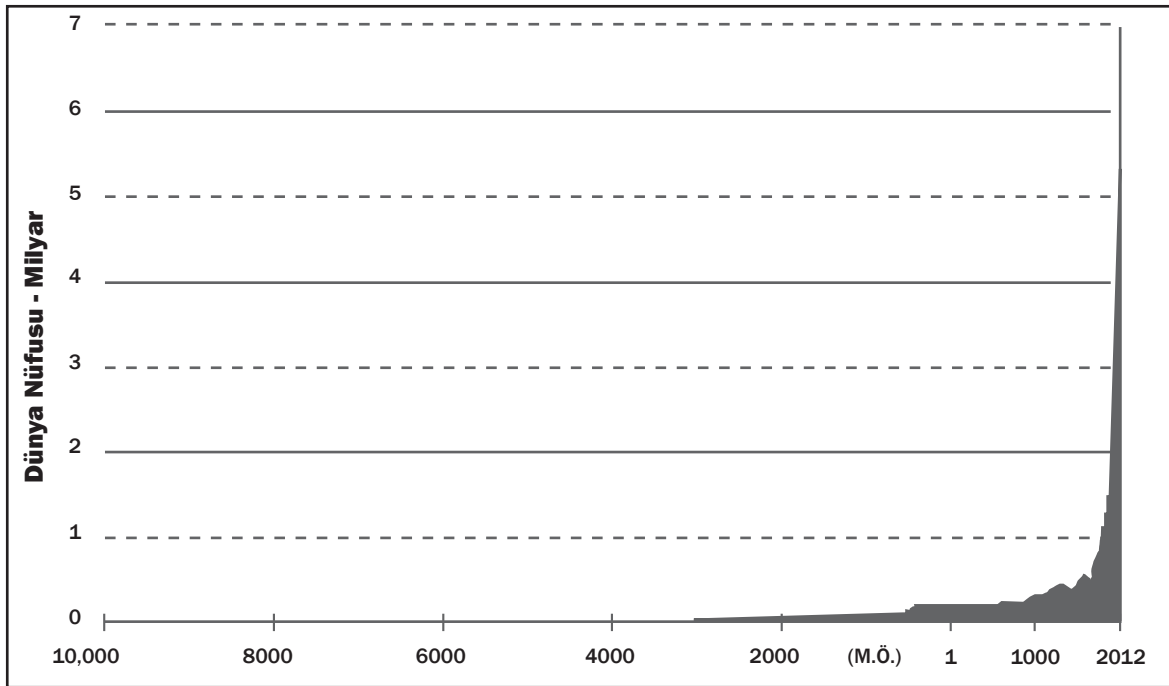
Tarıma dayalı yerleşik hayattan önce insanlar avcılık, balıkçılık ve toplayıcılıkla geçiniyor, oldukça riskli olan bu ortam nüfus artışına izin vermiyordu. Günümüzden yaklaşık 10.000 yıl önce (Neolitik’te) başlayan tarıma dayalı yerleşik hayat süreci ilk köy yerleşmelerinin ortaya çıkmasını sağlayarak beraberinde toplu yaşamı da getirmiş, bu da savaşlar ve salgın hastalıklar gibi toplu yaşamdan kaynaklanan olumsuzlukları beraberinde getirmiş, insanların ölüm şekli yeni hayat tarzı ile doğrudan ilişkili hale gelmiştir. Böylece binlerce yıl boyunca nüfus artışı çok düşük seviyelerde kalmıştır. Fakat yerleşik hayata geçişin ilerleyen zamanlarında tarımsal üretimin artışı, coğrafi mekân hakkında elde edilen bilgi ve tecrübe, yaşanan ortama uyum gibi gelişmeler bir nebze de olsa nüfus artışını desteklemiştir. Sulu tarıma geçişle ortaya çıkan ürün fazlası ise özellikle Mezopotamya ve Nil vadisinde ilk büyük medeniyetlerin ortaya çıkmasını sağlamış, bu gelişmelere bağlı olarak yazının ortaya çıkması ise bize nüfus hakkında ilk bilgilerin günümüze ulaşmasına imkân vermiştir.

“Dünyada Nüfusun Gözle Görülür Hale Gelmesi (Etkisinin Hissedilmeye Başlanması) İnsanın Yerleşik Hayata Geçmesiyle Başlamıştır.”

Antropolojik araştırmalardan elde edilen bilgilere göre; Paleolitik çağda (MÖ 2 Milyon ile MÖ 8000 yılları arasında) dünya nüfusunun 2-20 milyon arasında olduğu, bu dönemde insanların ortalama 60 kişilik gruplar halinde avcılık, toplayıcılık ve balıkçılıkla hayatlarını sürdürdüklerini görüyoruz. Aynı kaynaklara göre Neolitik çağda da (MÖ 8000-5000 arasında) dünyada 10-80 milyon arası nüfus olduğu tahmin edilmektedir. Nihayet milat kabul edilen Hz. İsa'nın doğduğu yıllarda dünyadaki nüfus yaklaşık 200-250 milyondur. 1300'lü yıllara kadar, açlık kıtlık ve savaflara paralel olarak bazı iniş çıkışlar görülse de nüfus bir miktar artmaya devam etmiştir. Fakat bu artış oldukça düşük düzeyde cereyan etmiştir. Özellikle veba salgınları Avrupa'yı kasıp kavurmuş, ölenlerin çokluğu nedeniyle nüfus artışı hep düşük düzeyde kalmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse, dünyada nüfusun gözle görülür hale gelmesi (etkisinin hissedilmeye başlanması) insanın yerleşik hayata geçmesiyle başlamıştır. Hayvanların evcilleştirilmesi, ateşin kontrolü, göçebelik, avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçiş ve tarımın başlangıcı, sulu tarım ve artı ürün elde edilmesi de bütün bu sürecin devamlılığını sağlamıştır.

Şekil 1. İlkçağlardan günümüze dünya nüfusunun gelişim seyri

Bugün tartıştığımız ve üzerinde en çok kafa yordığımız nüfus artışı ise 18. Yüzyıl ortalarında başlamış ve Sanayi Devrimi ile kendini hissettirmiştir. Sanayileşme, şehirleşme, teknolojinin ilerlemesi, tıptaki gelişmeler, sağlıkta iyileşme ve salgın hastalıkların kontrolü, kötü beslenme ve kıtlıkların azalması, 19. Yüzyıl ortalarından itibaren de bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması... Bütün bu gelişmeler dünya nüfusunun sayısal olarak hızla artmaya başlamasına neden olmuş, ilk olarak 1806'da dünya toplam nüfusu 1 milyara ulaşmış, yukarıda bahsedilen gelişmelere bağlı olarak hızlı bir artış seyrine girmiş, son 200 yılda 1 milyardan 7 milyara çıkmıştır. Nüfustaki bu artış düzenli aralıklarla değil, giderek artan bir hızla gerçekleşmiştir. Örneğin başlangıcından 1.800'e kadar (on bin-

lerce yılda) 1 milyar ancak artan nüfus, bu kez 123 yıl sonra 2 milyar, bundan 33 yıl sonra 3 milyar, 14 yıl sonra da 4 milyar olmuştur. Bu hız sonraki yıllarda biraz yavaşlasa da artış devam etmiş, 13 yıl sonra 5 milyar, 12 yıl sonra 6 milyar ve nihayet günümüzde 7 milyara ulaşmıştır. Çok hızlı artan bu nüfus kısa zamanda dünyanın görünür kaynakları üzerinde büyük bir etki yapmış, insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için madenler ve fosil yakıtlar üzerindeki baskıyı arttırmıştır.

Dünya nüfusunda son 200 yılda gerçekleşen ve bilim insanları tarafından "nüfus patlaması" olarak isimlendirilen bu baş döndürücü gelişmeyi ve sonrasında ortaya çıkan durumu (konunun daha iyi anlaşılması için) birkaç başlık altında ele almak faydalı olacaktır;

1. Nüfus artışında görülen bölgesel farklılıklar

Dünyada genelinde nüfus artışı eşit olarak artmamıştır. Kıtalar ve ülkeler arasında eşitsizlik olduğu gibi, en belirgin fark gelişmiş ülkeler ile geri kalmış ülkeler arasında görülmektedir. Başlangıçta en belirgin artış Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren Batı Avrupa'da görülürken, yaklaşık 150 yıllık süreç içinde bu bölgede nüfus istikrara kavuşmuş, fakat gelişmekte olan ülkelerde özellikle 1950'li yıllardan sonra gerçek anlamda bir nüfus patlaması yaşanmıştır. Bu durum bazı ülkelerde görülen nüfus artış hızındaki azalmalar dikkate alındığında kısmen değişmekle beraber genelde artış özelliğini sürdürmektedir.

1950'li yıllardan sonra gerçek anlamda bir nüfus patlaması yaşanmıştır.

Tablo 1. İlkçağlardan günümüze Kıtalar bazında nüfus artış seyri (milyon kişi)

Yıllar	Dünya	Afrika	Asya	Avrupa	Latin Amerika	Angolo Amerika	Okyanusya
MÖ 10.000	1	-	-	-	-	-	-
MÖ 5000	15	-	-	-	-	-	-
MS 1	200	-	-	-	-	-	-
1000	310	-	-	-	-	-	-
1750	791	106	502	163	16	2	2
1800	978	107	635	203	24	7	2
1850	1.262	111	809	276	38	26	2
1900	1.650	133	974	408	74	82	6
1950	2.159	221	1.398	547	167	172	12.8
1960	2.982	277	1.674	601	209	204	15.9
1970	3.692	357	2.143	656	285	232	19.4
1980	4.435	470	2.632	692	361	256	22.8
1990	5.263	622	3.168	721	441	283	26.7
2000	6.070	706	3.680	728	520	316	31.0
2010	6.972	1.022	4.252	732	580	351	35.6

2. Nüfus artışı ile ilgili teoriler

Nüfus artışı ile ilgili olarak farklı branşlarda birçok bilim adamı çeşitli teoriler ileri sürmüşlerdir. Bu teoriler kültürel, biyolojik ve ekonomik olarak üç başlık altında ele alınmakta olup, bunlar içinde en çok ses getireni ekonomik (iktisadî) teoriler içinde yer alan R. Malthus'inkidir. Kaynaklar (gıda üretimi) ile nüfus artışı arasında bağ kuran Malthus, 1798'de yayınlanan ünlü makalesi "Nüfus Üzerine Deneme"sinde, kaynakların 1,2,3,4,5... diye aritmetik olarak artarken, nüfusun 1,2,4,8,16... şeklinde geometrik olarak arttığını, yaklaşık 10

tur sonra 10/512 gibi bir oranın ortaya çıkacağını, mevcut kaynakların hızla artan dünya nüfusuna yetmeyeceği, bunun üzerine açlık, kıtlık ve savaşlarla karşılaşılacağını ileri sürmüştür. Fakat Malthus bu teorisini Sanayi Devrimi'nin getirdiği yenilikleri görmeden yapmış, insanların tek geçim kaynağının tarım (arazi-toprak) olduğunu düşünmüştür. Malthus bu teoriyi ileri sürdüğünde dünya nüfusu yaklaşık 1 milyar civarındaydı. Bugün bazı ülkelerde bölgesel kıtlıklar yaşansa da bu durumun sebebinin dünya kaynaklarının tükenmesi değil, dengesiz dağılım ve siyasi sebepler olduğu gerçeği

bir kenarda tutulursa, dünya kaynakları hala dünya nüfusuna yeter durumda olup, hatta daha fazlasını besleyecek kapasiteye de sahip olduğu herkesin malumudur.

Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeniliklerin sadece icat ve keşifler yoluyla hastalıkların kontrolü ve endüstriyel gelişmeyi sağlamadığını, aynı zamanda tarımsal üretimi de arttırdığını, ayrıca insanların başka alanlardan da geçimlerini sağlayabileceğini gören E. Boserup Malthus'tan farklı olarak; 1965 yılında yayınladığı "*Tarımsal Büyümenin Şartları - The Conditions of Agricultural Growth: The Economics of Agrarian Change under Population Pressure*" adlı çalışmasında artan nüfusun kaynaklar üzerinde baskı oluşturacağını, bunun da (makineleşme, tohum ıslahı, gübreleme, ilaçlama vb) tarımsal teknolojiler kullanılarak birim alandan daha fazla verim alınmasını sağlayacağını, nitekim artan nüfus baskısının hissedildiği hemen her dönemde, nüfus baskısının etkisiyle ortaya çıkan yenilikler sayesinde açlık ve kıtlık tehlikesinin aşıldığını ileri sürmüştür.

Nitekim Malthusçu teoriye göre nüfus miktarı ve artışının üst sınırını tarımsal üretime bağlı besin arzı belirlerken, Boserupçu teoriye göre tarımsal metotlardaki gelişme artan nüfus baskısına bağlıdır. Malthusçu görüşe göre artan nüfusa yeterli besin yoksa açlık ve ölümler nüfus fazlasını yok edeceği öngörülürken, Boserupçu teoriye göre artan nüfusun oluşturduğu baskı makineleşme, işgücü ve verimlilik artışını teşvik ederek gıda üretimini artırıcı yollar bulunmasını, dolayısıyla açlık ve kıtlık tehlikesinin ortadan kalkmasını sağlamaktadır.

Bugün dünya üzerinde her iki teorinin de geçerliliğinin sınırları yerleri görmek mümkündür. Afrika'nın Sahra-altı bölgesinde (Çad, Nijer, Mali, vd) ve Bengladeş'te kaynakların kıtlığı ve fazla nüfus nedeniyle açlık ve kıtlıkların yaşanması Malthus'u hatırlatırken, tarımsal kaynakların kıt olduğu Japonya, İsviçre gibi ülkelerde tarım dışı yollardan yüksek bir refah düzeyinin gerçekleştirilebilmiş olması, Çin ve Hindistan gibi ülkelerde geçmişte görülen açlık tehlikesinin bugün ortadan kalkmış olması Boserup'u haklı çıkarmaktadır.

Fakat günümüz dünyasında bu iki görüşün savunucuları ile birlikte bir orta yol olarak "*Büyümenin Sınırları Modeli*"nden bahsedilmektedir. Bu modelde (teoride) ise dünya kaynaklarının mevcut haliyle nüfusa yettiği, fakat er geç büyümenin sınırlarına (kaynakların sonuna) ulaşılacağı, bu sona daha geç varmanın insanın elinde olduğu, bunun için mevcut kaynakları dengeli kullanma-

sı, israf etmemesi gerektiği öne sürülmüştür. İşte bu son görüşün etkisiyledir ki; *enerji verimliliği, geri dönüşüm, çevreye karşı duyarlılık, yenilenebilir kaynaklara yönelme, sürdürülebilir kalkınma* gibi kavramlar günümüzün en popüler konuları olmuştur.

3. Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Kongreleri

Konu Birleşmiş Milletlerin de dikkatini çekmiş, 20. yüzyılda hızla artan dünya nüfusuna karşı acil önlemler alma gereği duyulmuş, bunun için belli aralıklarla bütün ülkelerin üst düzeyde katıldıkları dünya çapında nüfus kongreleri tertip edilmiştir.

İlk olarak 1945'te Roma'da (İtalya) toplanan kongreden 20 yıl sonra ikincisi 1965'te Belgrad'ta (Yugoslavya) toplanmıştır. Birinci kongrede net bir karar alınmazken ikincisinde özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan hızlı nüfus artışına dikkat çekilmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı nüfus artışına vurgu yapılmıştır. Üçüncü kongre 1974'te Bükreş'te (Romanya) toplanmış, bu kongrede açık açık gelişmekte olan ülkelerin nüfus planlamasını yapmaları gerektiği üzerinde dayatma derecesinde baskı kurulmuştur. Gelişmiş ülkelerin geri kalmış ülkeler üzerinde ayırım yapmak-sızın böyle bir baskı kurmaları bu tür toplantıları tartışmalı hale getirmiş, örneğin Brezilya delegesi "gelişmiş ülkelerin hangi hakla bunu savunduklarını sorgulamış, neden dünya kaynaklarını kendilerine ait gördüklerini, neden geri kalmış ülkelere yardım yapmadıklarını eleştirmiş, Brezilya'nın her ne kadar nüfusu artan bir ülke olsa da kaynaklarının da zengin olduğunu, artan nüfusuna kaynaklarının yeterli olduğunu iddia etmiş", gelişmiş ülkeleri eleştirmiştir. Nitekim bu kongreden sonra nüfus artışının bütün gelişmekte olan ülkeler için kötü bir durum olduğu tezinin aksine bazı ülkeler için nüfus artışının ekonomik kalkınma üzerinde baskı kurarak o ülkelerin gelişmesini sağlayabileceği üzerinde de durulmaya başlanmıştır. Dördüncü kongre 1984'te Mexico City'de (Meksika) toplanmıştır. Bir önceki kongreden bu kongreye geçen 10 yıllık süre içinde dünyada gelişmeler izlenmiş, gelişmiş ülkelerin geri kalmış ülkeler üzerinde nüfus planlaması baskısının işe yaramadığı görülmüş, ekonomik gelişme yanında bebek ölümleri ile doğurganlık arasında kuvvetli bir bağ olduğu anlaşılmış, bebek ölümlerinin yüksek olduğu ülkelere doğurganlığın da yüksek olduğu fark edildiğinden nüfus artışını (doğurganlığı) önlemenin en iyi yolunun ekonomik gelişmeyi arttırmak yanında

bebek ölümlerini de azaltmak olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü her canlıda olduğu gibi insanoğlunda da nesli devam ettirme arzusu bulunmakta, bebek ölümleri büyük kaygı yaratmaktadır. Bebeklerinin gözleri önünde öldüğünü gören aileler kaçının yaşayacağı sorusuna cevap bulamadıkları için daha fazla çocuk yaparken, bebeklerinin yaşadığını gören aileler daha fazla çocuk isteginden vazgeçmektedirler. Bunun üzerine tüm gelişmekte olan ülkelere bir yandan ekonomik yardımlar yapılırken, diğer yandan da aşı kampanyaları ve bebek sağlığı ve beslenmesi üzerine yoğun kampanyalar yürütülmesi kararı alınmış ve uygulanmaya başlanmıştır.

Nitekim tüm bu gelişmelerin yansımaları ülkemizde de birebir görülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizde nüfus artışı teşvik edilmiş, gerek nüfus miktarı gerekse nüfus artış hızı sürekli yükselmiştir. 1955-1960 arasında %2,8 ile Türkiye tarihinde en yüksek nüfus artış hızına ulaşılmış, aynı yıllar arasında basın ve yayın yoluyla Türkiye nüfusunun hızla arttığı, bunun birçok sorunu beraberinde getireceği, bir an önce nüfus planlamasına geçilmesi yazılıp çizilmeye başlanmıştır. 1960 Askeri Darbesi'nin ardından 1965'te "Aile Planlaması Kanunu"nun çıkartılması tesadüf olmamıştır. Aynı yıllarda süt tozu yardımları, aile planlaması için araç gereç yardımı gelişmiş ülkelere başka hiçbir alanda Türkiye'ye vermedikleri be-

dava yardımlar olarak tarihteki yerlerini almıştır. Fakat nüfus artış hızında bir miktar gerileme başlasa da nüfus miktarındaki artış devam etmiş, 1980 Askeri Darbesi'nin ardında da "Kürtaj Kanunu" çıkartılarak nüfusla ilgili ikinci önemli radikal karar alınmıştır. Nihayet 1990'lara gelindiğinde tüm bu tedbirlerin ne kadar işe yaradığı (!) sorgulanmış, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren anne-çocuk sağlığı, aşı kampanyaları ve bebek ölümlerinin azaltılma çalışmaları yoluyla doğurganlık hızını düşürme çalışmaları ön plana geçmiştir. Ülkemizde bugünden geriye doğru bakıldığında uygulanan nüfus politikalarının Birleşmiş Milletlerin söz konusu kongrelerinde alınan kararlarla ne kadar paralellik gösterdiği açıkça görülecektir.

Beşinci kongre 1994'te Kahire'de (Mısır) toplanmıştır. Gelişmekte olan bazı ülkelerde nüfus artış hızının yavaşlamaya başlaması olumlu bir gelişme olarak görülmüş, fakat bunun tek başına yeterli olmadığı; ekonomik gelişmenin sağlanması, aile planlamasına devam edilmesi, sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve bebek ölümlerinin azaltılması, kadın haklarının iyileştirilmesi, erken yaşta evliliklerin önüne geçilmesi, özellikle kız çocuklarına yönelik olarak eğitim seviyesi ve süresinin uzatılması, aile refahının arttırılması, bireysel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi gerektiği gibi çok sayıda tavsiye kararı alınmıştır. Nitekim yine ülkemize bakıldığında bu tarihten sonra Türkiye'de de kong-

rede alınan bu kararların peyderpey uygulandığı görülmektedir.

Bugün nüfusla ilgili olarak ülkelerin önde gelen sorumluluklarının başında bir yandan ekonomik ve sosyal gelişmeyi gerçekleştirmek, diğer yandan da mevcut nüfusun sorunlarına çözüm bulmak gelmektedir. Günümüzde gelişmekte olan ülkeler artan nüfusla ilgili olarak işsizlikle mücadeleye kafa yorarken, gelişmiş ülkeler ise nüfus artışlarının duranlaşmasına paralel olarak mevcut nüfuslarının giderek yaşlanması sonucu ortaya çıkan problemleri nasıl çözeceklerini düşünmektedirler.

4. Demografik geçiş

Dünya genelinde nüfusun gelişim süreci ülkeler arasında farklılıklar gösterse de, hemen hepsinde 4 aşamadan geçtiği görülmüştür. Bunlar;

- **Birinci aşama:** Sanayi Devrimi öncesi dönemi içeren “yüksek doğum - yüksek ölüm” süreci, bu süreçte doğumlar da yüksek ölümler de yüksek olduğu için nüfus artışı çok yavaş, belirgin bir nüfus artışı yoktur.

- **İkinci aşama:** Sanayi Devrimi sürecini içeren “yüksek doğum - ölümlerde azalma” süreci. Bu dönemde salgın hastalıkların kontrol altına alınmaya başlaması ile ölümlerde azalma meydana gelirken, doğumlar hala yüksek. Bu nedenle nüfus artışı hızlanmaya başlıyor, dünyadaki mevcut nüfus miktarı hızla artmaya başlıyor.

- **Üçüncü aşama:** “Doğurganlık düşüyor - ölümler aynı kalıyor”. Bu dönemde doğurganlık düşerken,

bir önceki dönemde azalma eğilimine giren ölümler yine az olarak seyrediyor. Böylece toplamda nüfus artış hızında bir yavaşlama söz konusu oluyor.

- **Dördüncü aşama:** “Düşük doğum - düşük ölüm”. Gelişmiş ülkelerin bazılarının bugün yaşadığı süreç. Nüfus artış hızı sıfıra yaklaştığı için toplam nüfusta artış duruyor.

Ülkeler düzeyinde incelendiğinde, bunlardan hangi aşamayı hangi ülke ne zaman yaşadığı konusunda bir paralellik yoktur. Her ülke kendi şartlarına göre uzun ya da kısa bu süreci yaşamaktadır. Örneğin Japonya, İtalya, Rusya gibi gelişmiş ülkeler dördüncü aşamayı yaşarken, gelişmekte olan ülkeler üçüncü aşamayı, en az gelişmiş ülkeler de ikinci aşamayı yaşamakta, zaman geçtikçe yine sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak ikiden üçe, üçten dördüncü aşamaya geçişler devam etmektedir. Muhtemelen şu an gelişmekte olan geri kalmış ülkeler de gelecek 50 yıl içinde dördüncü aşamaya ulaşacaklar, böylece dünya nüfusu da 13-14 milyar civarında tepe noktasına ulaşacak, sonra da azalmaya başlayacaktır.

5. 1950 öncesi ve sonrası

Dünya nüfusunun artış seyrinde kabaca 1950 yılı adeta önemli bir kırılma noktasıdır. 17. yüzyıla kadar belirgin bir artış göstermeyen dünya nüfusu, Sanayi Devrimi ile birlikte artış seyrine girmiş, nüfus patlaması olarak adlandırılan esas büyük artış ise 1950’li yıllardan itibaren kendini göstermiştir.

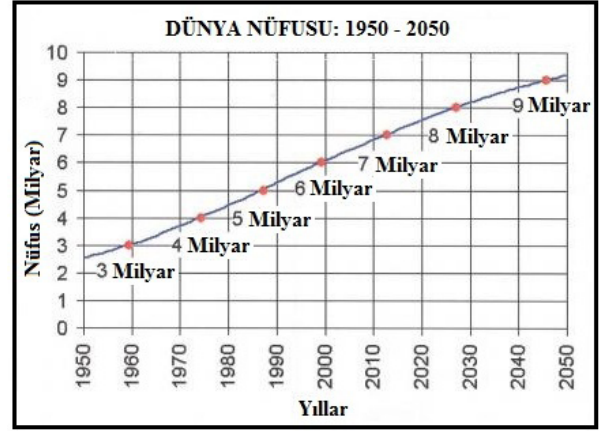
Bu tarihten sonra neredeyse her 10 yılda bir dünya nüfusu 1 milyar artmıştır. 1950'li yıllara kadar savaşlar, hastalıklar, açlık, kıtlık, yoksulluk, doğal afetler, siyasi karışıklıklar ve bebek ölümlerinin yüksekliği nüfus artış hızını yavaşlatırken, özellikle Avrupa'da büyük yıkım meydana getiren İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin hemen ardından dünya büyük bir toparlanma yaşamış, bu durum 1950'li yıllardan itibaren özellikle geri kalmış ülkelerde nüfus patlamasına yol açmıştır.

Bu döneme ait bazı dikkat çekici özellikler göze çarpmaktadır. Şöyle ki; İkinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan barış ortamı gerek evlilikleri, gerekse kadın başına düşen çocuk sayısının artmasına neden olmuştur. Örneğin 1955-1960 yılları arasında kadın başına 3,6 çocukla 20. yüzyılın rekoru kırılmıştır. Nitekim aynı tarihler arasında Türkiye'de nüfus artış hızı yukarıda da bahsedildiği gibi, %2,8 ile tarihinin en yüksek düzeyine ulaşmış, bu tarihten itibaren gerilemeye başlamıştır.

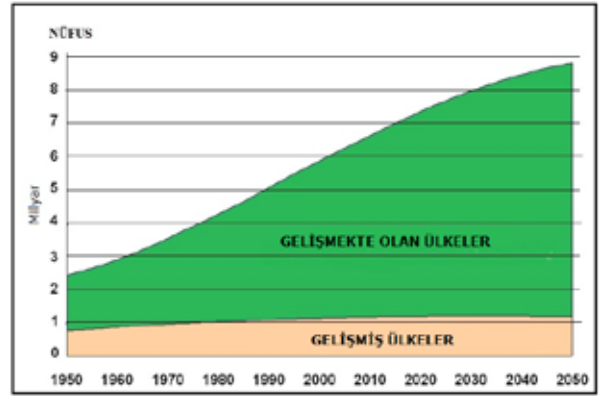
Gelişmiş ülkelerde bu dönemde artan refah düzeyine bağlı olarak nüfus durağanlaşırken ve buna tedbir olarak doğumlar bizzat devletler tarafından teşvik edilirken, tüm geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde hızla artan nüfusa karşı gelişmiş ülkeler aile planlaması tavsiyelerinde bulunmaya başlamışlar, bunun için (başka hiçbir alanda yapmadıkları) karşılıksız yardımlar yapmaya başlamışlardır. Türkiye yoğun şekilde aile planlaması baskısına maruz kalırken Çin gibi ülkelerde "tek çocuk politikası" uygulanmaya başlandı. Bu aşırı nüfus artışı geri kalmış ülkelerde kırdan kente göçü hızlandırmış, bu da kısa zamanda göç alan şehirlerin gecekonduyla kuşatılmasına sebep olarak günümüzün sağlıklı altyapıdan yoksun mega kentlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1950'den sonra gelişmiş ülkelerde nüfus artışının durağanlaşmasına sebep olan faktörlere baktığında; büyük savaşların bitmesi, artan refah seviyesi, kadının statüsünün yükselmesi, eğitim sürecinin uzaması ve eğitim seviyesinin artması, kadının çalışma hayatına girmesi, bebek ölümlerinin en alt düzeye indirilmesi, beslenme şartlarının iyileşmesi, ortalama ömrün artması ve ortalama yaşam beklentisinin uzaması, evlilik dışı yaşamın yaygınlaşması, teknolojinin gelişmesine paralel olarak iş kazalarının azalması, sağlık ve hijyen konusunda iyileşmeler, vd. tüm bu ve benzeri hususlar gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızını yavaşlatırken, gelişmekte olan ülkeler içinden gelişmiş ülkeler safına geçen diğer bazı ülkelerde de benzer gelişmelerin yaşandığı görülmüştür. Örneğin

Türkiye'nin son yıllardaki kalkınma hızına paralel olarak nüfus artış hızında meydana gelen gerileme buna örnektir.

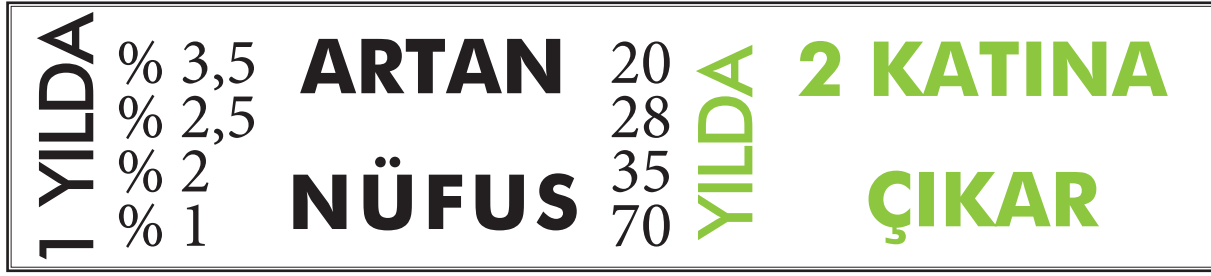

Şekil 2. 1950'den sonra dünya nüfusunda görülen artış seyri ve gelecek.

Şekil 3. Nüfus artış seyrinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin durumu.

“Aşırı nüfus artışı geri kalmış ülkelerde kırdan kente göçü hızlandırmış, bu da kısa zamanda göç alan şehirlerin gecekonduyla kuşatılmasına sebep olarak günümüzün sağlıklı altyapıdan yoksun mega kentlerinin ortaya çıkmasını neden olmuştur.”

Şekil 4. Nüfus artış hızına göre toplam nüfusun ikiye katlanma süresi.

6. Yeni duruma göre yeni görüşler:

1950'den sonraki nüfus artışı daha yakından ele alındığında bazı hususlar dikkat çekmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu artış dünya genelinde eşit olmamıştır. Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı düşmüş ve nüfusun ikiye katlanma süresi uzamış, geri kalmış ülkelerde ise yüksek nüfus artış hızına bağlı olarak nüfusun ikiye katlanma süresi kısalmıştır. Yapılan hesaplamalara göre yıllık %1 artan nüfus 70 yılda ancak iki katına ulaşırken, %3,5 artan bir nüfus ise 20 yılda iki katına çıkmaktadır. Geri kalmış ülkelerde hızlı nüfus artışına bağlı olarak kısa bir dönemde nüfus patlaması yaşanırken, gelişmiş ülkelerde nüfusun durağan hale gelmesi bu oranlar sebebiyledir.

Burada önemle üzerinde durulması gereken husus daha önce gelişmiş ülkelerde görülen nüfus artış hızındaki gerileme artık gelişmekte olan ülkelerde de görülmektedir. Örneğin 1955-1960 yılları arasında Türkiye'de nüfus artış hızı %2,8 ile tavan yapmıştı. Şayet Türkiye bu hızı muhafaza etmiş olsaydı şimdiye kadar çoktan 100 milyon bulmuş olacaktı. Fakat 1960'dan itibaren nüfus artış hızında düşme başlamış, 2013 yılı itibarıyla bu rakam %1,2'ye kadar gerilemiştir. Dikkat çekici husus ise bu düşme eğiliminin devam edecek olması ve yaklaşık 2050'lerde %0'a inerek, yaklaşık 93 milyona ulaştığımızda nüfus artışının tamamen duracak olmasıdır.

Bu durum gelişmekte olan tüm ülkelerde görülmektedir. Daha önce doğum kontrolü, tek çocuk politikası vb. gibi zorlama tedbirlerle nüfus artış hızı düşürülmeye çalışırken, günümüzde hızlı şehirleşme ve modern hayat tarzı tüm dünyada kendini hissettirmekte, artan küreselleşme ile birlikte tüm geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde adeta domino etkisi yaşanmaktadır. Nitekim bu yüzden Birleşmiş Milletler de gelecekte dünya nüfusunun ne kadar olacağı ile ilgili tahminini revize etmiş, 2050 yılında dünya nüfusunun 9,3 milyara 2100 yılında ise 10,1 milyara yükseleceğini belirtmiş

tir. Bazı uzmanlara göre dünya nüfusu en fazla bu kadar olacak, sonra da gerilemeye başlayacaktır. Bu uzmanlardan biri olan George Friedman; nüfuslarının gerilemeye başlaması ile bazı ülkelerin mevcut nüfuslarının giderek yaşlandığını, bu ülkelerin yaşlı nüfusa çare olarak başka ülkelerden göçmen kabul etmek için çaba sarf etmek zorunda kalacaklarını, nitekim günümüzde Kanada, ABD ve Avustralya gibi ülkelerin daha şimdiden bu yola girdiğini ileri sürmektedir. Diğer yandan yine birçok uzman, dünya nüfusunun 8 milyarı bulduktan sonra düşmeye başlayacağı tahminini yapmakta, buna gerekçe olarak da dünya genelinde kadın başına düşen çocuk sayısının şu an 2,47'ye gerilediğini, gerilemenin halen devam ettiğini, bu rakamın 2,1'e düşmesi durumunda da dünyada nüfus artışının önce duracağını, sonra da gerilemeye başlayacağını ifade etmektedirler.

Bu gelişmeler daha önce geri kalmış ülkelerin ancak nüfus kontrolü ile kalkınacağını öngören teorileri de etkilemiştir. Nitekim ünlü nüfus bilimci Frank W. Notestein'in çok taraftar bulan "daha az gelişmiş ülkelerde doğurganlığın kısıtlanması, iktisadi gelişmeyi kolaylaştıracaktır" görüşüne karşı, Julian L. Simon'un "nüfus artışı uzun dönemde, değişmeyen bir nüfustan daha iyi iktisadi sonuçlar sağlar" görüşü daha çok taraftar bulmaya başlamıştır. Çünkü günümüz şartlarında bile nüfusu artmayan ya da nüfusu az olan ülkeler yatırım çekmezken, kalabalık ülkeler daha fazla yatırım çekmektedirler. Bu durum ülkelerin kalkınma hızlarını etkilemekte, artan yatırım ekonomik gelişmeyi kolaylaştırmakta, ekonomik gelişme ise nüfus artış hızının düşmesine neden olmaktadır. Böylece nüfus artışı, en azından şimdilik bazı ülkeler için, ekonomik gelişmeyi engelleyen değil, bizzat teşvik eden bir aktör olarak kabul edilmektedir.

Burada en dikkat çekici husus bebek ölümlerinin azalması ile doğurganlık arasındaki ilişkidir. Bebek ölümleri azaldıkça doğurganlık düşmek-

tedir. Bu durumda, biz özellikle nüfusu çok hızlı artan geri kalmış ülkelerde bebek ölümlerini azaltmada başarılı olabilirsek, yeterli hijyen ve beslenme şartlarını sağlayarak bebeklere yaşama garantisi sunabilirsek bu durum doğrudan doğurganlığı ve buna bağlı olarak anne başına düşen çocuk sayısının azalmasına neden olarak nüfus artış hızının gerilemesinde etkin rol oynamaktadır. Nitekim sosyal sorumluluk çerçevesinde bu konu ile ilgili olarak ciddi çalışmalar yapan Bill Gates şu yorumu yapıyor; “Bu ülkelerde sağlık hizmetleri çok kötü olduğu için aileler çok çocuk sahibi oluyor”. Çünkü tüm canlılarda olduğu gibi insanda da neslini devam ettirme içgüdüğü vardır. Hayvanlar âlemine bakıldığında nesli en çok tehlikede olanların en fazla yavru yapanlar, nesli en az tehlikede olanların da en az yavru olduğu görülür. Bu mantıktan hareketle Çad, Mali, Nijer gibi Afrika ülkeleri ile Afganistan ve Yemen gibi geri kalmış ülkelerde anne babaların en az birkaç çocuklarının hayatta kaldığını ve yetişkin hale geldiğini görebilmeleri için daha fazla çocuk yapmaları gerekmektedir. Bu durum söz konusu ülkelerde hızlı nüfus artışının başlıca sebebidir. İşte Bill Gates’in söz konusu geri kalmış fakat nüfusu çok hızlı artan ülkeler için “Eğer biz bu ülkelerde ciddi bir nüfus planlaması yapmak istiyorsak ilk olarak bu insanların sağlık standartlarını arttırmalıyız ve mümkün olduğunca bu bölgedeki savaşları sona erdirmeliyiz.” söyleminin arkasında yatan ve artık birçok bilim adamı arasında kabul gören; “Fewer death, fewer birth - daha az ölüm, daha az doğum” sözünün arkasındaki gerçek budur.

Sonuç olarak:

Dünya nüfusu ilânihaye artmayacaktır. Dünya genelinde görülen son gelişmeler dikkatle izlendiğinde sadece gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerde de nüfus artış hızında belirgin bir gerileme vardır. Başlangıçta özellikle kalkınmış ülkelere has olduğu düşünülen bu durumun, artık kalkınmakta olan ülkeler için de geçerli olduğu anlaşılmıştır. Çünkü tüm geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir kırdan kente göç süreci yaşanmakta, artan şehirleşme ve kentlerdeki yeni ortam nüfus artışı üzerinde frenleyici etki yapmaktadır. Eğitim yaşı ve seviyesinin yükselmesi, eğitim sürecinin uzaması, kadının çalışma hayatına girmesi, çekirdek aileye geçiş gibi çağdaş yaşam tarzının hemen her kesim tarafından benimsenmek zorunda kalınması gibi hususlar aileleri küçültmekte, çocuk sayısını sınırlandırmaktadır.

Diğer yandan dünya şunu da anlamıştır ki; üreme ve neslini devam ettirme güdüsü tüm canlılar gibi insanoğlu için de geçerlidir. Nesli tehlikede olan her canlı daha fazla doğurmakta, neslinin devamı konusunda endişe taşımayanlar ise daha az doğurmaktadır. Artık herkes tarafından kabul edilmektedir ki; bebek ölümlerinin en fazla olduğu ülkeler, aynı zamanda doğurganlığın en fazla ve buna bağlı olarak da nüfusu en hızlı artan ülkelerdir. Yeterli hijyen sağlandığında ve beslenme şartları iyileştirildiğinde bebeklerin yaşama şansı artmakta, bu durum doğurganlığı gerileterek gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışını frenlemektedir.

Tüm bu ve benzeri gelişmeler sonucunda, bugün 7 milyar civarında olan dünya nüfusunun gelecek 30-40 yıl içinde 3-4 milyar daha artacağı, sonra da tepe noktasına ulaşarak azalmaya başlayacağı yönündeki beklentileri kuvvetlendirmektedir.

DERNEKLER HARİTASI

KAYSERİ

Kayseri, Dünya'nın en eski şehirlerinden biridir. Antik Kapadokya bölgesi sınırları içinde yer alan ilimiz, aynı zamanda tarihi İpek Yolu üzerinde bulunmaktadır.

İlimizin 2012 yılı verilerine göre nüfusu 1.274.98'dir. Kayseri ilinin yüzölçümü 16.917 km² dir. İlin 16 ilçesi bulunmaktadır, il merkezi büyükşehir statüsündedir ve beş ilçeyi bünyesinde barındırmaktadır.

Türkiye'nin sayılı volkanik dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri sınırları içerisinde yer almaktadır. Erciyes Dağı kış turizmi ve dağcılık sporu açısından ilde önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'nin pek çok başarılı işadamı Kayseri kökenlidir. Ayrıca Mimar Sinan, Somuncu Baba olarak da bilinen Şeyh Hamid-i Veli, halk ozanı Âşık Seyrani, nükteleriyle meşhur İncili Çavuş, Cumhurbaşkanımız Abdullah Gül ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu da Kayserilidir.

Kayserili olmamakla beraber ilimizde yaşamış ünlü şahsiyetler arasında Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin hocası Seyyid Burhaneddin, ahilik teşkilatının kurucusu Ahi Evran ve halk ozanı Dadaloğlu sayılabilir.

Pastırma, sucuk, mantı ve halısıyla meşhur olan ilimiz, günümüzde sanayisi ile de adını duyurmaktadır.

İlimizde, Erciyes, Melikşah, Nuh Naci Yazgan ve 2013-2014 akademik yılında öğrenci alımına başlayacak olan Abdullah Gül Üniversitesi olmak üzere dört üniversite bulunmaktadır.

KAYSERİ VE SİVİL TOPLUM

Kayseri'nin 2012 yılı itibarıyla faal dernek sayısı 1284'tür. 2008 ve 2009 yıllarında dernek sayısında belirgin bir artış görülmemektedir. Ayrıca 2006 yılındaki dernek sayısı ile kıyaslandığında günümüzdeki rakam %21,02'lik bir artışı ifade etmektedir. (Bkz. Tablo-1)

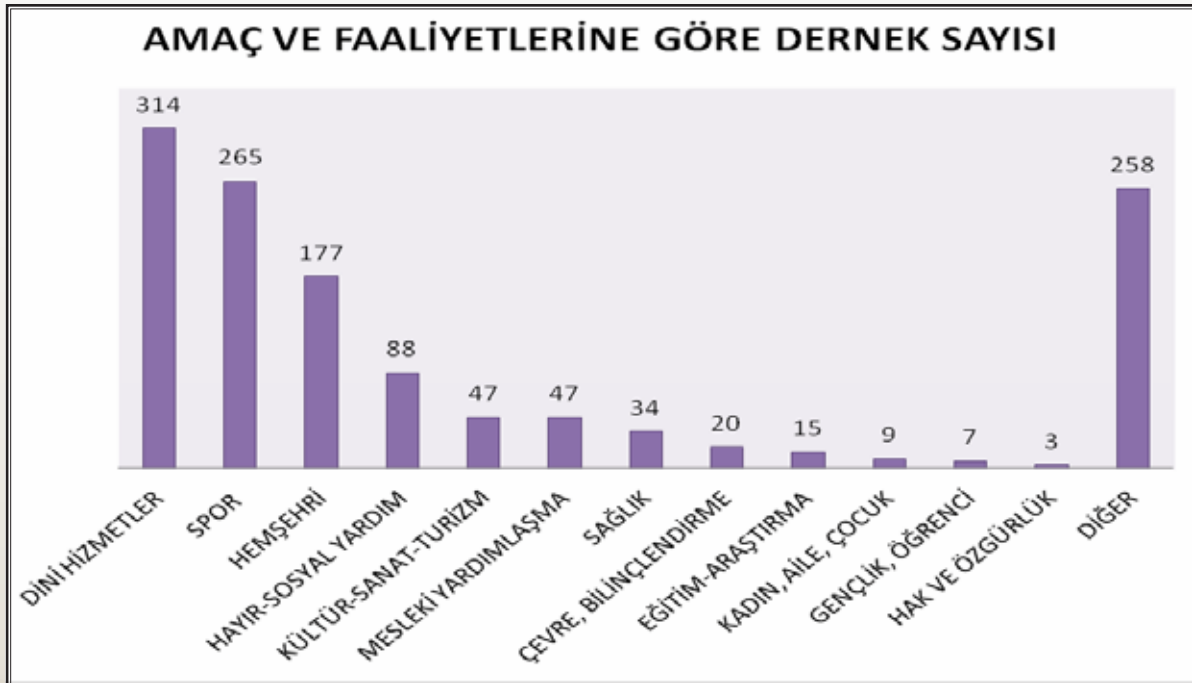
YILLARA GÖRE DERNEK SAYISINDAKİ DEĞİŞİM		
YIL	DERNEK SAYISI	ARTIŞ ORANI
2006	1.061	
2007	1.124	5,93
2008	1.129	0,45
2009	1.133	0,35
2010	1.183	4,41
2011	1.235	4,40
2012	1.284	3,97

Tablo-1 Yıllara göre dernek sayılarındaki değişim

Derneklere üye olanların sayıları yıllara göre incelendiğinde, günümüzdeki üye sayısının 2006 yılına göre %11,61 oranında arttığı görülmektedir. Dernek başına düşen ortalama üye sayısı ise 2006 yılında 82,64 iken, 2012 yılında bu sayı 76,22'ye gerilemiştir. (Bkz. Tablo-2)

YILLARA GÖRE DERNEK ÜYE SAYISINDAKİ DEĞİŞİM		
YIL	ÜYE SAYISI	DEĞİŞİM ORANI
2006	87.685	
2007	95.076	8,43
2008	95.946	0,92
2009	94.955	-1,03
2010	96.325	1,44
2011	97.902	1,64
2012	97.865	-0,04
2013*	104.714	7,00

Tablo-2 Yıllara göre dernek üye sayılarındaki değişim (*) Nisan ayı verisidir

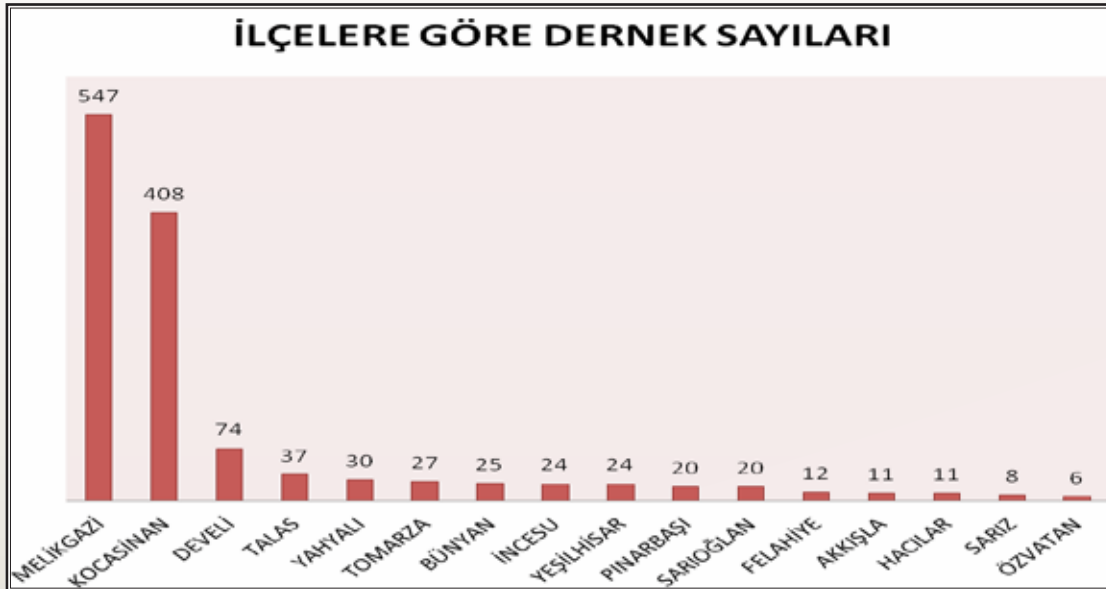

Grafik 1- Kuruluş amacı ve faaliyet alanlarına göre derneklerin dağılımı

KURULUŞ AMACI-FAALİYET ALANLARINA GÖRE DERNEKLER		
AMACI	DERNEK SAYISI	% DEĞERİ
DİNİ HİZMETLER	314	24,45
SPOR	265	20,64
HEMŞEHİRİ	177	13,79
HAYIR-SOSYAL YARDIM	88	6,85
KÜLTÜR-SANAT-TURİZM	47	3,66
MESLEKİ YARDIMLAŞMA	47	3,66
SAĞLIK	34	2,65
ÇEVRE, BİLİNÇLENDİRME	20	1,56
EĞİTİM-ARAŞTIRMA	15	1,17
KADIN, AİLE, ÇOCUK	9	0,70
GENÇLİK, ÖĞRENCİ	7	0,55
HAK VE ÖZGÜRLÜK	3	0,23
DİĞER	258	20,09
TOPLAM	1.284	

Tablo-3 Kuruluş amacı ve faaliyet alanlarına göre derneklerin dağılımı

Kayseri'deki dernekleri kuruluş amaçları ve faaliyet alanlarına göre incelediğimizde, dini hizmetler ile hayır-sosyal yardım faaliyetlerinde bulunan derneklerin toplamda %31,30'luk bir orana ulaştığı görülmektedir. Spor amaçlı dernekler her yerde olduğu gibi Kayseri'de de yüksek oranda bir sayıya sahiptir (%20,64). (Bkz. Tablo-3, Grafik-1)

Grafik 2- İlçelere göre dernek sayıları

Kayseri'deki dernekleri ilçelerine göre incelediğimizde büyükşehir sınırları içinde yer alan, Kocasinan, Melikgazi, Talas, Hacılar ve İncesu'daki dernek sayısı 1027 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayı ildeki tüm derneklerin %80,23'üne karşılık gelmektedir. ((Bkz. Tablo-4, Grafik-2)

İLÇELERE GÖRE DERNEK SAYILARI		
İLÇE ADI	DERNEK SAYISI	% DEĞERİ
MELİKGAZİ	547	42,6
KOCASINAN	408	31,78
DEVELİ	74	5,76
TALAS	37	2,88
YAHYALI	30	2,34
TOMARZA	27	2,1
BÜNYAN	25	1,95
İNCESU	24	1,87
YEŞİLHİSAR	24	1,87
PINARBAŞI	20	1,56
SARIOĞLAN	20	1,56
FELÂHİYE	12	0,93
AKKIŞLA	11	0,86
HACILAR	11	0,86
SARIZ	8	0,62
ÖZVATAN	6	0,46
TOPLAM	1.284	

Tablo-4 İlçelere göre dernek sayıları

CİNSİYETE GÖRE DERNEK ÜYE SAYISI		
CİNSİYET	ÜYE SAYISI	% DEĞERİ
ERKEK	91.613	87,34
KADIN	13.101	12,49
TÜZEL KİŞİLİK	174	0,17

Tablo-5 Dernek üyelerinin cinsiyete göre dağılımı

Bütçelerine göre derneklerimizi incelediğimizde Kayseri'deki derneklerin yarısının % 79,59'unun bütçesinin 10.000 TL'nin altında olduğu görülmektedir. 100.000 TL'nin üzerinde bütçeye sahip dernek sayısı sadece 43'tür (% 3,35). (Bkz. Tablo-6)

BÜTÇELERİNE GÖRE DERNEKLER		
BÜTÇESİ	DERNEK SAYISI	% DEĞERİ
0-1.000 TL	650	50,62
1.001-10.000 TL	372	28,97
10.001-100.000 TL	219	17,06
100.000 TL üstü	43	3,35
TOPLAM	1.284	

Tablo-6 Derneklerin bütçelerine göre dağılımı

Kayseri'de kamuya yararlı dernek statüsünde şubeleri de sayarsak 43 adet dernek faaliyet göstermektedir. İlimizde 9 federasyon, 1 adet de konfederasyon bulunmaktadır. (Bkz. Tablo-7)

FEDERASYON ve KAMUYA YARARLI DERNEK SAYILARI	
KAMUYA YARARLI	2
KAM. YAR. ŞUBESİ	41
FEDERASYON	9
KONFEDERASYON	1

Tablo-7 İldeki federasyon ve kamuya yararlı dernek sayısı

Kayseri’de faaliyet gösteren dernekler 3 adet AB, 2 adet te Dernekler Dairesi Başkanlığı tarafından hibe desteği verilen proje yürütmüştür. (Bkz. Tablo-8)

PROJE YÜRÜTEN DERNEKLER	
HİBE DESTEĞİ VEREN KURUM	SAYI
SODES-KOSGEB	-
KALKINMA AJANSI	-
DERNEKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI	2
AB	3
DİĞER	-
TOPLAM	5

Tablo-8 Proje yürüten dernek sayısı

KAYSERİ’DE ÇALIŞMALARI İLE ÖRDEK İKİ DERNEK

ERCIYES FENERİ SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ

Dernek, Türkiye’de ilk örneklerden olan, yoksul insanların ayda bir defa, düzenli alışveriş yapmak üzere uğradıkları ve ismi “Fener Market” olan bir market uygulaması ile muhtaç ailelere yardım yapmaktadır. Yapılacak yardımın tutarı, ailedeki kişi sayısına göre belirlenmektedir. Bu sayede aileler temel gıda ihtiyaçlarını alışveriş havası içinde Fener Market’ten temin etmektedirler. Dernek, bu yardımı kolaylaştırmak için farklı mahallelerden servis hizmeti de sunmaktadır. Ayrıca yılda 2 veya 3 kez bütün aile fertleri komple giydirilmektedir. Ailelere verilen giysiler, hiç kullanılmamış, orijinal mağaza ürünleridir.

Bunların yanı sıra Türkiye’de bir ilk olan çamaşırhane hizmeti dernek tarafından yoksullara sunulmaktadır. Böylece haftada bir olmak üzere herkesin çamaşırları, dernek görevlileri tarafından, sanayi tipi çamaşır makinelerinde yıkanmaktadır.

Dernek yöneticileri, ilerleyen dönemde kardeş aile projesini hayata geçirmeyi ve market sayısını artırmayı öncelikli hedefleri olarak belirlemişlerdir

MEVZUAT

DERNEKLER YÖNETMELİĞİNDE YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLER

İzzet GÜVEN-İçişleri Bakanlığı Dernekler Denetçisi

Dernekler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 23/01/2013 tarihli ve 28537 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Buna göre yapılan değişiklikler aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

MADDE 1- 31/3/2005 tarihli ve 25772 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Dernekler Yönetmeliğinin 14’üncü maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Yönetim kurulu, dernek tüzüğüne göre genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin listesini düzenler. Genel kurula katılma hakkı bulunan üyeler; en az onbeş gün önceden, toplantının günü, saati, yeri ve gündemi en az bir gazetede veya derneğin internet sayfasında ilan edilmek, yazılı olarak bildirilmek, üyenin bildirdiği elektronik posta adresine ya da iletişim numarasına mesaj gönderilmek veya mahalli yayın araçları kullanılmak suretiyle toplantıya çağrılır. Bu çağrıda, çoğunluk sağlanamaması sebebiyle toplantı yapılamazsa, ikinci toplantının hangi gün, saat ve yerde yapılacağı da belirtilir. İlk toplantı ile ikinci toplantı arasındaki süre yedi günden az, altmış günden fazla olamaz.”

Açıklama: Yönetmeliğin 14’üncü maddesinde derneklerin genel kurula çağrı usulü düzenlenmiştir. Değişiklik yapılmadan önce, dernekler üyelerini, yazılı olarak bildirmek, gazetede ilan etmek ve elektronik posta göndermek suretiyle genel kurula çağırabiliyorlardı. Yapılan bu değişiklik, dernekler üyelerini, kendi internet sitelerinde ilan etmek, iletişim numarasına mesaj göndermek veya mahalli yayın araçları kullanmak suretiyle de genel kurula çağırabileceklerdir. Bu değişiklik derneklerin genel kurula çağrı çeşitleri arttırılmış, teknolojik gelişmelere uyum amaçlanmıştır.

MADDE 2- Yönetmeliğin 17’nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı maddenin dördüncü fıkrasında yer alan “genel kurul sonuç bildirimi ve eklerini” ibaresi “genel kurul sonuç bildirimini” şeklinde değiştirilmiştir.

“Olağan veya olağanüstü genel kurul toplantılarını izleyen otuz gün içinde, yönetim ve denetim kurulları ile diğer organlara seçilen asıl ve yedek üyeleri içeren ve Ek-3’te yer alan Genel Kurul Sonuç Bildirimi mülki idare amirliğine verilir. Genel kurul toplantısında tüzük değişikliği yapılması halinde; genel kurul toplantı tutanağı, tüzüğün değişen maddelerinin eski ve yeni şekli, her sayfası yönetim kurulu üyelerinin salt çoğunluğunca imzalanmış dernek tüzüğünün son şekli, bu fıkarda belirtilen süre içinde ve bir yazı ekinde mülki idare amirliğine verilir.”

Açıklama: Yönetmeliğin 17’nci maddesinde genel kurul sonuç bildirimi düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasının yukarıda belirtildiği şekilde değiştirilmesiyle “genel kurul sonuç bildirimi” ekinde artık “genel kurul toplantı tutanağı” mülki idare amirliğine verilmeyecektir. Sadece Dernekler Yönetmeliği Ek-3’te yer alan genel kurul sonuç bildirimi mülki idare amirliğine verilecektir.

Genel kurul toplantısında tüzük değişikliği yapılması halinde ise; tüzüğün değişen maddelerinin eski

ve yeni şekli, dernek tüzüğünün son şeklinin her sayfası yönetim kurulu üyelerinin salt çoğunluğunca imzalanmış örneği ile genel kurul toplantı tutanağının bir yazı ekinde mülki idare amirliğine otuz gün içinde verilmesi esası getirilmiştir.

MADDE 3- Yönetmeliğin 19’uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Yurtdışından yardım alacak olan dernekler Ek-4’te belirtilen Yurtdışından Yardım Alma Bildirimini doldurup mülki idare amirliğine bildirimde bulunurlar.”

Açıklama: Yönetmeliğin 19’uncu maddesinde yurt dışından yardım alma başvurusu düzenlenmiştir. “Yurtdışından yardım alacak olan dernekler Ek-4’te belirtilen yurtdışından yardım alma bildirimini iki nüsha olarak doldurup mülki idare amirliğine bildirimde bulunurlar. Bildirimin mülki idare amirliği tarafından onaylı bir örneği ilgili bankaya verilmek üzere başvuru sahibine verilir.” şeklindeki maddenin yukarıda belirtildiği şekilde değiştirilmesiyle yurt dışından yardım alma bildiriminin iki nüsha düzenlenmesi yerine tek nüsha olarak düzenlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca bildirimin bir örneğinin mülki idare amiri tarafından onaylanarak ilgili bankaya verilmek üzere başvuru sahibine verilmesi uygulamasına son verilmiştir.

MADDE 4- Yönetmeliğin 20’nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Açıklama: Yönetmeliğin 20’nci maddesinde yurtdışından yardım alma başvuru formuna eklenecek belgeler düzenlenmiştir. “Başvuru formu ekinde, yetkili organın karar örneği, varsa bu konuda düzenlenen protokol, sözleşme ve benzeri belgeler ile yardımın aktarıldığı hesaba ilişkin dekont, ekstre ve benzeri belgenin bir örneği de eklenir.” şeklinde düzenlemeyi içeren 20’nci maddenin yürürlükten kaldırılmasıyla yurtdışından yardım alma başvuru formuna yetkili organın karar örneği, varsa bu konuda düzenlenen protokol, sözleşme ve benzeri belgeler ile yardımın aktarıldığı hesaba ilişkin dekont, ekstre ve benzeri belgenin bir örneğinin eklenmesi uygulanmasına son verilmiştir. Artık yurt dışından yardım alan bir dernek başvuru formuna bu belgeleri eklemeyecektir.

MADDE 5- Yönetmeliğin 23’üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Ek-7’de” ibaresi “Ek-9’da” şeklinde değiştirilmiştir.

Açıklama: Yönetmeliğin 23’üncü maddesinde yabancı vakıfların başvurusu düzenlenmiştir. Bu değişiklikte yönetmeliğin Ek-7’si yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun yerine temsilcilik veya şube açma başvurularında “Ek-9” örnek statüdeki bilgileri ihtiva eden statü verilecektir.

MADDE 6 - Yönetmeliğin 27’nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Ayrıca, temsilcilik veya şube açma başvurularında Ek-9’da yer alan örnek statüdeki bilgileri ihtiva eden statünün de verilmesi zorunludur.”

Açıklama: Yönetmeliğin 27'nci maddesinde yabancı derneklerin Türkiye'de faaliyette bulunmalarına ilişkin başvuru düzenlenmiştir. Yapılan bu değişiklikle, yabancı vakıfların Türkiye'de temsilcilik veya şube açma başvurularında Ek-9'da yer alan örnek statüdeki bilgileri ihtiva eden statünün verilme zorunluluğu getirilmiştir.

MADDE 7- Yönetmeliğin 32'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Dernekler aşağıda yazılı defterleri tutarlar.” cümlesinden sonra gelmek üzere, “Ancak, Alındı Belgesi Kayıt Defteri, Demirbaş Defteri ve Envanter Defterlerinin tutulması isteğe bağlıdır. Büyük Defterin onaylatılması zorunlu değildir.” cümlesi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan “Bu maddede sayılan ve derneklerce” ibaresi “Derneklerce” şeklinde değiştirilmiştir.

Açıklama: Yönetmeliğin 32'nci maddesinde dernekler tarafından tutulacak defterler düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “Dernekler aşağıda yazılı defterleri tutarlar.” cümlesinden sonra gelmek üzere “Ancak, Alındı Belgesi Kayıt Defteri, Demirbaş Defteri ve Envanter Defterlerinin tutulması isteğe bağlıdır. Büyük Defterin onaylatılması zorunlu değildir.” cümlesinin eklenmesiyle gerek işletme hesabı esasına göre gerekse bilanço usulüne göre defter tutan tüm derneklerde zorunlu olan alındı belgesi kayıt defterinin tutulması isteğe bağlı hale getirilmiştir.

Yine işletme hesabı esasına göre defter tutan derneklerde zorunlu olan demirbaş defterinin, bilanço esasına göre defter tutan derneklerde zorunlu olan envanter defterinin tutulması isteğe bağlanmıştır. Bilanço esasına göre defter tutan derneklerde tutulması zorunlu olan büyük defterin tasdik zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.

MADDE 8- Yönetmeliğin 36'ncı maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi “Ancak, Yevmiye Defteri kullanılacağı yıldan önce gelen son ayda, her yıl yeniden tasdik ettirilir.” şeklinde değiştirilmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasının başına “Tasdik edilen her defter için ayrı bir tasdik numarası verilir.” cümlesi eklenmiştir.

Açıklama: Yönetmeliğin 36'ncı maddesinde dernekler tarafından tutulacak defterlerin tasdikine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Bu değişiklikle bilanço esasına göre tutulan yevmiye defteri dışındaki diğer defter-

lerin her yıl yeniden tasdik edilmesine son verilmiştir. Bu defterler bitene kadar kullanılabilir. Yine bu değişikliklerle form veya sürekli form yapraklı defterlerin yeniden tasdik edilme zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır.

MADDE 9- Aynı Yönetmeliğin 37'nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“İl dernekler müdürlüğü, tasdikini yaptığı defterleri elektronik ortamda tutulan, örneği Ek-12'de yer alan Tasdik Defterine kaydeder. Her yılın sonunda çıktısı alınan Tasdik Defterinin sayfaları sıra numarasıyla teselsül edildiğine bakılarak, bu sayfalar teker teker il dernekler müdürlüğünün mühürü ile mühürlenir ve son sayfasına kaç sayfadan ibaret olduğu ile onay tarihi belirtilerek, il dernekler müdürü tarafından imzalanır.”

Açıklama: Yönetmeliğin 37'nci maddesinde tasdik defteri düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasının yukarıda belirtildiği gibi değiştirilmesiyle, tasdik defterinin elektronik ortamda tutulması ve yılsonlarında alınan çıktılara sıra numarası verilerek her sayfası mühürlenip, son sayfasının tasdiklenmesi düzenlenmiştir. Tasdik defterinin il dernekler müdürlüğü tarafından ayrıca elle tutulmasına son verilmiştir.

MADDE 10- Yönetmeliğin 38'inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“MADDE 38- Dernek gelirleri alındı belgesi ile tahsil edilir. Dernek gelirlerinin bankalar aracılığı ile tahsili halinde banka tarafından düzenlenen dekont veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi yerine geçer.

Dernek giderleri ise fatura, perakende satış fişi, serbest meslek makbuzu gibi harcama belgeleri ile yapılır. Ancak, 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesi kapsamında bulunan ödemeler için 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre gider pusulası düzenlenir. Bu kapsamda da bulunmayan ödemeler için Ek-13'te yer alan Gider Makbuzu veya banka dekontu gibi belgeler harcama belgesi olarak kullanılır.

Dernekler tarafından kişi, kurum veya kuruluşlara yapılacak bedelsiz mal ve hizmet teslimleri Ek-14'te yer alan Ayni Yardım Teslim Belgesi ile yapılır. Kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından derneklere yapılacak bedelsiz mal ve hizmet teslimleri ise Ek-15'te yer alan Ayni Bağış Alındı Belgesi ile kabul edilir.

Bu belgeler; Ek-13, Ek-14 ve Ek-15'te gösterilen biçim ve ebatla, müteselsil seri ve sıra numarası taşıyan, kendinden karbonlu elli asıl ve elli koçan yaprağından meydana gelen ciltler veya elektronik sistemler ve yazı makineleri aracılığıyla yazdırılacak form veya sürekli form şeklinde, dernekler tarafından bastırılır. Form veya sürekli form şeklinde bastırılacak belgelerin, belirtilen nitelikte olması zorunludur.

Bastırılan belgelerin adedi ile seri ve sıra numaralarının, onbeş gün içinde basımevleri tarafından mülki idare amirliğine bildirilmesi zorunludur.”

Açıklama: Yönetmeliğin 38'inci maddesinde gelir ve gider belgeleri düzenlenmiştir. Dernek giderleri fatura, perakende satış fişi, serbest meslek makbuzu gibi harcama belgeleri ile yapılır. Ancak, 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesi kapsamında bulunan ödemeler için 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre gider pusulası düzenlenir. Bu kapsamda bulunmayan ödemeler için Ek-13'te yer alan Gider Makbuzu veya banka dekontu gibi belgeler harcama belgesi olarak kullanılır. Bu değişiklikle artık gider makbuzu ile birlikte banka dekontu gibi belgelerin de harcama belgesi olarak kullanılmasına olanak tanınmıştır. “Bastırılan belgelerin adedi ile seri ve sıra numaralarının, onbeş gün içinde basımevleri tarafından mülki idare amirliğine bildirilmesi zorunludur.” hükmü de bu değişikliğe eklenmiştir.

MADDE 11- Yönetmeliğin 43'üncü maddesinin beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Alındı Belgesi Ciltleri Takip Defteri elektronik ortamda tutulur. Her yılın sonunda çıktısı alınan Alındı Belgesi Ciltleri Takip Defterinin sayfaları sıra numarasıyla teselsül edildiğine bakılarak, bu sayfalar teker teker il dernekler müdürlüğünün mühürü ile mühürlenir ve son sayfasına kaç sayfadan ibaret olduğu ile onay tarihi belirtilerek, il dernekler müdürü tarafından imzalanır.”

Açıklama: Yönetmeliğin 43'üncü maddesinde alındı belgelerinin bastırılması ve kontrolü düzenlenmiştir. Bu maddenin beşinci fıkrasında yapılan değişiklikle Alındı Belgesi Ciltleri Takip Defterinin elektronik ortamda tutulması ve yılsonlarında alınan çıktılara sıra numarası verilerek her sayfası mühürlenip, son sayfasının tasdiklenmesi düzenlenmiştir. Alındı Belgesi Ciltleri Takip Defterinin il dernekler müdürlüğü tarafından ayrıca elle tutulmasına son verilmiştir.

MADDE 12- Yönetmeliğin 44'üncü maddesinin beşinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Açıklama: Yönetmeliğin 44'üncü maddesinde alındı belgelerinin deftere kaydı düzenlenmiştir. Bu maddenin beşinci fıkrasındaki, "Alındı belgelerinden kaybolan veya çalınanlar bir tutanak ile tespit edilir ve en kısa sürede dernekler birimlerine bildirilir. Gerekli işlemlerin yapılması için durum, dernekler birimleri tarafından Cumhuriyet başsavcılıklarına intikal ettirilir." hükmü yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 13- Yönetmeliğin 46'ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"MADDE 46- Yönetim kurulu asıl üyeleri hariç, dernek adına gelir tahsil edecek kişi veya kişiler, yetki süresi de belirtilmek suretiyle, yönetim kurulu kararı ile tespit edilir. Gelir tahsil edecek kişilerin açık kimliği, imzası ve fotoğraflarını ihtiva eden ve Ek-19'da yer alan Yetki Belgesi dernek tarafından iki nüsha olarak düzenlenerek, dernek yönetim kurulu başkanınca onaylanır. Yönetim kurulu asıl üyeleri yetki belgesi olmadan gelir tahsil edebilir.

Yetki belgelerinin süresi yönetim kurulu tarafından en çok bir yıl olarak belirlenir. Süresi biten yetki belgeleri birinci fıkraya göre yenilenir. Yetki belgesinin süresinin bitmesi veya adına yetki belgesi düzenlenen kişinin görevinden ayrılması, ölümü, işine veya görevine son verilmesi, derneğin kendiliğinden dağıldığının tespit edilmesi veya fesih edilmesi gibi hallerde, verilmiş olan yetki belgelerinin dernek yönetim kuruluna bir hafta içinde teslimi zorunludur. Ayrıca, gelir toplama yetkisi yönetim kurulu kararı ile her zaman iptal edilebilir."

Açıklama: Yönetmeliğin 46'ncı maddesinde yetki belgesi düzenlenmiştir. Bu maddenin yukarıdaki şekilde değiştirilmesiyle, gelir tahsil eden yönetim kurulu üyelerine yetki belgesi düzenleme zorunluluğu kaldırılmıştır. Yetki belgelerinin 3 nüsha düzenlenmesi yerine 2 nüsha düzenlemesi benimsenmiş ve bu yetki belgelerinin dernekler birimine verilmesi uygulamasına son verilmiştir. Artık alınan yönetim kurulu kararıyla birlikte yetki belgesinin düzenlenmesiyle adına yetki belgesi düzenlenen kişi hemen gelir tahsil edebilecektir. Yetki belgelerinin görev süresi bir yıla sınırlandırılmıştır. Önceden yönetim kurulunun görev süreleri ile sınırlıydı. Yetki belgelerindeki değişikliklerin 15 gün içinde dernekler birimine bildirilmesi uygulamasına da son verilmiştir.

MADDE 14- Yönetmeliğin 53'üncü maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“İzin almak için başvuracak derneklerde aşağıdaki şartlar aranır:

- a) En az bir yıldan beri faaliyette bulunması,
- b) Amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için giriştiği faaliyetler ve yaptığı hizmetler ile gelecekte yapılması düşünülen işlerin; üyelerinin dışında topluma yararlı sonuçlar verecek nitelikte olması,
- c) Benzer amaçlı dernekler arasında en çok üyeye sahip olması,
- ç) Son üç yıl içinde, kendi üyeleri dışında ulusal veya uluslararası alanda yaptığı en az üç proje veya faaliyetini belgelendirmesi,
- d) Yerleşim yerinin bulunduğu il dışında, en az üç ilde şube veya temsilciliğinin bulunması,
- e) Bu konuda genel kurulunda karar almış olması.”

Açıklama: Yönetmeliğin 53'üncü maddesinde dernek adlarında izinle kullanılacak kelimelerin izin alma süreci ve şartları düzenlenmiştir. Bu madde yapılan değişikliklerle, izin almak için başvuran derneklerde aranılacak şartlarda, “Aynı amaçlı dernekler arasında en çok üyeye sahip olması” şartı “Benzer amaçlı dernekler arasında en çok üyeye sahip olması” şeklinde değiştirilmiş ve “ç) Son üç yıl içinde, kendi üyeleri dışında ulusal veya uluslararası alanda yaptığı en az üç proje veya faaliyetini belgelendirmesi” ile “d) Yerleşim yerinin bulunduğu il dışında, en az üç ilde şube veya temsilciliğinin bulunması” şartları ilave edilmiştir.

MADDE 15- Yönetmeliğin 61'inci maddesinin “Alkollü içki kullanılması” şeklinde olan başlığı “Alkollü içki kullanılması ve canlı müzik yayını” şeklinde değiştirilmiştir. Aynı maddenin birinci fıkrası ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve aynı maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

“Dernek lokallerinde alkollü içki kullanılması mülki idare amirinin iznine bağlıdır. Ancak, alkollü içki izni verilebilmesi için dernek lokalinin içkili yer bölgesi içinde bulunması zorunludur. Yetkili mercilerden alkollü içki satış belgesi alamayan veya bu belgesi iptal edilmiş derneklerin lokallerinde alkollü içki verilemez ve alkollü içki kullanılamaz.”

“Dernek lokallerinde, halkın huzur ve sükûnu ile kamu istirahatı açısından sakınca bulunmaması kaydıyla yapılacak ölçüm ve kontrolü müteakip, mülki idare amirinin kararıyla canlı müzik izni verilir. Canlı müzik lokal açma ve işletme izin belgesine işlenmez. Ancak, görevliler sorduğu zaman gösterilebilecek şekilde işyerinde bulundurulur.

Canlı müzik izni verilen yerlerde, belirlenen saatler dışında ve ilgili mevzuatta belirtilen ses seviyelerinin üstünde halkın huzur ve sükûnunu bozacak şekilde yayın yapılması durumunda izin iptal edilir. Bu hususlar, canlı müzik izni verilirken derneğe tebliğ edilir.

Dernek yöneticileri veya 60'ıncı maddede belirtilen sorumlu müdürler, canlı olarak veya elektronik cihazlarla yapılan müzik yayınının tespit edilen saatleri aşmamasını ve gerekli ikaz levhalarının asılmasını sağlar.”

Açıklama: Yönetmeliğin 61'inci maddesinde dernek lokallerinde alkollü içki kullanılması düzenlenmiştir. Bu maddede yapılan değişikliklerle dernek lokallerinde canlı müzik izni verilmesine ve bu iznin iptal edilmesine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

MADDE 16- Yönetmeliğin 66'ncı maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Kumar oynatıldığı, izinsiz içki kullanıldığı, umuma açık yer durumuna geldiği veya yazılı uyarıya

rağmen, 63'üncü maddede belirtilen lokal yönergesine veya bu Yönetmelikte belirtilen lokaller ile ilgili diğer usul ve esaslara aykırı hareket edildiği tespit edilen lokaller, mülki idare amiri tarafından otuz günü geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men edilir.”

Açıklama: Yönetmeliğin 66'ncı maddesinde lokallerin faaliyetten geçici olarak men edilmeleri düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasının değiştirilmesiyle, yazılı uyarıya rağmen Dernekler Yönetmeliğinde belirtilen usul ve esaslara aykırı hareket edilmesi hali de geçici olarak faaliyetten men edilme sebepleri arasına alınmıştır.

MADDE 17- Yönetmeliğin 67'nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Lokal açma ve işletme izin belgesi iptal edilen derneklerin lokal açma başvuruları, iptal tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe incelemeye alınmaz.”

Açıklama: Yönetmeliğin 67'nci maddesinde lokal açma ve işletme izninin iptali düzenlenmiştir. Bu maddeye “Lokal açma ve işletme belgesi iptal edilen derneklerin lokal açma başvuruları, iptal tarihinden itibaren bir yıl geçmedikçe incelemeye alınmaz.” fıkrasının eklenmesiyle lokal açma ve işletme belgesi iptal edilen dernekler 1 yıl geçmeden lokal açmak için başvuramayacak, başvursalar dahi talepleri işleme alınmayacaktır.

MADDE 18- Yönetmeliğin 71'inci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bu tespitleri yaptırmaya Lokal Açma ve İşletme İzin Belgesini veren mülki idare Amirliği yetkilidir.”

Açıklama: Yönetmeliğin 71'inci maddesinde lokal açılışlarında uzaklıkların ölçülmesi düzenlenmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesinin, “Bu tespitleri yaptırmaya Lokal Açma ve İşletme İzin Belgesini veren mülki idare Amirliği yetkilidir.” şeklinde yeniden düzenlenmesiyle, artık lokal açılışlarında uzaklık ölçülmesinde dernekler birimi yerine, bu izni veren mülki idare Amirliği yetkili hale gelmiştir.

MADDE 19- Yönetmeliğin 74'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan “Bu yönetmelikte” ibaresi “Bu yönergelerde” şeklinde değiştirilmiştir.

Açıklama: Yönetmeliğin 74'üncü maddesinde Sandık Yönergesi, düzenlenmiştir. 74'üncü maddenin birinci fıkrasında yer alan “Bu yönetmelikte” ibaresi “Bu yönergelerde” şeklinde değiştirilerek önceki yönetmelikte yapılan kelime hatası düzeltilmiştir.

MADDE 20- Yönetmeliğin 77'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan “sandık yönetmeliğinde” ibaresi “74'üncü maddeyle düzenlenen sandık yönergesinde” şeklinde değiştirilmiştir.

Açıklama: Yapılan bu değişiklikle Yönetmelikteki kelime hatası düzeltilmiştir.

MADDE 21- Yönetmeliğin 87'nci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Her defter, ilk yaprağından başlamak kaydıyla sayfaları (001)'den (200)'e kadar numaralandırılır.”

Açıklama: Yönetmeliğin 87'nci maddesinde derneklerin numaralandırılması düzenlenmiştir.

Bu maddenin ikinci fıkrasında yer alan; “Her defter, ilk yaprağının içinden başlamak ve karşılıklı sayfalara aynı numara verilmek kaydıyla sayfaları (001)’den (200)’e kadar numaralandırılır.” şeklindeki cümle “Her defter, ilk yaprağından başlamak kaydıyla sayfaları (001)’den (200)’e kadar numaralandırılır.” şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklikle dernek kütük defterlerinin karşılıklı sayfalara aynı numara verilmesine son verilmiştir. Artık dernekler birimleri defterin ilk yaprağından başlanarak (001)’den (200)’e kadar numaralandırılacaktır.

MADDE 22- Yönetmeliğin 88’inci maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Açılan her dosya üzerine derneğin kütük numarası yazılır.”

Açıklama: Yönetmeliğin 88’inci maddesinde derneklerin kütük dosyası düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasının üçüncü cümlesinde yer alan, “Açılan her dosya üzerine kütük numarası ve adı üç cm ebadında rakam ve harflerle yazılır.” ifadesi, “Açılan her dosya üzerine derneğin kütük numarası yazılır.” şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklikle dernekler birimleri artık açılan kütük dosyalarına sadece kütük numarasını yazacaklardır.

MADDE 23- Yönetmeliğin 91’inci maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Gerekli görülen hallerde protokol, proje ve diğer belgelerin bir örneğinin dernekler birimine verilmesi istenir.”

Açıklama: Yönetmeliğin 91’inci maddesinde kamu kurum ve kuruluşları ile yürütülen ortak projeler düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasının son cümlesinde yer alan; “Protokolde, proje yönetim grubunda proje saymanı olarak dernek saymanının yer alması zorunludur. Proje yönetim grubu, yapılan protokol ve projenin örneğini Ek-23’de gösterilen Proje Bildirimine ekleyerek, protokol tarihini izleyen bir ay içinde projenin tarafı olan dernek merkezinin bulunduğu yerin valiliğine vermekle yükümlüdür.” ifadesi, “Gerekli görülen hallerde protokol, proje ve diğer belgelerin bir örneğinin dernekler birimine verilmesi istenir.” şeklinde değiştirilmiştir. Yine Yönetmeliğin Ek-23’ü yürürlükten kaldırılmıştır.

Yapılan bu değişikliklerle derneklerin kamu kurum ve kuruluşları ile ortak proje yürütmesi halinde, protokol ve projenin birer örneğinin eklenerek buna ilişkin bildirim verme yükümlüğü ortadan kaldırılmıştır. Bunun yerine, dernekler birimince gerekli görülerek istenmesi halinde, protokol, proje ve diğer belgeler verilecektir.

MADDE 24- Yönetmeliğin Ek-2’si, Ek-3’ü, Ek-4’ü, Ek-6’sı, Ek-9’u, Ek-12’si, Ek-13’ü, Ek-14’ü, Ek-16’sı, Ek-17’si, Ek-18’i, Ek-19’u, Ek-21’i, Ek-22’si, Ek-24’ü, Ek-25’i ve Ek-26’sı ekteki şekilde değiştirilmiştir.

Açıklama: Dernekler Yönetmeliği eklerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu eklerin son hallerine, Dernekler Dairesi Başkanlığının “<http://www.dernekler.gov.tr/>” internet adresinde yer alan “Bildirim ve Ekler” menüsünden ulaşılabilir.

MADDE 25- Yönetmeliğin Ek-7’si ve Ek-23’ü yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 26- Bu Yönetmelik 31/1/2013 tarihinde yürürlüğe girer.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, Esas No: 2010/7-473, Karar No: 2010/520

Kararın Konusu: Dava, Dernekler Kanununun 32. maddesi hükmüne göre hasımsız olarak açılmış, zayi belgesi verilmesi istemine ilişkindir.

İlgili Kavramlar: Zayi belgesi, dava açma süresi.

İçtihat Metni:

Taraflar arasındaki “Zayi belgesi verilmesi” davasından dolayı yapılan yargılama sonunda; Narman Asliye Hukuk Mahkemesince davanın reddine dair verilen 30.07.2009 gün ve 2008/87 esas, 2009/61 sayılı kararın incelenmesi davacı tarafından istenilmesi üzerine, Yargıtay 7. Hukuk Dairesinin 03.12.2009 gün ve 5457-5540 sayılı ilamı ile Mahkemece, davacı dernek yöneticilerinin 5253 sayılı Yasanın 32/k bendinde düzenlenen 15 günlük süre geçirildikten sonra mahkemeye başvurdıkları gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş ise de, varılan sonuç yasal düzenlemelere uygun düşmediği gibi toplanan deliller de hüküm vermeye yeterli değildir.

5253 sayılı Dernekler Kanununun 32/k maddesi hükmünde, dernekler tarafından tutulması zorunlu olan defter ve belgelerin gerekli dikkat ve özen gösterilmiş olması şartıyla elde olmayan bir nedenle okunamayacak hale gelmesi veya kaybolması halinde derneğe, bu hususun öğrenilmesi tarihinden itibaren 15 gün içinde dernek merkezinin bulunduğu yer mahkemesinde zayi belgesi almak için dava açma zorunluluğu getirilmiş, bu gereği yerine getirmeyen yöneticilerin cezalandırılması öngörülmüştür.

Somut olaya gelince; dosya içeriğinde toplanan de-

lillerden davacı derneğin muhasebe işlemlerinin yapılması için evraklarını Erzurum il merkezine gönderdiği, bu evraklar içerisinde bulunan karar defterinin kaybolduğu anlaşılmaktadır.

Usul kurallarına göre, ispat yükü olumsuz iddia edene değil, olumluyu iddia edene düşer. Dosya içeriğinde davacı dernek yöneticilerinin gerekli dikkat ve özeni göstermediği veya defteri kasten kaybettiklerine ilişkin herhangi bir delil ve belge bulunmamaktadır. Davacı dernek tacir olmadığından yöneticilerinin basiretli bir tacir gibi davranma yükümlülükleri de bulunmamaktadır. Bu olgular ve defterin davacı dernek yöneticilerinin iradeleri dışında bir nedenle kaybolduğu, ayrıca 5253 sayılı Yasanın 32/k bendinde öngörülen 15 günlük sürenin dernek yöneticilerinin gecikmeden mahkemeye başvurmalarını sağlamaya yönelik olarak getirildiği, bu tarihten sonra dava açılmayacağı şeklinde değerlendirileceği gözetilerek, davacı dernek yöneticilerinin davaya konu karar defterini kasten zayi edip etmediklerinin veya bu eylem nedeniyle haklarında verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunup bulunmadığının araştırılarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik araştırma ile yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir (...) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Temyiz Eden: Davacı**Hukuk Genel Kurulu Kararı**

Hukuk Genel Kurulu'nca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği görüldü:

Davacı, dernek karar defterinin 23.11.2008 tarihinde kaybolduğu anlaşıldığından bahisle bu hususun tespiti ile zayı belgesi verilmesini istemiştir.

Yerel Mahkemece "Karar defterinin kaybolmaması için gerekli dikkat ve özenin gösterilmediği ve davaya konu karar defterinin elde olmayan bir nedenden dolayı kaybolmadığı, üstelik 5253 sayılı Yasanın 32/k bendinde öngörülen onbeş günlük süre geçtikten sonra işbu davanın açıldığı" gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiş; bu karar davacının temyizi üzerine Özel Dairece yukarıda yazılı gerekçe ile bozulmuştur.

Yerel Mahkeme önceki kararında direnmiş; hükmü temyize davacı getirmiştir.

Yerel Mahkeme ile Özel Daire arasındaki uyuşmazlık; 5253 sayılı Yasanın 32/k bendinde öngörülen onbeş günlük sürenin hak düşürücü nitelikte olup olmadığı, işin esası yönünden de davacı tarafca karar defterinin kaybolmaması için gerekli dikkat ve özenin gösterilip, gösterilmediği noktalarında toplanmaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yerel mahkemece hem hak düşürücü süre dolduğundan hem de esastan davanın reddine karar verilmiş olup; hak düşürücü sürenin dolduğundan bahisle davanın reddedildiği durumda işin esası incelenmeyeceğinden aynı zamanda esas hakkında da karar verilemez. Hak düşürücü süre dolmuş ise işin esasına girilmeyip sadece bu yönden karar vermekle yetinilmelidir.

Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında öncelikle söz konusu sürenin hak düşürücü nitelikte olup olmadığı hususu ele alınmış; 20.10.2010 günlü ikinci görüşmede 5253 sayılı Yasanın 32/k bendinde öngörülen onbeş günlük sürenin hak düşürücü nitelikte olmadığı, sadece dernek yöneticilerinin zaman kaybetmeden mahkemeye başvurmalarını sağlamaya yönelik ve başvurulmamasının cezai sonuçlara bağlandığı özel bir düzenleme olduğu sonucuna varılmakla, somut olaya özgü olmak üzere işin esasına yönelik incelemeye geçilmesine oyçokluğu ile karar verilmiştir.

Esas yönünden yapılan incelemede ise; özel dai-

renin araştırmaya yönelik bozma kararı kısmen yerinde bulunmakla birlikte 5253 sayılı Yasanın 32/k bendi "9 ve 19'uncu maddelerin üçüncü fıkralarındaki zorunluluğa uymayanlar ile tutulması zorunlu olan defter ve belgelerin, gerekli dikkat ve özen gösterilmiş olması şartıyla, elde olmayan bir nedenle okunamayacak hâle gelmesi veya kaybolması hâlinde, öğrenme tarihinden itibaren onbeş gün içinde dernek merkezinin bulunduğu yerin yetkili mahkemesine zayı belgesi almak için başvurmayan veya bu belgeyi denetim sırasında ibraz edemeyenler üç aya kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. 21'inci maddedeki yükümlülükler aykırılık halinde de failler hakkında aynı cezaya hükmolunur." şeklinde olup, mahkûmiyet hükmü bulunup bulunmaması esasa etkili değildir. Bu nedenle bozma metninde yer alan "...bu eylem nedeniyle haklarında verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunup bulunulmadığı..." ifadesinin metinden çıkarılmasının uygun olacağı, ayrıca karar defterinin kaybında kasıt ya da kasta yakın bir kusur bulunup bulunmadığının da tespiti gerekirken, böyle bir inceleme ve araştırmanın mahkemece yapılmamış olduğu, 20.10.2010 günü yapılan ilk görüşmede oyçokluğu ile karara bağlanmıştır.

O halde mahkemece yapılacak iş; kanunda aranan başvuru süresinin hak düşürücü süre olmaması nedeniyle işin esasına yönelik delilleri toplamak ve özellikle karar defterinin kasten veya kasta yakın bir kusurun varlığı nedeniyle zayı olup olmadığını araştırarak, sonucuna göre bir karar vermek olacaktır.

Açıklanan hususlar göz ardı edilerek eksik incelemeye dayalı önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır.

Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.

SONUÇ:

Yukarıda açıklanan nedenlerle, davacının temyiz itirazlarının kabulü ile bozma ilamı metninden "veya bu eylem nedeniyle haklarında verilmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunup bulunulmadığının" ibaresi de çıkarılarak direnme kararının yukarıda açıklanan değişik nedenlerden dolayı HUMK'nun 429. maddesi gereğince BOZULMASINA, istek halinde temyiz peşin harcın geri verilmesine, hak düşürücü süre yönünden yapılan ikinci görüşmede, esas yönünden ise yapılan ilk görüşmede olmak üzere, 20.10.2010 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

SORU

CEVAP

Ceylan T. (Düzce): Yabancı dernekler, işbirliği yapma, temsilcilik veya şube açma, dernek veya üst kuruluş kurma, kurulan dernek veya üst kuruluşlara katılma ve Türkiye’de doğrudan faaliyette bulunma ile ilgili başvurularını nasıl yaparlar?

Bu konuya ilişkin düzenleme Dernekler Yönetmeliğinin 27’nci maddesinde; “Yabancı dernekler, işbirliği yapma, temsilcilik veya şube açma, dernek veya üst kuruluş kurma, kurulan dernek veya üst kuruluşlara katılma ve Türkiye’de doğrudan faaliyette bulunma ile ilgili başvurularını Bakanlığa Ek-6’da

belirtilen form ve eklerini dört nüsha vererek yaparlar. Ayrıca, temsilcilik veya şube açma başvurularında Ek-9’da yer alan örnek statüdeki bilgileri ihtiva eden statünün de verilmesi zorunludur. İşbirliği yapma başvuruları, yabancı dernek adına ülkemizde işbirliği yapılacak dernek tarafından da gerçekleştirilebilir. Başvurular, Bakanlığa doğrudan yapılabileceği gibi posta aracılığıyla da yapılabilir. Yabancı derneklerin Türkiye’deki faaliyetleri çerçevesinde daha önce verilmiş izinlerle ilgili olarak istenen belgelerin verilmesi gerektiğinde, yeni izin başvurusunda geçerliliğini koruyan belgeler istenmez.” şeklinde düzenlemiştir.

? **Aynur K. (Ankara):** Biz Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı bir dernek şubesiyiz. Bizim kayıtlarımızı mutlaka Türkçe olarak mı tutmamız gerekiyor?

5253 sayılı Dernekler Kanununun 31’inci maddesi; “Dernekler, defterlerinde ve kayıtlarında ve Türkiye Cumhuriyetinin resmi kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanırlar.” hükmüne amirdir. Bu madde hükmünden de açıkça anlaşılacağı üzere, Türkiye’de faaliyette bulunan tüm dernekler defter ve kayıtlarında Türkçe’yi kullanmak zorundalar. Bu zorunluluğa uyulmaması halinde ise aynı kanunun 32’nci maddesinin (r) bendindeki; “31’inci maddede öngörülen zorunluluğa uymayanlara bin Türk Lirası idarî para cezası verilir.” hükmüne göre işlem yapılmaktadır.

? **Mehmet C. (Diyarbakır):** Dernek tüzüğümüz kanunda ve yönetmelikte yapılan değişiklikler sonrasında mevzuata aykırı hale geldi. Mevzuata aykırı hale gelen tüzüğe uymamız gerekmekte midir?

Kanun ve yönetmeliklere aykırı olmamak şartıyla her zaman tüzükte belirtilen hususlara göre hareket edilir. Ancak zaman zaman kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler olmaktadır. Kanun ve yönetmeliklerde değişiklik yapılması halinde, tüzükte değişiklik yapılamamış olsa bile, dernek yetkilileri kanun ve yönetmelikteki hususlardan sorumludurlar.

Bu durumda ilk fırsatta olağan veya olağanüstü toplantılarla bu farklı durum değerlendirilmeli ve tüzüğün ilgili maddesi değiştirilmelidir.

? **Ceyda Nur S. (Aksaray):** Derneğimizin isminde “Millî” kelimesi kullanıyoruz. Bu kelimenin kullanılmasında izin alınması gerekiyormuş. Bizim bu kelimeyi izinsiz kullanmamız halinde ne tür yaptırım uygulanmaktadır?

5253 sayılı Dernekler Kanununun 26’ncı maddesine göre “millî” kelimesinin dernek isminde kullanılabilmesi için izin alınması gerekmektedir. İzin alınmaması durumunda ise aynı kanunun 32’nci maddesinin (n) bendindeki; “28’inci maddede belirtilen kelimeleri izinsiz kullanan veya 29’uncu maddede belirtilen yasaklara, yazılı olarak uyarılmalarına rağmen, aykırı hareket eden dernek yöneticileri, fiilleri daha ağır

bir cezayı gerektirmediği takdirde, yüz günden az olmamak üzere, adli para cezası ile cezalandırılır ve derneğin feshine de karar verilir.” hükmü gereğince işlem yapılması talep edilmektedir.

Ceyhun G. (Trabzon): *Bizim derneğimiz bir çocuk derneği. Ancak valilik tarafından yapılan denetimde evrak kayıt defteri usulüne uygun tutulmadığı gerekçesiyle para cezası kesildi. Bu uygulama doğru bir uygulama mıdır?*

5253 sayılı Dernekler Kanununun 32’nci maddesinin (d) bendi; “Derneğe ait tutulması gereken defter veya kayıtları tutmayan veya tasdiksiz defter tutan dernek yöneticileri, üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu defter ve kayıtların usulüne uygun tutulmaması halinde dernek yöneticilerine ve defterleri tutmakla sorumlu kişilere beşyüz Türk Lirası idarî para cezası verilir. Adına yetki belgesi düzenlenmediği halde gelir toplayanlar ile bilerek bu şekilde gelir toplanmasına izin veren yönetim kurulu üyelerine bin Türk Lirası idarî para cezası verilir.” hükmüne amirdir. Bu maddeye göre evrak kayıt defterinin usulüne uygun tutulmaması halinde idari para uygulanması gerekmektedir. Ancak derneğinizin bir çocuk derneği olması nedeniyle aynı kanunun 33’üncü maddesindeki; “Bu kanunda belirtilen cezalar çocuk dernekleri hakkında, yazılı olarak uyarılmasına rağmen tekrar edilmesi halinde uy-

gulanır.” hükmü gereği, öncesinde uyarılması halinde bu idari para cezası uygulanabilir. Bu durumda derneğinizin daha önce uyarılıp uyarılmadığı önem arz etmektedir.

Havva A. (İzmir): *İdari para cezasına itiraz etmek istiyoruz bu itirazı nereye yapabiliriz?*

İdari para cezalarına ilişkin genel hususlar 5326 sayılı Kabahatler Kanununda düzenlenmiştir. 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 27’nci maddesindeki; “İdarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde idarî yaptırım kararı kesinleşir.” şeklindeki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, işlemin tebliğinden itibaren 15 gün içinde sulh ceza mahkemesine itiraz edilebilmektedir.

İbrahim Y. (Siirt): *Dernek gelirlerinde bankaya yatırılan tutarlar için ayrıca alındı belgesi kesilmeli midir?*

Dernek gelirleri alındı belgesi ile tahsil edilir. Dernek gelirlerinin bankalar aracılığı ile tahsili halinde banka tarafından düzenlenen dekont veya hesap özeti gibi belgeler alındı belgesi yerine geçer. Dernekler Yönetmeliğinin yukarıda belirtilen hükmü gereğince banka aracılığıyla tahsil edilen gelirler için ayrıca alındı belgesi düzenleme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Aylin Neriman S. (Van): *Kamu yararlı derneklerin yönetim kuruluna hangi şartlarda kayyum atanmaktadır?*

Yapılan denetimler sonucunda düzenlenen raporlar üzerine, kamu yararına çalışan derneklerin organlarında görev alan üyeler veya ilgili personel, hapis cezası verilmesini gerektiren suçların işlendiğinin tes-

SORU

CEVAP

pit edilmesi halinde, geçici bir tedbir olarak İçişleri Bakanınca görevden uzaklaştırılabilir.

Dernek merkezinin bulunduğu ilin valisi, görevden uzaklaştırılma kararının derneğe bildirilmesiyle eş zamanlı olarak, görevden uzaklaştırılan organların yerlerine; Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre, dernek merkezinin bulunduğu yerdeki sulh hukuk mahkemesinden kayyum atanmasını ister. Mahkeme bir hafta içinde, öncelikle dernek üyeleri arasından görevden uzaklaştırılanların sayısı kadar kayyum atanmasına karar verir ve bu kararda kayyumun görev ve yetkileri ile dernek tarafından

kayyuma verilecek ücret de belirtilir. Kayyumun görevi dava sonucu verilen hüküm kesinleşinceye kadar devam eder. Çeşitli nedenlerle boşalan bu kayyumların yerine, aynı usûlle yeni kayyum atanır.

? Fehmi K. (Kars): Temsilciliklerin tüzel kişiliği var mıdır? Dernek şubelerinden farkı nedir?
5253 sayılı Dernekler Kanununun 2'nci maddesinde temsilcilik; "Dernek faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği ve bünyesinde organları bulunmayan alt birimi" şeklinde, şube ise; "Dernek faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği olmayan ve bünyesinde organları bulunan alt birimi" şeklinde tanımlanmıştır. Bu madde hükmündeki tanımdan temel farklılığın şubenin alt organlarının bulunması, temsilciliğin ise alt organlarının bulunmaması olduğu anlaşılmaktadır. Her ikisinin de tüzel kişiliği bulunmamaktadır.

? Kamuraman Ç. (Eskişehir): Açılan temsilciliğin bildirilmemesi halinde ne işlem uygulanır?
5253 sayılı Dernekler Kanununun 24'üncü maddesi; "Dernekler, gerekli gördükleri yerlerde dernek faaliyetlerini yürütmek amacıyla temsilcilik açabilirler. Temsilcilikler, şube veya dernek genel kurullarında temsil edilmezler. Şubeler temsilcilik açamazlar. Temsilciliğin adresi, yönetim kurulu kararıyla temsilci olarak görevlendirilen kişi veya kişiler tarafından o yerin mülki idare amirliğine yazılı olarak bildirilir." hükmüne amirdir.

Bu madde hükmüne göre dernekler gerekli görülen herhangi bir yerde temsilcilik açabilirler. Bu temsilciliğin açılmasına, temsilci olarak görevlendirilen kişilerin kimler olduğuna ve temsilciliğin adresine ilişkin yönetim kurulu kararı alınır. Bu yönetim kurulu kararı ile birlikte temsilci olarak görevlendirilen kişiler tarafından temsilciliğin açıldığı yerin mülki idare amirliğine yazılı olarak bildirilir. Bu bildirimle birlikte temsilcilik açılmış olur.

Bu hükme göre temsilcilik için, yönetim kurulu kararı ile temsilci olarak görevlendirilen kişinin belirlenmesi gerekmektedir. Kanunun 32'nci maddesinin (I) bendinde; "22, 23 ve 24'üncü maddelerde belirtilen bildirim yükümlülüğünü, 19'uncu maddede belirtilen beyanname verme yükümlülüğünü yerine getirmeyen dernek yöneticilerine ve 24'üncü maddede belirtilen temsilcilere beşyüz Türk Lirası idari para cezası verilir." hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm gereğince açılan temsilciliklerin açıldığı mülki idare amirliğine bildirilmemesi durumunda hem görevlendirilen temsilcilere, hem de dernek başkanına idari para cezası kesilebilmektedir.

? Birgül T. (Samsun): Dernek lokallerine üye olmayanlar girebilir, sunulan hizmetten yararlanabilir mi?

Dernekler Yönetmeliğinin 64'üncü maddesinde; "Lokalden yararlanacak üyelere, dernek üyeliğine kabul kararının tarih ve sayısı ile dernek başkanının imzası bulunan lokal kimlik kartı verilir. Üyeler lokalde bulundukları sürece bu kimliği üzerlerinde taşımak ve denetimler sırasında bu kartı göstermek zorundadırlar.

Lokale o derneğin üyesi olmayanlar giremez. Ancak, üyelerin beraberindeki misafirleri lokallere kabul edilebilir. Misafirler lokalde bulundukları sürece, misafir kartlarını ilk bakışta görülecek şekilde üzerlerinde taşımak zorundadırlar." hükmü bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre lokallerden üyeler ve misafirleri yararlanabilmektedir. Ancak üyelerin lokal kimlik kartlarını, misafirlerin misafir kartlarını taşımaları ve göstermeleri gerekmektedir.

Kerem A. (İstanbul): Daha önce izinle açılmış lokalimizde alkol kullanırmak istiyoruz. Alkol kullanırmak için izin almamız gerekmekte midir? İzin alınmazsa ne olur?

Açılış izni olan lokalinizde içki kullanırmak istediğinizde, içki kullanılmasına ilişkin mülki idare amirliğinden izin alınması gerekmektedir. İzinsiz içki kullanılması durumunda da 5253 sayılı Dernekler Kanununun 32'nci maddesinin (m) bendindeki; "26'ncı maddede belirtilen tesisleri izinsiz açan dernek yöneticilerine beşyüz Türk Lirası idarî para cezası verilir ve tesisin kapatılmasına da karar verilebilir." hükmü gereğince işlem yapılmaktadır.

Yine Dernekler Yönetmeliğinin 66'ıncı maddesinde; "Kumar oynatıldığı, izinsiz içki kullanıldığı, umuma açık yer durumuna geldiği veya yazılı uyarıya rağmen, 63'üncü maddede belirtilen lokal yönetmesine veya bu yönetmelikte belirtilen lokaller ile ilgili diğer usul ve esaslara aykırı hareket edildiği tespit edilen lokaller, mülki idare amiri tarafından otuz gün geçmemek üzere geçici süreyle faaliyetten men edilir. Yukarıdaki fıkrada yazılı fiiller sebebiyle üç defa faaliyetten men edilen lokallerin izin belgeleri, mülki idare amirince iptal edilir." hükmü gereğince, izinsiz içki kullanıldığının tespiti halinde, lokal faaliyetten geçici olarak men edilir.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ÇEVRE OKURYAZARLIĞI BİLİNCİ OLUŞTURMADAKİ ROLÜ

Dr. Özge Uluğ YURTTAŞ, Dr. Başak ŞİŞMAN

Karabük Üniversitesi Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2012, Sayı:4, Sayfa: 445-457

Özet: Tüketim toplumunun yükselişi ile birlikte tüketimin sınırları giderek genişlemekte, mal, ürün ve hatta hizmetin ötesinde; ormanların, doğal yaşamın, suyun, havanın tüketimine kadar uzanmaktadır. Böylece, tüketim ve tüketime yönelik üretim yaklaşımı, doğal kaynaklara büyük ölçüde zarar vermektedir. Bilinçsiz tüketim bir taraftan hammadde kaynaklarını olumsuz etkilerken öte yandan da çevreye zarar vermektedir. Bu geri döndürülmesi çoğu zaman imkânsız veya çok güç olan zararlı süreç, ancak bilinçli tüketimin yaygınlaşması ile önlenabilir. Bu çalışma, sivil toplum örgütlerinin toplumsal bilinç oluşturma ve toplumu bilinçsiz tüketime karşı harekete geçirme noktalarında neler yapabileceklerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tüketim toplumu, çevre okuryazarlığı, sivil toplum örgütleri.

1. Giriş
2. Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü
- 2.1. Tüketim Toplumunda Kitle İletişim Araçlarının Rolü
- 2.2. Tüketim Toplumu Oluşumunda Kanaat Önderleri
- 2.3. Sürdürülebilir Tüketim Bilinci İçin Çevre Okuryazarlığı
3. Toplumsal Farkındalık Oluşumunda Sivil Toplum Örgütleri
- 3.1. Sivil Toplum Örgütleri ve Kitle İletişim Araçları
- 3.2. Çevre Bilinci Oluşumunda Sivil Toplum Örgütlerinin Önemi
4. Örnek Olay İncelemesi, Öneriler Ve Değerlendirme

Sonuç: Sivil toplum örgütlerinin, kitle iletişim araçlarının eğlence ve tüketim toplumuna yöneltme yaklaşımından uzaklaştırma, toplumsal sorumluluk temelli içerik üretimlerini artırma, kitle iletişim araçlarının eğlendirme ve dinlendirmenin yanı sıra haber ve bilgi sağlama, eğitime ve eğitim sağlama, kültürel gelişime katkı, toplumsallaştırma işlevlerini de yeterli seviyede gerçekleştirme yönünde baskı grubu olarak faaliyet göstermeleri ve dolayısıyla ele aldıkları konularda kamuoyu oluşturma desteğini elde etmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, her birimiz aynı dünyayı paylaşmaktayız ve bu dünyanın kaynaklarının sonsuz olmadığı bilincine erken yaşlardan itibaren ulaşmalıyız. Düşünen, araştıran, sorgulayan, eleştiren çevre yetkini bir toplum yapısının inşa edilmesiyle yaşam alanlarına sahip çıkılacak ve yeni kuşaklara daha güzel bir dünya bırakılacaktır.

GAYRİ SAFİ MİLLİ HÂSILA VE NÜFUS İLE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ Türkiye Üzerine Bir Uygulama

Doç. Dr. E. Muhsin DOĞAN (Atatürk Ün. İİBF), Arş. Gör. Gürkan ÇALMAŞUR (Atatürk Ün. Sos. Bil. Ens.)

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi - Özel Sayı, Yıl: 2011, Sayfa: 99-117.

Özet: Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de gayri safi milli hâsıla ve nüfus ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için 1968-2006 döneminde, gayri safi milli hâsıla ve nüfus ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiler, çok değişkenli eş-bütünleşme analizi, hata düzeltme-geliştirilmiş Granger nedensellik testleri ve vektör hata düzeltme modeli kullanılarak ekonometrik açıdan analiz edilmektedir. Analiz sonuçlarına göre, gayri safi milli hâsıla ve nüfus ile sivil toplum kuruluşları arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, Gayri Safi Milli Hâsıla, Nüfus, Zaman Serisi, Birim Kök, Eş-bütünleşme Analizi, Granger Neden-sellik, VEC Modeli

I. Giriş

Küreselleşen dünyada sivil toplum kuruluşları giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, son yıllardaki gelişmelere paralel olarak gördükleri ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal işlevleriyle dünya gündeminin başlıca aktörlerinden biri haline gelmiştir. Ülkemiz için de sivil toplum kuruluşları büyük önem arz etmektedir. İktisadi alanda gelişme ve kalkınma konuları başta olmak üzere ekonomik ilişkilerin ve organizasyonların yapılmasında öncülük ettikleri görülmektedir.

II. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi

III. Sivil Toplum Kuruluşlarının Görevleri

IV. Sivil Toplum Kuruluşları ve Ekonomi

V. Türkiye Ekonomisinde Sivil Toplum Kuruluşları ile Gayri Safi Milli Hâsıla ve Nüfus Arasındaki Nedensellik İlişkilerinin Ekonometrik Analizi

Sonuç: Günümüz iktisadi sistemleri başlıca üç temel sektöre dayanmaktadır. Bunlar; kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal işlevleri sayesinde giderek daha büyük bir önem kazanmışlardır. Ülkemiz için de sivil toplum kuruluşları büyük önem arz etmektedir.

Araştırma bulgularından hareketle kısa dönemde gayri safi milli hâsıla, nüfus ve sivil toplum kuruluşları arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi olduğu söylenebilmektedir.

Ayrıca, çalışmadan elde edilen bulgulara göre, uzun dönemde gayri safi milli hâsıla ve nüfus ile sivil toplum kuruluşları arasında ilişki olduğu görülmektedir. Hata düzeltme modeli çözümü sonucunda hata düzeltme parametresi, sivil toplum kuruluşları denklemi dışında anlamlı bulunmazken; değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerine bakıldığında ise gayri safi milli hâsıla ve nüfus ile sivil toplum kuruluşları arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olduğu söylenebilmektedir.

TÜRKİYE'DE HEMŞEHİRİ DERNEKLERİNİN KIRSAL YAPIDAKİ ROLÜ

Erhan AKTAŞ (Mersin Ün. İİBF İktisat Böl.), **Assiye AKKA** (Biga İİBF Kamu Yön. Böl.), **Murat Cem DEMİR** (Tunceli Ün. Edebiyat Fak. Sosyoloji Böl.), **Kamil FIRAT** (MEB Uzman Sosyolog)

Mülkiye Dergisi, Yıl: 2012, Cilt: 36, Sayı: 3, Sayfa: 101-132

Özet: Türkiye'de 1980'lerden itibaren giderek artan bir öneme sahip olarak sahnede görünürlük kazanan sivil toplum örgütlerinin bir örneği olan hemşehri derneklerinin çoklu işlevlerinin sorunsallaştırıldığı bu çalışma, İstanbul ilinde bulunan 356 hemşehri derneği ile gerçekleştirilmiştir.

Hemşehri derneklerini genel olarak köy dernekleri ve diğer dernekler şeklinde kategorilendirmek mümkün olsa da çalışmaya göre köy tipi dernekleşmenin baskın olduğu göze çarpmaktadır. Derneklerin kırsal uzamda oynadığı sosyo-ekonomik rolün alt yapı çalışmaları ile sınırlı olduğu saptanmıştır. Hemşehri derneklerinin kente göre kırsal yapıdaki siyasi rollerinin üyeler üzerinde daha az belirleyici, bürokratik yapı üzerinde ise daha belirleyici bir role sahip olduğu bulgusu saptanmıştır.

Derneklerin kuruluş yıllarının da kırsal yapıdaki rolleri üzerinde belirleyici olduğu saptanmıştır. 1980 öncesinde kurulan hemşehri dernekleri kırsal alanın yaşam standardı ile ilgili daha fazla faaliyette bulunmuştur. Son olarak, hemşehri dernekleri hem kentsel dönüşüm hem de kırsal dönüşüm çalışmalarında dikkate alınması gereken başlıca sivil toplum kuruluşlarından biri olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Hemşehri dernekleri, STK, kırsal dönüşüm, Türkiye.

Türkiye’de Kırdan Kente Göç ve Kırsal Dönüşüm

Kırsal Katılımcılık

Kullanılan Yöntem ve Veri Seti

Veri Analiz Yöntemleri

Araştırma Hipotezleri

Araştırma Bulgularının Değerlendirmesi

Hemşehri Derneklerinin Genel Yapısı

Hemşehri Derneğinin Kırsal Yapıdaki Rolü

Hemşehri Derneğinin Kırsal Yapıdaki Sosyal ve Politik Rolü

Hemşehri Derneğinin Kırsal Yapıdaki Ekonomik Rolü

Hemşehri Derneğinin Kentsel ve Kırsal Alandaki Rollerini Etkileyen Faktörler

Sonuç

Son Notlar

Ek - Anket Formu

GÖNÜLLÜLÜK VE YEREL HİZMETLERE GÖNÜLLÜ KATILIM ÜZERİNE AÇIKLAMALAR

Doç. Dr. Hamit PALABIYIK (Çanakkale Onsekiz Mart Ün. Biga İİBF)

Yönetim Bilimleri Dergisi, Yıl: 2011, cilt:9, Sayı:1, Sayfa: 83-114

Özet: Çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen gönüllülük, işbirliği ve paylaşma çoğu toplum için önemli bir özelliktir. Gönüllü kuruluşlar, devlet ve vatandaşlar arasında köprü olarak da nitelendirilmektedir. Geniş sosyal ağ-bağların varlığı, bir ya da birden fazla STK üyeliği, daha önceden gönüllü katılım deneyimine sahip olma vatandaşlarda gönüllülük eğilimini arttıran özelliklerdir. Bununla birlikte, yerel hizmetlere gönüllü katılımın arttırılması ve uygun yönetimi günümüzde demokratik yönetim anlamında önem kazanmaktadır. Yerel hizmetlere gönüllü katılım, yerel yönetimler için önemli yararlar da sağlamaktadır. Literatüre göre, gönüllülerin hizmet sunumuna katılımı idarenin verimliliğini güçlendirmekte, hizmet kalitesini arttırmakta ve halkla ilişkileri de geliştirmektedir. Sonuç olarak yerel yönetimlerde gönüllü katılımın uygun yönetimi, toplumsal sermayeye de önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gönüllülük, sivil toplum, gönüllü katılım, yerel hizmetler, yerel yönetimler.

Giriş

1. Sivil Toplum ve Gönüllülük
2. Gönüllü Katılım: Tanımı Algılanışı ve Genel Eğilimler
3. Gönüllü Yönetimi ve Yerel Yönetimlerde Gönüllülük
4. Türkiye’de Gönüllü Katılım: İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım

Sonuç ve Değerlendirme: Gönüllü kuruluşlar bireyle devlet arasında köprü olarak görülmektedir. Vatandaşların farklı yapılar içinde özgürce faaliyet göstererek sosyal ve demokratik becerilerini geliştirdiği gönüllü kuruluşların varlığı, demokrasi ve sivil toplum için olmazsa olmaz gerekliliktir. İlk bakışta insanların karşılığını almayacakları bir işte zamanlarını harcaması zor görünebilir. Ancak, gönüllülerin, maddi bir kazanç beklemeleler de insani değerler anlamında kazançları büyük olmaktadır. Bu kazanımlar manevi haz, vicdani davranış, insanlara saygı, yardımseverlik, cömertlik, insanlarla ilgilenmek, dayanışma, paylaşımcılık, kendinden farklı olanları anlamak, sorumluluk, özgüven, takım çalışması vd. biçiminde özetlenebilir. ABD’de ilk ulusal gönüllü kuruluşlar koalisyonunun kurucusu Brian O’Connel’in bir yazıttan alıntı yaparak gönüllülüğü tanımladığı “Harcadığım her şey bitti; sahip olduğum her şey kayboldu; fakat iyilik olarak yaptığım her şey sonsuza kadar benimle birlikte olacaktır.” deyişi bu kazanç için oldukça dikkat çekicidir.

İdarecinin Sesi Dergisi, Sivil Toplum Özel Sayısı, Yıl: 2011, Sayı: 148

Röportaj-Mustafa YARDIMCI (Dernekler Dairesi Başkanı): Sivil Toplum Örgütlerinin En Önemli Fonksiyonu Toplumsal Talepleri Karar Mekanizmalarına İletmeleridir

Katılımcı Yönetimin Gerekliliği ve Türkiye'deki İyi Uygulamalar-Bayram YILMAZ

Sivil Toplumun Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kanun Yapım Sürecine Katılımı-Dr. İrfan NEZİROĞLU

Karar Alma Sürecine Sivil Katılım İçin İyi Uygulama Süreci-Osman KIVANÇ

Sivil Toplum Genel Müdürlüğü Önerisi-Dr. Kasım TURGUT
STK'ların Yeni Anayasa Sürecine Katılımı-Kemal ÇETİNKAYA

Sivil Toplum, Katılım ve Mülki İdare-Adnan TÜRKDAMAR
STK'ların Karar Alıcıları Etkileme Aracı Olarak Lobicilik Faaliyetleri-Okan ÖZBAŞ

Bölgesel Kalkınma ve STK'lar-Dr. İlhan KARAKOYUN

Afet Dönemlerinde Kamu-STK İşbirliği-Ertuğrul ALTAY

Büyükşehirlerde Hemşehri Dernekleri-Eyüp D. ERGÜR

Tarihi Referanslarımızda Sivil Toplum ve Etkileri-Orhan ATÇEKEN

Dernekler İle Yerel Yönetimler arasındaki İlişkiler-Ömer KARA

Mersin Kent Konseylerinin Şehir Kimliğinin Oluşturulmasındaki Rolü ve Çalışmaları-Turgay ESEN

Ülkemizdeki Sivil Toplum Kuruluşlarının Yurtdışındaki Faaliyetleri ve Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının
Ülkemizdeki Faaliyetleri-Ayhan DANACIOĞLU

Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Derneklere Yönelik Başlıca Düzenlemeler-Resul KARAKURT

Süreç ve Sistematiği Açısından Sivil Toplum Hareketinde Bir Model: Fransa -Hüseyin KURTAY

Sivil Toplum Örgütlerinin Terörle Mücadeledeki Önemi: İrlanda Örneği-Hakan ŞEKER

İçişleri Bakanlığı Bütçesinden Derneklere Yardım Yapılması-Selami GÖGSU

Derneklerde Kamu Yararı-Ahmet Arif DEĞİRMENCİ

YEREL DEMOKRASİ VE KALKINMA BAĞLAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ: AYDIN ÖRNEĞİ*

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetim Böl.)

Öğr. Gör. Ümrhan ERDOĞAN (Adnan Menderes Üniversitesi, Yenipazar MYO)

Adnan Menderes Üniversitesi, Yönetim & Siyaset Dergisi, Yıl: 2013, Sayı: 1, Sayfa: 171-193

* Bu çalışma 7. Kamu Yönetimi Sempozyumunda sunulan aynı adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş halidir.

Giriş: Kalkınma ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yönlü, çok boyutlu ve insan odaklı bir süreci ifade etmektedir. Ülke düzeyinde ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gerçekleşmesi öncelikle bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine ya da en aza indirilmesine bağlıdır ki bu da ancak bölgesel ve yerel kalkınma ile gerçekleştirilebilir. Küreselleşme, kalkınma kavramına, yerel ve bölgesel bir boyut kazandırılarak, yerel dinamiklerin kalkınma sürecindeki önemini ve rolünü artırmıştır. Bu bağlamda günümüzde yerel ve bölgesel kalkınmanın sağlanmasında yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarına (STK) önemli roller düşmektedir. Bu çalışmada sivil toplum kuruluşlarının günümüzdeki durumlarını ve işlevselliklerini daha iyi değerlendirebilmek açısından, ilk bölümde sivil toplum kuruluşları kavramsal boyutuyla ele alınmakta, ardından yerel demokrasi ve kalkınma ile ilişkileri çerçevesinde irdelenmektedir. Son olarak ise Aydın İli kapsamında gerçekleştirilen alan araştırması sonuçları doğrultusunda STK'ların yerel demokrasi ve kalkınmaya etki etme kapasiteleri incelenmeye çalışılmaktadır.

www.derneklendergisi.com

A. Kavramsal Ve İşlevsel Boyutuyla Sivil Toplum Kuruluşları

1. Kavramsal Açıdan Sivil Toplum Kuruluşları

2. İşlevsel Açıdan Sivil Toplum Kuruluşları

B. Yerel Kalkınma Ve Demokraside Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

C. Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Demokrasi Ve Kalkınmadaki Rolüne İlişkin Bir Analiz: Aydın Örneği

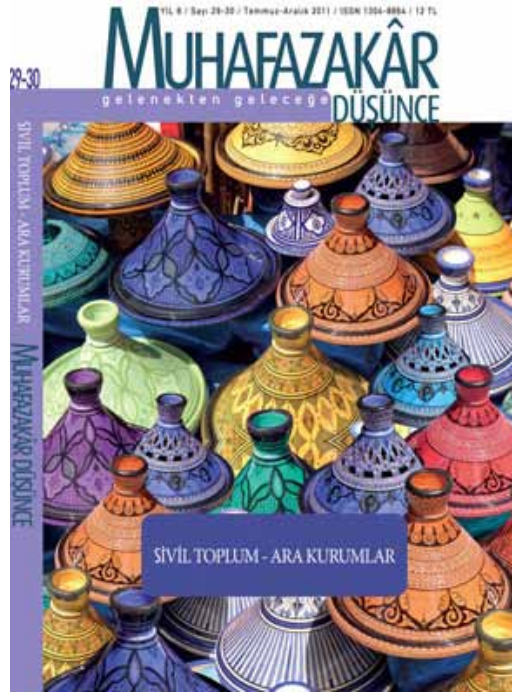
Sonuç: Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki yasal düzenlemelere rağmen konuyla ilgili bilgilendirme yapılmadığı, eğitim verilmediği ve uygulanması sağlanmadığı sürece STK'ların varlığı tek başına anlam ifade etmemektedir. Anket sonuçlarıyla birlikte yapılan görüşmelerden ortaya çıkan sonuç demokrasinin en önemli aktörlerinden biri olan sivil toplum kuruluşlarının yerel karar alma süreçlerine yeterince katılmadıklarını, dolayısıyla da kamusal politikaların oluşturulması sürecinde çeşitli nedenlerden dolayı etkili olmadıklarını ya da çabalarının yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA ARACI OLARAK SİVİL TOPLUM

Yard. Doç. Dr. Bedrettin KESGİN (Yalova Ün. Sosyal Hizmet Böl.)

Muhafazakâr Düşünce Dergisi-Sivil Toplum Ara Kurumlar Özel Sayısı, Yıl: 2011, Sayı: 29-30, Sayfa: 63-76

Özet: Sivil toplum kuruluşlarının refah uygulamalarında devletin bıraktığı boşluğu doldururken, bu birimlerin hizmetlerinin, devletin refah uygulamalarındaki gibi kapsayıcı, genel, hak olarak tanınan ve cömert uygulamalar şeklinde tezahür etmesini kimse beklememelidir. Bununla birlikte bireyciliğin ve yalnız yaşamın hâkim olduğu bir dünyamızda bireyleri belli amaçlar için bir araya getirmek ve refah uygulamalarında bulunmak az bir başarı değildir. Sivil toplum, bir taraftan günümüzde ve gelecekte devletin bıraktığı bir kısım hizmetleri karşılayan birimler olurken, diğer yandan birçok uygulamayla refah politikalarına yardımcı olan ve bu hizmetleri devletle birlikte yürüten birimler olmaktadır. Refah uygulamaları nihai olarak devletin sorumluluğunda olmakla birlikte, devletin sivil toplumla birlikte bu görevi yerine getirmesinde herhangi bir engel yoktur. Devlet, refah sorumluluğunu devretmeyip sadece görevi sivil toplumla paylaşmaktadır. Sivil toplumun bu alanda yaptığı çalışmaları incelemek önemli bir boşluğu dolduracaktır. Çalışmada sivil toplum örgütlerinin bu görevi yerinde getirme misyonu katılım, dayanışma ve yardımlaşma ilkeleri bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, devlet, dayanışma ve yardımlaşma, refah devleti.

Refah Uygulamalarında Refah Devletinin Zayıflamasına Karşı STÖ'lerin Güçlenişi.

Yardımlaşma Aracı Olarak Sivil Toplum.

Yardım Çalışmaları Ne Kadar Şeffaf?

Devlete Karşı Sivil Toplum.

Sivil Toplum Refah Devletini Uygulamalarında Boşluğu Doldurabilir mi?

YEREL YÖNETİMLERİN DEMOKRATİKLEŞMESİNİN BİR ARACI OLARAK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI - Türkiye İçin Kısa Bir Değerlendirme

Ercan OKTAY (Karamanoglu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Kamu Yön. Böl.)

Şerife PEKKÜÇÜKSEN (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yön. Böl.)

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi, Yıl:11 Sayı:16, Sayfa: 172-186

Özet: Halkın taleplerinin yönetime iletilmesinde çok önemli araçlardan birisi olan sivil toplum kuruluşları, özellikle 1980 sonrasında, katılımı artırmaya ve demokrasinin tabana inmesine yönelik çalışmalara da öncülük etmişlerdir. Bu bağlamda yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin gerekliliği anlaşılmış, güçlü bir yerel demokrasinin ulusal düzeyde de güçlü bir demokrasiyi doğuracağı inancıyla, yerel yönetimleri demokratikleştirme çabaları hız kazanmıştır. Sivil toplum kuruluşları bu çabaların en önemli aktörlerinden birisi olarak ön plana çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının bu yöndeki çabalarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, yerel yönetim yerel demokrasi ilişkisi tartışmasını ve sivil toplum kavramını ele almakta, 1980 sonrası Dünyada ve Türkiye'deki gelişmelere değinerek, Türkiye için kısa bir değerlendirme yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, demokratikleşme.

1. Giriş
2. Yerel Yönetim Yerel Demokrasi İlişkisi Tartışmaları
3. Sivil Toplum Kavramı
4. 1980 Sonrasında Dünyada ve Türkiye'de Durum
5. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesine Katkıları

Sonuç: Ulusal düzeyde demokratik bir yönetim yapısının olabilmesi için, demokratik düşüncenin tabandan başlaması ve her şeyden önce yerel yönetimlerde var olması gerekir. Yerel yönetimler de yapıları ve oluşumları gereği demokrasinin uygulanmasına uygun bir zemin hazırlamakta, hatta demokrasinin okulu işlevi görmektedir. Aynı şekilde sivil toplum kuruluşlarının da demokratik bir yönetim yapısı için olmazsa olmazlardan birisi olduğu söylenebilir. Çünkü gönüllülük esasına dayanan sivil toplum kuruluşları, bireyle devlet arasında bir aracı işlevi görmektedir.

1980 sonrasında küreselleşmenin ve onunla birlikte ortaya çıkan devletin yeniden yapılandırılması çalışmalarının etkisiyle, sivil toplum kuruluşları önem kazanmaya başlamış, çok aktörlü yönetim yaklaşımının 90'larda estirmeye başladığı rüzgârla değişen yönetim mekanizmasının devlet ve özel sektörle birlikte üç aktöründen biri konumuna gelmiştir. Aynı dönemde ülkemizde yaşanan ihtilal ve yeni bir anayasa sonrası 3-4 yıllık bir dönemden sonra sivil toplum kuruluşları, yeni sağı temsil eden yeni bir hükümetle birlikte canlanmaya başlamış ve hem ulusal düzeyde demokrasi için, hem de ve daha öncelikli olarak yerel yönetimlerin daha demokratik bir yapıya kavuşması için önemli roller üstlenmiştir. Ülkemizde sivil toplum örgütlerinin yaptıkları faaliyetlerden çok, varlıklarının demokrasinin gelişmesine hizmet ettiği kanısı yaygın olsa da, çok geniş alanlarda faaliyette bulunan ve çoğunluğu 1980 sonrasında kurulmuş olan sivil toplum örgütleri, vatandaşlara yol göstermekte, demokratik bilincin oluşmasını sağlamakta ve vatandaşın şikâyetini ya da talebini yönetim mekanizmasına yansıtmaktadır.

“SİVİL TOPLUM REHBERLİK SERİSİ-3”

Sivil toplum kuruluşlarının iş yükü daha çok gönüllüler üzerine kuruludur. Gönüllü yönetimi insan yönetiminin en hassas, en zor yönetim düzeyidir. Gönüllülerin eğitimi sivil toplum kuruluşları için büyük önem arz etmektedir. Hedeflenen başarı ve üst düzey performans, personelin ve gönüllülerin eğitimi ile sağlanabilmektedir.

Sivil Toplum Akademisi Derneği (STA), “Sivil Toplum Rehberlik Serisi” başlığı altında yayınladığı kitapçıklar ile gönüllüleri eğitmek ve bilgilendirmeyi amaçlıyor. Bu kitapçıklar, dernek organlarında aktif görevi olmasa bile, herhangi bir derneğe üye olan herkesin elinin altında olması gereken nitelikte.

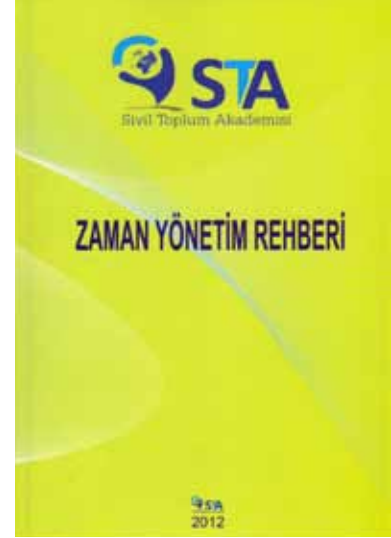
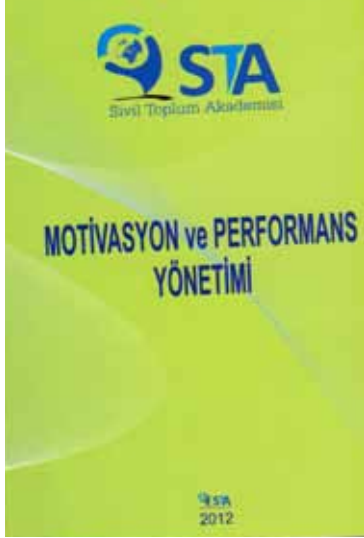
BEDEN DİLİ VE İMAJ REHBERİ

Sayfa Sayısı: 60

1. Beden Dili
2. İlk Dilimiz-Beden Dilimizdir
3. Davranışımız İç Dünyamızı Etkiler
4. İletişimde İlk Dakika Önemlidir
5. Aile İçindeki Beden Dili
6. Kültür Beden Dilini Etkiler
7. Benzerliğin Sınırları
8. Jestler ve Mimikler
9. İkincil Jestler
10. Esas Jestler
 - 10.1. Anlatım Jestleri
 - 10.2. Sosyal Jestler ve Mimikler
 - 10.3. Mimik Jestler
11. Tiyatroya Özgü Jest ve Mimikler
12. Taklit Jestler
13. Şematik Jestler
14. Teknik ve Kod Jestler
15. Ben Mesajları
16. Ben Mesajının Çatısı Nasıl Kurulur?
 - 16.1. Davranışın Açıklanması
 - 16.2. Davranışın Sonucu
17. Dikkat Yüzünüz Konuşuyor
 - 17.1. Alın
 - 17.2. Gözler
 - 17.3. Burun
 - 17.4. Dudaklar
 - 17.5. Çene
 - 17.6. Kaşlar
18. Dil Yalan Söyler Ama Vücut Asla!
19. Beden Dilinizi Kullanıyor musunuz?
20. Beden Dilinizin Şifresini Çözün?
21. Sağlıklı Bir İletişim İçin Dikkat Edilmesi Gerekenler
22. İyi İnsan İlişkileri İçin Etkili Beden Dili
23. İyi İletişim Doğru Ses Tonundan Geçiyor
24. Beden Dilinde Alanlar ve Anlamları
25. Bölge Mesafeleri

- 25.1. Mahrem Bölge
- 25.2. Kişisel Bölge
- 25.3. Sosyal Bölge
- 25.4. Ortak Bölge
26. Siyaset ve Beden Dili
 - 26.1. Beden Duruşu
 - 26.2. Tokalaşma
 - 26.3. El ve Vücut Hareketleri
 - 26.4. Oturma Düzenleri
 - 26.5. Renk ve Simgeler
 - 26.6. İmaj
27. Vücut Dili ve Yönetici Yalanları
28. Renklerin Dili ve Anlamları
 - 28.1. Kırmızı
 - 28.2. Sarı
 - 28.3. Yeşil
 - 28.4. Mavi
 - 28.5. Çivit Mavisi-Lacivert
 - 28.6. Menekşe-Mor
 - 28.7. Siyah
29. İşyerinde Akıllıca Giyinin!
30. Bana İmajını Söyle, Sana Kariyerinin Ömrünü Söyleyeyim
31. Giyinme Hileleri: Giyinirken Hangi Dezavantaj, Nasıl Kapatılır?

MOTİVASYON VE PERFORMANS YÖNETİMİ

Sayfa Sayısı: 56

1. Motivasyon Tanımı ve Niteliği
2. Motivasyon Süreci
3. Motivasyonun Yararları
4. Motivasyon Kuramları
5. Mc Clelland'ın İhtiyaçların Yönlendirilmesi Kuramı
6. Performans ve İş Tatmini
7. Performansın Tanımı ve Önemi
8. Performansın Tanımı
9. Performans Değerlendirme
10. Performans Değerlemesinin Önemi ve Amaçları
11. İş Tatmini
12. İş Tatminin Tanımı
13. İş Tatmini İle İlgili Etmenler
14. Değerlendirme ve Sonuç
15. Çalışanlarınızı Tatmin Etmek İçin Neler Yapıyorsunuz?
16. Çalışanları Motive Etmek İçin Neler Yapmak Gereklemektedir?
17. Motivasyon Düşüklüğünün Kuruma Etkisi
18. Motivasyonu Yükseltmek
19. Kişisel İhtiyaçlar
20. Motivasyonda Özendirici Araçlar
21. İş Yeniden Tasarılmanın Yolları
22. İş Tatmini Kaynakları ve Ölçümü
23. Büyük Düşünmenin Büyüsü
24. İnanç Gücünü Geliştirmek
24. Kendinize Güven Duygusunu Geliştirmek

İLETİŞİM TEKNİKLERİ REHBERİ

Sayfa Sayısı: 62

1. İletişim Nedir? Etkili İletişim Nasıl Sağlanır?
2. İyi Bir İletişimci Olmak İçin Neler Yapılmalı?
3. Neden Farklı Düşünür ve Farklı Davranırız?
4. Etkin Dinleme ve Metodu
5. Etkili Dinlemenin Yolları
6. Dinlemenin Önündeki Yaygın Engeller
7. Ben Mesajları
8. Birbirimizi Neden Anlamalıyız?
9. Empatik Dinleme Ne Demektir?

ZAMAN YÖNETİM REHBERİ

Sayfa Sayısı: 58

1. Zaman Yönetimi
2. Zaman Yönetimi Aşamaları
3. Zaman Hırsızları ve Karşı Önlemler
4. Zamanın İyi Kullanılması
5. Zaman Yönetimi
6. Yöneticilere Zaman Yönetimi
7. Kendinizi Nasıl Yönetirsiniz?
8. Neden Planlama?
9. Yönetimde Verimli Zaman Kullanımı
10. Zihni, Öğrenmeye Yoğunlaştırmak İçin Ne Yapmalıyız?
11. Verimli Çalışmayı Engelleyen Tuzaklar
12. Başarının Programı
13. Öğrenmenin Gestalt Modeli

İZMİR'DE SİVİL TOPLUM

Yazar: Gülgün Erdoğan TOSUN

Yayınevi: Alfa Aktüel Yayınları

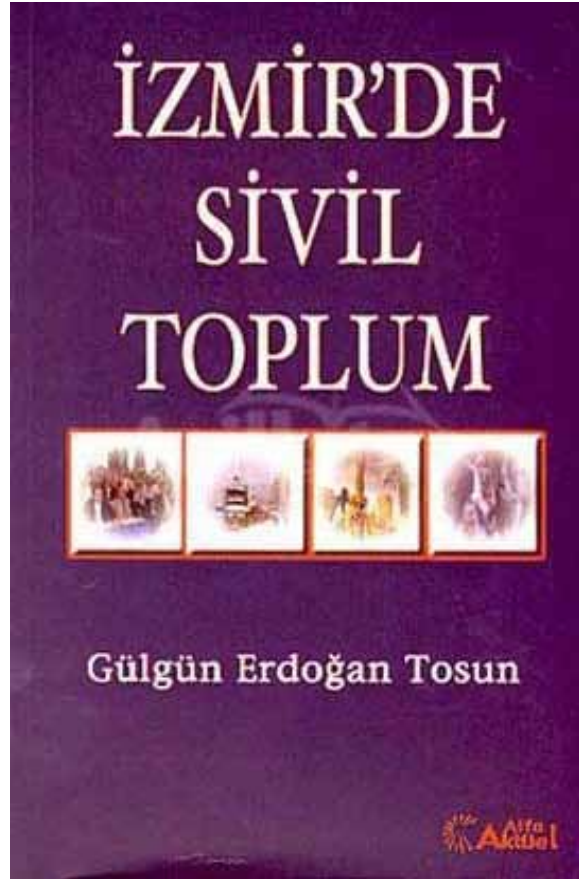
Yıl: 2006

Sayfa Sayısı: 285

Batı 1980 sonrasında, sivil toplumu demokratikleşmenin bir ajanı olarak yeniden keşfederken, Türkiye'de 1990'dan sonra sivil toplum kuruluşlarının toplumsal ve siyasal hayattaki önemi giderek artmaya başlamıştır. Yeni gelişmeler ve arayışlar çerçevesinde demokratikleşme sürecinin sağlıklı işleminde sivil toplum kuruluşlarının ve katılımın taşıdığı yaşamsal önemi vurgulayan yerli ve yabancı literatürdeki artış, bizi bu olguyu incelemeye yöneltmiştir. (*Arka Kapak Yazısı*)

İÇİNDEKİLER

- Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları
- Sivil Toplum Düşüncesinin Evrimine Kısa Bakış
- Düşünsel Temelden Gündeşlik Patriğe Sivil Toplumun Dönüşümü
- Sivil Toplum Kuruluşları
- İzmir'de Sivil Toplum Kuruluşları
- Osmanlı Mirası
- Cumhuriyet Sonrasında İzmir'in Toplumsal Yaşamında Sivil Toplum Kuruluşları
- İzmir'de Derneksel Hayat
- Derneksel Hayatın Gelişimi
- Yeni Yüzyılın Eşiğinde Derneksel Hayattaki Kırılmalar
- Vakıfların Gelişimi ve Özellikleri
- Sivil Toplumun Unsurları Arasındaki İlişkiler
- Sivil Toplum Terimiyle Kapsanan ve Dışlanan Birimler
- Türlerine Göre Tüm STK'lar ve Faal STK'lar
- Kuruluş Amaçlarına Göre Faal STK'ların Kuruluş Tarihi
- Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar
- Geçmişten Günümüze Yeni Vakıflar
- Genel Hatlarıyla Türkiye'de Sendikal Hayatın Gelişimi
- Sendikal Örgütlenmenin Görünümü

SİVİL TOPLUM, GİRİŞİMCİLİK VE EKONOMİK KALKINMA

Yazarlar: Hüsnü KAPU, Hüseyin TUTAR, Deniz ÖZYAKIŞIR

Yayınevi: Savaş Yayınevi

Yıl: 2012

Sayfa Sayısı: 162

Ekonomik kalkınma doğası gereği çok boyutlu ve karmaşık bir süreçtir. Bu sürece geleneksel ekonomi politikalarının ve aktörlerinin yanı sıra somut ve ölçülebilir olmayan ama toplumsal ölçekte bir karşılığı olan ve bu anlamıyla sosyo-kültürel nitelik taşıyan çeşitli politikaların yadsınamaz bir katkısı olduğu bilinmektedir. Bu yeni politika ve aktörler mevcut süreçte önemli roller üstlenmişlerdir.

Bu bağlamda sivil toplum, sosyal sermaye, beşeri sermaye, ilişki ağları, girişimcilik ve kalkınma ajansları gibi yeni politika ve aktörler ekonomik kalkınma sürecine dâhil edilmişlerdir. Bu çalışmayla, gerek ekonomik gerekse toplumsal yansıması olan bu yeni süreci sivil toplum, girişimcilik ve ekonomik kalkınma bağlamında ele alınarak önemli tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır.

Konu Başlıkları:

- Sivil Toplum, Girişimcilik ve Ekonomik Kalkınma
- Toplumsal ve Ekonomik Dinamikler

SİVİL TOPLUMCUNUN EL KİTABI

Editör: Nafiz GÜDER

Yayınevi: STGM, Yıl: 2004

Sayfa Sayısı: 233

Avrupa Komisyonu tarafından desteklen Sivil Toplum Geliştirme Programı, Yerel Sivil Girişimler Projesi kapsamında yayınlanan ve Nafiz Güder'in editörlüğünü yaptığı "Sivil Toplumcunun El Kitabı" başlıklı yayın, STK'lar için ayrıntılı bir kılavuz niteliğinde. Kitap özellikle deneyim ve bilgi eksikliği içinde olan STK'lara yardımcı olmayı amaçlıyor.

1. KAVRAMLAR VE YASALAR

STK Felsefesi ve Kavramlar

Yasal Süreç

Kurumsal Yapılanma

Altyapının Hazırlanması

Yönetim

2. İNSANLAR VE İLİŞKİLER

İnsan Kaynakları

Eğitim Ve Yetiştirme

3. İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ

İletişim Nedir?

STK İçi İletişim

STK İçi İletişim Mecraları

STK İle Dış Dünya Arasında İletişim ve İlişkiler

STK İle Dış Dünyanın İletişim Mecraları

Anlaşmazlıkların Çözülmesi

4. KAYNAK OLUŞTURMA

Kaynak Oluşturma Nedir?

Parasal Kaynak Oluşturma

Kaynak Oluşturma Yöntemleri

Para Yönetimi

5. PROJELER VE DİĞER UYGULAMALAR

Program ve Projeler

Diğer Uygulamalar

6. DİĞER BİLGİLER VE EKLER

Stk Yeterlilik Artırılması Konusunda Çalışan Başlıca Kuruluşlar

STK'lar Konusunda Yapılan Başlıca Yayınlar

Kavramlar/Terimler

Kaynaklar

Ekler

DERNEKLER MEVZUATINA GÖRE

2013 YILI

İDARÎ PARA CEZALARI VE PARASAL HADLER

5253 Sayılı Dernekler Konunu (İdari Para Cezaları)			
Madde	01/01/2012 - 31/12/2012 Tarihleri Arasında Uygulanacak Miktar (TL)	Artış Oranı (%)	01/01/2013 - 31/12/2013 Tarihleri Arasında Uygulanacak Miktar (TL)
32/a	679,00	7,80	731,00
32/b	679,00	7,80	731,00
32/d (2. Cümle)	679,00	7,80	731,00
32/d (3. Cümle)	1.358,00	7,80	1.463,00
32/g	1.358,00	7,80	1.463,00
32/h	679,00	7,80	731,00
32/ı	134,00	7,80	144,00
32/l	679,00	7,80	731,00
32/m	679,00	7,80	731,00
32/r	1.358,00	7,80	1.463,00

2860 Sayılı Yardım Toplama Kanunu (İdarî Para Cezaları)			
Madde	01/01/2012 - 31/12/2012 Tarihleri Arasında Uygulanacak Miktar (TL)	Artış Oranı (%)	01/01/2013 - 31/12/2013 Tarihleri Arasında Uygulanacak Miktar (TL)
29/1 (1. Cümle)	950,00	7,80	1.024,00
29/1 (2. Cümle)	679,00	7,80	731,00
29/2	270,00	7,80	291,00

Dernekler Yönetmeliği (Parasal Hadler)			
Madde	01/01/2012 - 31/12/2012 Tarihleri Arasında Uygulanacak Miktar (TL)	Artış Oranı (%)	01/01/2013 - 31/12/2013 Tarihleri Arasında Uygulanacak Miktar (TL)
31	500.000,00	7,80	539.000,00
47	1.722,00	7,80	1.856,00
49	86.234,00	7,80	92.960,00

Dernek Yöneticileri ve Kamu Görevlileri İçin Temel Kaynak

SON DEĞİŞİKLİKLERLE

DERNEKLER MEVZUATI

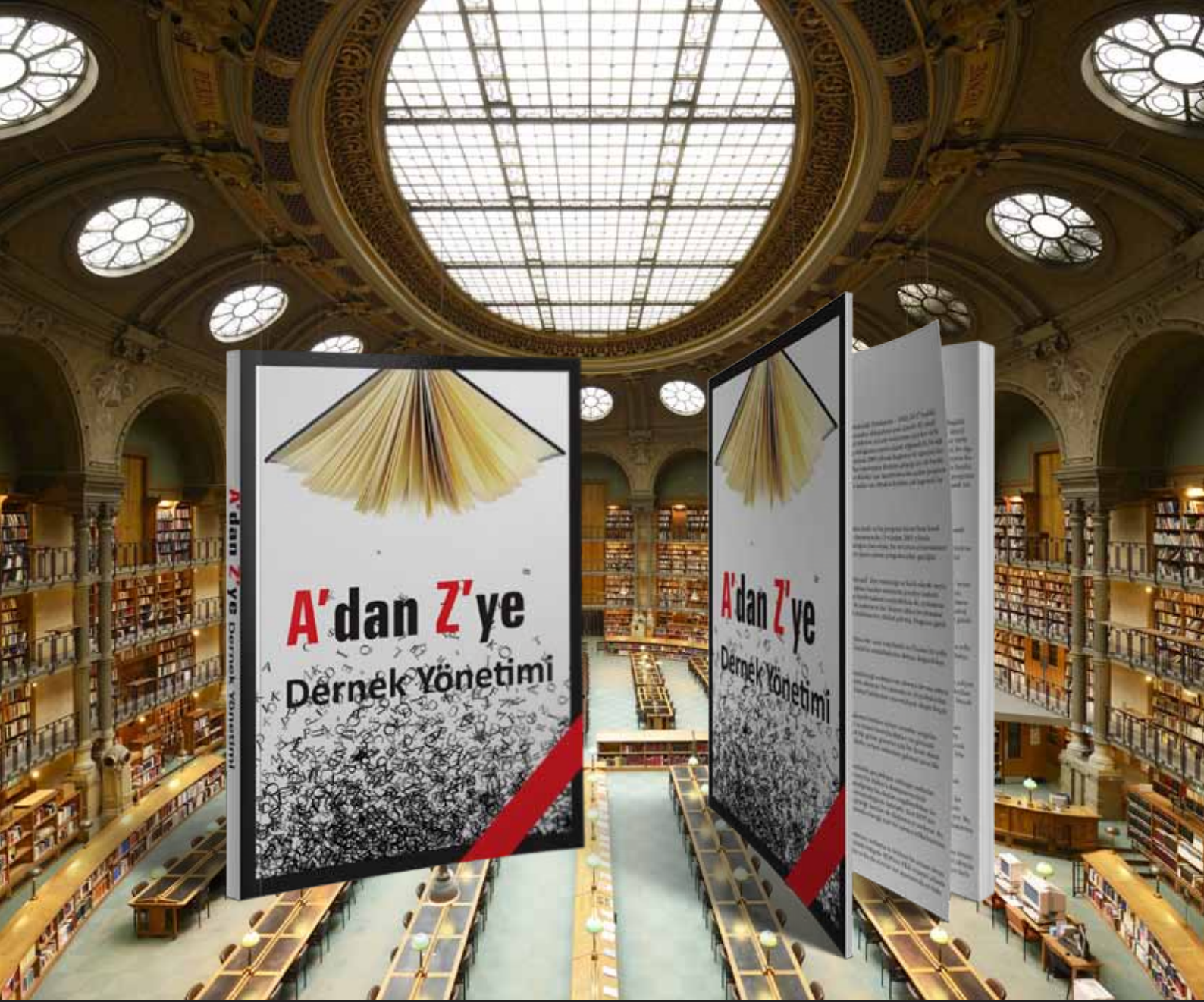
İsteme Adresi:

1324. Cad. No: 24 Aşağı Öveçler Çankaya / ANKARA

Tel: 0312 472 37 91 Faks: 0312 472 64 75

e-posta:info@std.org.tr

Dernek Yönetimiyle İlgili Her Şey

A'dan Z'ye Dernek Yönetimi

Derneklerle İlgili 100 Temel Soru ve Cevapları

info@std.org.tr

T: 0312 472 37 91
F: 0312 472 64 75

1324 Cad No:24 Aşağı Öveçler Çankaya -Ankara

